

วารสาร

บรรณสารศาสตร์

LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE QUARTERLY

ฉบับที่ 2 ปีที่ 6

เมษายน 2526

22 ม.ค. 2528

วารสารเก่า

- * ความต้องการและความคาดหวังของพระภิกษุสามเณร
ที่มณฑลอุดร
- * วีดีโอเท็กซ์ : วิธีการใหม่ในการแนะนำความรู้เรื่องห้องสมุด
- * แหล่งสนเทศไทยศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : สำนัก
หอสมุดกลาง มศว มหาสารคาม
- * ระบบและบริการสารนิเทศสมัยใหม่ 4/5

หนังสือชุดวิชาการ

ลำดับที่	ชื่อหนังสือ	ผู้แต่ง	ราคา
1.	คณิตศาสตร์แผนใหม่ 1	รศ.กมล เอกไทยเจริญ	45
2.	คณิตศาสตร์แผนใหม่ 2	รศ.กมล เอกไทยเจริญ	45
3.	คณิตศาสตร์แผนใหม่ 3	รศ.กมล เอกไทยเจริญ	45
4.	คณิตศาสตร์แผนใหม่ 4	รศ.กมล เอกไทยเจริญ	45
5.	คณิตศาสตร์ 1 น.4 ค 011	รศ.กมล เอกไทยเจริญ	40
6.	คณิตศาสตร์ 2 น.4 ค 012	รศ.กมล เอกไทยเจริญ	40
7.	คณิตศาสตร์ 3 น.5 ค 013	รศ.กมล เอกไทยเจริญ	45
8.	คณิตศาสตร์ 4 น.5 ค 014	รศ.กมล เอกไทยเจริญ	40
9.	คณิตศาสตร์ 5 น.6 ค 015	รศ.กมล เอกไทยเจริญ	45
10.	คณิตศาสตร์ 6 น.6 ค 016	รศ.กมล เอกไทยเจริญ	—
11.	แคลคูลัสและเรขาคณิตวิเคราะห์ 1	รศ.กมล เอกไทยเจริญ	60
12.	พีชคณิตเชิงเส้น	รศ.กมล เอกไทยเจริญ	60
13.	พีชคณิตนามธรรม	รศ.กมล เอกไทยเจริญ	60
14.	คณิตศาสตร์วิเคราะห์	รศ.กมล เอกไทยเจริญ	50
15.	เรขาคณิตวิเคราะห์	รศ.สมัย เหล่าวานิชย์	45
16.	Special Math Test (น.ปลาย)	บังอร ขาญเขียวจิงชัย	35
17.	ฟิสิกส์แผนใหม่ 1	ผศ.อารมณ ปุณใจทก	40
18.	ฟิสิกส์แผนใหม่ 2	ผศ.อารมณ ปุณใจทก	40
19.	ฟิสิกส์แผนใหม่ 3	ผศ.อารมณ ปุณใจทก	40
20.	ฟิสิกส์แผนใหม่ 4	ผศ.อารมณ ปุณใจทก	40
21.	ฟิสิกส์ 1 น.4 ว 021	ผศ.อารมณ ปุณใจทก	40
22.	ฟิสิกส์ 2 น.4 ว 022	ผศ.อารมณ ปุณใจทก	40
23.	ฟิสิกส์ 3 น.5 ว 023	ผศ.อารมณ ปุณใจทก	40
24.	ฟิสิกส์ 4 น.5 ว 024	ผศ.อารมณ ปุณใจทก	—
25.	เคมีแผนใหม่ 1 น.4 ว 031	รศ.ดร.ชัยวัฒน์ เจนวานิชย์	25
26.	เคมีแผนใหม่ 2 น.4 ว 032	รศ.ดร.ชัยวัฒน์ เจนวานิชย์	35
27.	เคมีแผนใหม่ 3 น.5 ว 033	รศ.ดร.ชัยวัฒน์ เจนวานิชย์	35
28.	เคมีแผนใหม่ 4 น.5 ว 034	รศ.ดร.ชัยวัฒน์ เจนวานิชย์	35
29.	เคมีแผนใหม่ 5 น.6 ว 035	รศ.ดร.ชัยวัฒน์ เจนวานิชย์	40
30.	เคมีแผนใหม่ 6 น.6 ว 036	รศ.ดร.ชัยวัฒน์ เจนวานิชย์	35
31.	หลักเคมี 1	รศ.ดร.ชัยวัฒน์ เจนวานิชย์	90
32.	หลักเคมี 2	รศ.ดร.ชัยวัฒน์ เจนวานิชย์	90
33.	เฉลยแบบฝึกหัดหลักเคมี 1-2	รศ.ดร.ชัยวัฒน์ เจนวานิชย์	45
34.	เคมีคำนวณและเทคนิคการทำโจทย์	รศ.ดร.ชัยวัฒน์ เจนวานิชย์	55
35.	How to Solve Problems in Chemistry	รศ.ดร.ชัยวัฒน์ เจนวานิชย์	48
36.	Workbook in Chemistry 1	รศ.ดร.ชัยวัฒน์ เจนวานิชย์	20
37.	Workbook in Chemistry 2	รศ.ดร.ชัยวัฒน์ เจนวานิชย์	20
38.	Workbook in Chemistry 3	รศ.ดร.ชัยวัฒน์ เจนวานิชย์	20
39.	Workbook in Chemistry 4	รศ.ดร.ชัยวัฒน์ เจนวานิชย์	20
40.	เคมีทั่วไป	อรุณ วงศ์พุทธา	90
41.	เคมีฟิสิกส์	สมเกียรติ ตรีทอง	70
42.	เคมีขยายบาง	ผศ.ดร.โสภณ เวียงสำราญ และคณะ	85
43.	เคมี น.4 เล่ม 1 (ว 031)	ดร.ศิริรัตน์ หอธัมพรนางค์	20
44.	เคมี น.4 เล่ม 2 (ว 032)	ดร.ศิริรัตน์ หอธัมพรนางค์	20
45.	เคมี 1 น.4 (ว 031)	รศ.เจริญ เครือวัลย์	30
46.	Condensed Chemistry Tests 1 (น.ปลาย)	รศ.เทพจันทน์ แสงสุนทร	40
47.	ฟิสิกส์คำนวณ 1	สุวิทย์ ขวเดช	45
48.	ฟิสิกส์คำนวณ 2	สุวิทย์ ขวเดช	40
49.	ฟิสิกส์คำนวณ 4	สุวิทย์ ขวเดช	45
50.	Condensed Biology I	ผศ.วิชัย เชิดชูศาสตร์	40
51.	Condensed Biology II	ผศ.วิชัย เชิดชูศาสตร์	40
52.	Condensed Biology Test I	ผศ.วิชัย เชิดชูศาสตร์	40
53.	วิทยาศาสตร์กายภาพ	กนกพจน์ อารีกุล และคณะ	35
54.	วิทยาศาสตร์กายภาพ 2	กนกพจน์ อารีกุล และคณะ	35
55.	Vocabulary I	ประไพ วิโรทัย	20
56.	Vocabulary 2	ประไพ วิโรทัย	20

วารสาร

22 M.A. 2528

บรรณานุกรม

LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE QUARTERLY

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2

เมษายน 2526

Vol. 6 No. 2 April 1983

1	บรรณาธิการ	Editorial
3	ความต้องการและความคาดหวังของ
พระภิกษุสามเณรที่มีต่อห้องสมุดวัด
โดย มนฤช วิทย์ไพศาล | Need and Expectation of Monks
and Novices Towards Temple
Libraries

by Manarin Wittayapaisarn |
| 47 | ระบบและบริการสารสนเทศสมัยใหม่
4/5
แปลโดย ลมูล รัตตากร | Handbook for Information System
and Services (4/5)

by Pauline Atherton |
| 60 | แหล่งสนเทศไทยศึกษาภาคตะวันออก
เจียงเหนือ เฉพาะกรณีศูนย์อีสาน
สำนักหอสมุดกลาง มศว มหาสารคาม : SWU Mahasarakham
โดย ณรงค์ ป้อมบุบผา | Thai Study Information Center
in the Northeastern of Thailand

by Narong Pombubpha |
| 70 | วิดีโอเท็กซ์ : วิธีการใหม่ในการ
แนะนำความรู้เรื่องห้องสมุด
แปลโดย วีระ สุภากิจ | Videotex : A New Approach to
Library Instruction

by Gerry Meek |

วารสารบรรณศาสตร์ ส่งเสริมและเผยแพร่การศึกษา
 ค้นคว้า การวิจัย และความรู้ใหม่ ๆ ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสนเทศศาสตร์
 ตลอดจนสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งยังเป็นสื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงวิชาการและ
 เชิงปฏิบัติการระหว่างผู้สอน บรรณารักษ์ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจวิชานี้

ที่ปรึกษา

วิชัย หับเหียง

บุญสม ก้านสังวร

ลมูล รัตตากร

บรรณาธิการอำนวยการ

สุนทร แก้วลาย

บรรณาธิการบริหาร

สุวัฒน์ ส่องแสงจันทร์

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการฝ่ายจัดการ

เกษร เจริญรักษ์

หัตถ์นิย อินทรประสิทธิ์

เฉลียว พันธุ์สีดา

เต็มสุข พงษ์ตน

จินตนา เอกัคคตาจิต

นงนารถ อินทร

นงนวล พงษ์ไพบูลย์

สุจิตรา นิลสุวรรณโชติ

บุญศรี ไพรัตน์

พวา พันธุ์เมฆา

สมบูรณ์ สิงฆมานันท์

พรพิมล แสนแสนห

วิมล กลิ่นหอม

วรรณ สวัสดิภักดิ์

อัญชลี อำนาจธรรม

อัญชลี สุตธรรม

อารีย์ ชื่นวัฒนา

วีระ สุภากิจ

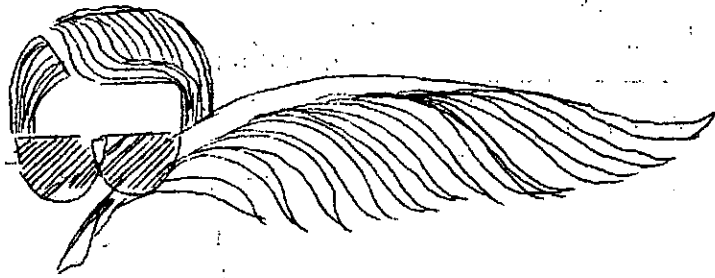
วนิดา วิชาลรัถกิจ

วารสารบรรณศาสตร์ เป็นวารสารราย 3 เดือน ของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์
 และสำนักหอสมุดกลาง มศว ประสานมิตร ออกจำหน่ายปีละ 4 ฉบับ ในเดือน มกราคม
 เมษายน กรกฎาคม และตุลาคม จำหน่ายปลีกเล่มละ 15 บาท สมาชิกฉบับปีละ 60 บาท
 โปรดส่งจ่าย ป.ท. ประสานมิตร ในนามอาจารย์นงนารถ อินทร วารสารบรรณศาสตร์
ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มศว ประสานมิตร สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

ขอคิดเห็นใด ๆ ในวารสารเป็นความเห็นส่วนตัวและเป็นการรับผิดชอบของ
 ผู้เขียนทั้งสิ้น ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสำนักหอสมุดกลาง ไม่จำเป็นต้องเห็นพ้อง
 ด้วยเสมอไป

วารสารบรรณศาสตร์ฉบับนี้ เป็นฉบับที่ 2 ของปีที่ 6 ประจำเดือน เมษายน พุทธศักราช 2526 ซึ่งกว่าจะเสร็จสิ้นเป็นรูปเล่ม และมาถึงมือท่านใดก็คงทำให้ท่าน ต้องเสียเวลารอคอยเป็นเวลานาน บรรณาธิการบริหารในฐานะผู้แทนคณะผู้จัดทำก็ไม่สามารถแก้ตัวอะไร เพียงแต่ใครขอภัยและใครขอเวลาอีกสักกระยะหนึ่งที่จะส่งงานวารสารบรรณศาสตร์นี้ เป็นไปตามวาระที่ถูกสมควร

ในปัจจุบัน วงการห้องสมุดจะพูดถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่กันอยู่เสมอ จริงอยู่ แม้ว่าบางคนจะพูดว่าเมืองไทยนั้น โอกาสที่จะนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ยังอยู่อีกไกล แต่ถ้ามองย้อนดูอดีต เราจะพบว่าก่อนหน้านี้เราไม่ได้ให้ความสนใจต่อคอมพิวเตอร์เลย แต่ในปัจจุบันคงไม่มีใครปฏิเสธคอมพิวเตอร์แล้ว เพราะฉะนั้นโดยนัยเดียวกัน เราก็คงไม่อาจปฏิเสธต่อเทคโนโลยีประเภทสื่อ สัทรุนใหม่ได้อีกเช่นกัน เราคงจะต้องเตรียมตัวเตรียมใจเสียแต่บัดนี้

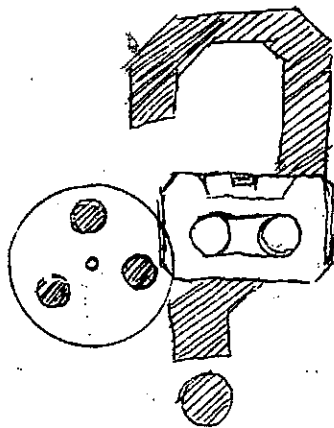
บุคคลที่จะต้องเตรียมตัวเตรียมใจเสียแต่บัดนี้มีอยู่ 2 ฝ่าย คือ บรรณารักษ์ห้องสมุด และ อาจารย์ผู้สอน กล่าวโดยไม่ลำเอียง ฝ่ายห้องสมุดนั้นได้เตรียมตัวและลงมือซั้กันแล้ว ห้องสมุดบางแห่งได้ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ให้เป็นประโยชน์ต่องานห้องสมุดแล้วด้วยซ้ำไป ปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นนินิตหมายที่ดีที่ห้องสมุดจะก้าวเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีเต็มตัวต่อไป แต่สำหรับฝ่ายผู้สอนเล่า ? ผู้เขียนเองไม่ค่อยแน่ใจนักว่า ได้มีการเตรียมตัวเพื่อการนี้หรือเปล่า จริงอยู่ แม้ว่าจะได้มีการเสนอบทความเกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ แต่ชั้นคือข้อมูลเพื่อความรู้เท่านั้นเอง

ผู้สอนได้เตรียมตัวเพื่อผลิตบรรณารักษ์ยุคเทคโนโลยีสมัยใหม่หรือยัง ?

ในหลักสูตร ได้มีการบรรยายวิชาเพื่อสนองเทคโนโลยีสมัยใหม่หรือยัง ?

นี่คือปัญหา และคำถาม เพื่อการผลิตบรรณารักษ์ยุคเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่หัน

ต่อสภาพและเหตุการณ์

มณฑลชวบวทยา "ความต้องการและความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อ
หอสมุดวัดในกรุงเทพมหานคร" วารสารบรรณศาสตร์ 6 (2) :
3 - 46 เมษายน 2526

บทคัดย่อ : การศึกษานี้ มีจุดมุ่งหมายศึกษาสภาพของหอสมุดวัดที่มีอยู่ ความ
ต้องการ และความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อหอสมุดวัด ตลอด
จนเปรียบเทียบความต้องการ และความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรโดย
แยกตามประเภทของวัด สถานภาพของสมณเพศ และอายุ ซึ่งศึกษาจาก
หอสมุดวัด 26 แห่ง และพระภิกษุ สามเณร 1,806 รูป จากวัดที่
เป็นตัวอย่าง 94 วัด โดยใช้แบบสำรวจสภาพหอสมุดวัด และใช้
แบบสอบถามความต้องการและความคาดหวัง ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

สภาพหอสมุดวัด หอสมุดส่วนมากมีลักษณะเป็นหอสมุดเฉพาะ
มีเนื้อที่หอสมุดแตกต่างกันตั้งแต่ 13 ตารางเมตร จนถึง 502.82 ตาราง
เมตร ส่วนใหญ่จะมีเนื้อที่ระหว่าง 50 - 54 ตารางเมตร วัสดุครุภัณฑ์
มีไม่ครบถ้วน ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพที่เก่าและล้าสมัย ประเภทของหนังสือ
ส่วนใหญ่เป็นหนังสือทางศาสนาและมือน้อยชื่อเรื่องและไคมาโดยการบริจาค
ปัญหาที่สำคัญที่สุดในการดำเนินงานหอสมุดวัดคือ ขาดบุคลากรที่ทำหน้าที่
ประจำและมีความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์ และขาดงบประมาณประจำ
สำหรับหอสมุดวัด

จากแบบสอบถามความต้องการและความคาดหวังของพระภิกษุสามเณร
ที่มีต่อหอสมุดวัดในแต่ละด้านมีดังนี้คือ มีความคิดเห็นว่า หอสมุดวัดมี
คุณประโยชน์ต่อพระภิกษุสามเณรเป็นอย่างมากสำหรับศึกษาทักควาเพื่อเผย
แพร่ศาสนาและสืบศาสนา หนังสือทางศาสนาที่มีความต้องการอ่านสูงสุด
คือ หนังสือคัมภีร์ทางศาสนา หนังสือทั่วไปที่มีความต้องการอ่านสูงสุด คือ

หนังสือที่อธิบายถึงการสร้างความเจริญแก่ชีวิต โดยการใช้ความสามารรถของตนเอง วิธีปรับปรุงตัวและการเสริมสร้างบุคลิก มีความคาดหวังว่าหนังสือในท้องสมุควัดควรจัดหมวดหมู่เพื่อสะดวกในการค้นคว้า ควรมีโต๊ะเก้าอี้สำหรับนั่งอ่านในห้องสมุดด้วย ชั้นหนังสือทุกชั้นควรมีป้ายบอกหมวดหมู่ติดไว้ และให้เห็นได้ชัดเจน พระที่เป็นบรรณรักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดควรถูกเป็นผู้ที่สามารถให้คำแนะนำด้านหนังสือ และแหล่งค้นคว้าต่าง ๆ ได้ และห้องสมุดควรมีความสะอาดและความเป็นระเบียบ

เมื่อเปรียบเทียบความต้องการและความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อห้องสมุดวัดในคานต่าง ๆ ปรากฏว่า

1. ในวัดต่างประเภทกัน พบความแตกต่างกัน ในความคาดหวังด้านครุภัณฑ์ ด้านบรรณรักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดวัด และด้านอาคารสถานที่ ดังนี้

พระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด มีความคาดหวังด้านครุภัณฑ์สูงกว่าพระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด และสูงกว่าพระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด มีความคาดหวังด้านบรรณรักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดสูงกว่าพระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด มีความคาดหวังด้านอาคารสถานที่สูงกว่า พระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด และสูงกว่าพระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. พระภิกษุสามเณรที่มีสถานภาพต่างกัน พบว่า

ในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด เจ้าอาวาสมีความต้องการอ่านหนังสือทางศาสนามากกว่าพระที่สอนพระปริยัติธรรมและสามเณร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

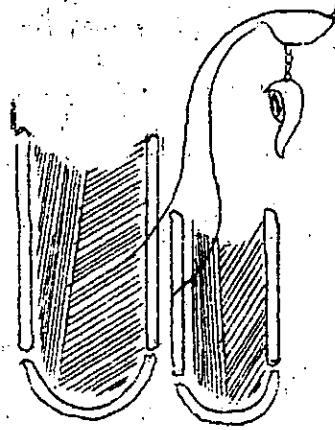
ในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด พระที่สอนพระปริยัติธรรม และสามเณรมีความต้องการอ่านหนังสือทั่วไปมากกว่าเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพระที่สอนพระปริยัติธรรมทั่วไป และสามเณร มีความคาดหวังด้านการให้บริการสูงกว่าเจ้าอาวาสอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด พระภิกษุทั่วไปและพระที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุดวัด มีความต้องการอ่านหนังสือทางศาสนาสูงกว่าเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. กลุ่มอายุต่างกัน พบว่า

ในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรม และมีห้องสมุดวัด สถานภาพที่มีความแตกต่างของกลุ่มอายุ คือ พระที่สอนพระปริยัติธรรม กลุ่มอายุ 20 - 30 ปี และกลุ่มอายุ 31 - 40 ปี มีความคาดหวังด้านครุภัณฑ์สูงกว่าพระที่สอนพระปริยัติธรรมกลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด สถานภาพที่มีความแตกต่างของกลุ่มอายุ คือ พระภิกษุทั่วไป พระภิกษุทั่วไปกลุ่มอายุ 20 - 30 ปี และกลุ่มอายุ 31 - 40 ปี มีความคาดหวังด้านครุภัณฑ์สูงกว่าพระภิกษุทั่วไปกลุ่มอายุ 40 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพระภิกษุทั่วไปกลุ่มอายุ 31 - 40 ปี มีความคาดหวังด้านการให้บริการของห้องสมุดวัดสูงกว่าพระภิกษุทั่วไปกลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ความต้องการและความคาดหวังของพระภิกษุสามเณร *
ที่มีต่อห้องสมุดวัดในกรุงเทพมหานคร

มนฤช วิทย์ไพศาล **

ห้องสมุดวัดนั้น มิใช่เป็นที่เก็บรักษาหนังสือไว้แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นสถานที่ให้บริการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้อีกด้วย ห้องสมุดวัดจึงมีประโยชน์และจุดมุ่งหมายในอันที่จะส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์ให้ได้รับการศึกษาด้านต่าง ๆ เช่น ขาวสารเศรษฐกิจ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา และ

* ตัดตอนจากปริญญานิพนธ์ กศ.ม. เรื่อง "ความต้องการและความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อห้องสมุดวัดในกรุงเทพมหานคร" มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2526, 348 หน้า

** มนฤช วิทย์ไพศาล กศ.บ., กศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์)
บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนตากลีประชาสรรค์ อ. ตากลี จ. นครสวรรค์

โบราณคดี เป็นต้น ดังนั้นวัดทุกวัดควรตระหนักถึงความสำคัญของห้องสมุดและ
หันมาสนใจใช้ห้องสมุดให้เป็นแหล่งป้อนความรู้แก่พระภิกษุสามเณร

การจัดตั้งห้องสมุดเพื่อพระภิกษุสามเณรนี้ ได้มีผู้แสดงทัศนะเห็นด้วย
ไว้มากมาย เช่น

คามฟูโด ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า "อยากให้วัดทุกแห่งมีห้องสมุด
สำหรับประชาชน ทางคณะสงฆ์อาจจะจัดให้มีการอบรมวิชาบรรณารักษะแก่พระภิกษุ
สามเณร โดยใช้วิทยากรหรือท่านผู้ทรงคุณวุฒิในการจัดทำห้องสมุดของทาง
ราชการมาบรรยายให้เกิดความรู้ในการจัดห้องสมุด"

พระมหาอมพร อมพโร ได้กล่าวว่า "ถ้าทางวัดได้จัดให้มีอุปกรณ์
ซึ่งสามารถบริการแก้ปัญหาชีวิต และเพื่อศึกษาค้นคว้าหาความรู้ให้แก่ประชาชน
ทั่วไป คือ "ห้องสมุด" แล้วก็จะได้อธิบายว่า ไม่นานแรงสังคมเปล่า ๆ แต่อย่างใด
เลย เพราะอย่างน้อยที่สุดก็ยังได้ช่วยส่งเสริมการศึกษา โดยให้บริการสาธารณะ
เกี่ยวกับกิจการห้องสมุดแก่สังคมบ้าง

ในปัจจุบันห้องสมุดวัดในบางวัดได้มีการจัดตั้งขึ้น และในบางวัดที่เคย
มีห้องสมุดวัดก็ยุบหรือเลิกร้างไป ดังนั้นเพื่อให้วัดใดมีห้องสมุดวัดที่เอื้ออำนวย
ประโยชน์ต่อการศึกษาของพระภิกษุสามเณร จึงควรที่จะได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยว
กับห้องสมุดวัด โดยเฉพาะในแง่ของความต้องการและความคาดหวังของพระ
ภิกษุสามเณรที่มีต่อห้องสมุดวัด เพื่อจะได้ทราบถึงความต้องการและความคาด
หวังของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อห้องสมุดวัดในกรุงเทพมหานคร อันจะช่วยให้
สามารถเสนอเป็นแนวทางในการจัดตั้ง ส่งเสริม ปรับปรุงกิจการด้านห้องสมุด
วัดให้เจริญก้าวหน้าสืบไป

ควา ม มู ง ห ม า ย ข อ ง ก า ร ส ึก ษ า ค ้น ค ว ้า

1. เพื่อศึกษาว่า ห้องสมุดวัดที่มีอยู่ได้สนองความต้องการทางการ
ศึกษาและการใช้บริการห้องสมุดของพระภิกษุสามเณรเพียงใด
2. เพื่อศึกษาว่า พระภิกษุสามเณรของวัดที่มีห้องสมุด กับพระภิกษุ

สามเณรของวัดที่ไม่มีห้องสมุด มีความคาดหวังต่อห้องสมุดมานาน้อยเพียงใด

3. เพื่อเปรียบเทียบความต้องการและความคาดหวังของพระภิกษุ

สามเณรที่มีความแตกต่างกันในด้านประเภทของวัดที่จำพรรษา สถานภาพ และอายุ

ควา ม สำ คัญ ข อ ง ก า ร สึก ข า ด คื

1. ทำให้ทราบว่า ห้องสมุดวัดได้สนองความต้องการทางการศึกษา

และการให้บริการของพระภิกษุสามเณรเพียงใด

2. ทำให้ทราบว่า พระภิกษุสามเณรของวัดที่มีห้องสมุด กับพระภิกษุสามเณรของวัดที่ไม่มีห้องสมุด มีความคาดหวังต่อห้องสมุดมานาน้อยเพียงใด

3. ทำให้ทราบความต้องการและความคาดหวังของพระภิกษุสามเณร ที่มีความแตกต่างกันในด้านประเภทของวัดที่จำพรรษา สถานภาพ และอายุ

4. ผลที่ได้จากการวิจัย จะเป็นแนวทางประกอบการพิจารณาของวัด กรรมการศาสนา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาทางจัดตั้ง ส่งเสริม ปรับปรุง กิจกรรมด้านห้องสมุดวัดให้เจริญก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สามารถสนองความต้องการของพระภิกษุสามเณร อีกทั้งให้เป็นไปตามความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรผู้ใช้บริการห้องสมุดวัด

5. เพื่อเป็นข้อมูลให้สถาบันที่มีการอบรมทางบรรณารักษศาสตร์ พิจารณาอบรมวิชาบรรณารักษศาสตร์ให้แก่พระภิกษุ สามเณรที่ทำหน้าที่เป็นบรรณารักษ์ของห้องสมุดวัด หรือพระภิกษุสามเณรที่จะทำหน้าที่เป็นบรรณารักษ์สืบต่อไป

นิ ย า ม กั ฬ ์ เ ฉ พ า ะ

1. ความต้องการ หมายถึง ความต้องการในการอ่านหนังสือธรรมะ เพื่อการเรียนรู้ การสอนปริยัติธรรม หรือในการอ่านทั่วไป รวมทั้งความต้องการในการใช้บริการห้องสมุดวัด

2. ความคาดหวัง หมายถึง การมุ่งต่อผลที่พึงปรารถนา หรือคาด
คะเนในสิ่งที่เชื่อว่าจะเป็นไปได้ ความคาดหวังของพระภิกษุ สามเณรที่มีต่อ
ห้องสมุดวัดใดแก ความคาดหวังด้านต่าง ๆ ดังนี้

- ความคาดหวังด้านหนังสือ เอกสาร และครุภัณฑ์
- ความคาดหวังด้านการให้บริการของห้องสมุดวัด
- ความคาดหวังด้านบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดวัด
- ความคาดหวังด้านอาคารสถานที่

3. ห้องสมุดวัด หมายถึง ห้องสมุดที่วัดดำเนินงานโดยวัดนั้น ๆ
โดยมีบรรณารักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุดคอยอำนวยความสะดวกหนึ่งเป็นผู้ดำเนินการ และ
ให้บริการแก่พระภิกษุสามเณรของวัด มิได้หมายถึงห้องสมุดประชาชน หรือ
ห้องสมุดของสถาบันการศึกษาที่ตั้งอยู่ในวัดนั้น

สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. ความต้องการที่มีต่อห้องสมุดวัดของพระภิกษุสามเณรในวัดต่าง
ประเภทกันมีความแตกต่างกัน
2. ความคาดหวังที่มีต่อห้องสมุดวัดของพระภิกษุ สามเณรในวัดต่าง
ประเภทกัน มีความแตกต่างกัน
3. พระภิกษุสามเณรที่มีอายุต่างกัน มีความต้องการห้องสมุดวัดแตก
ต่างกัน
4. พระภิกษุสามเณรที่มีอายุต่างกัน มีความคาดหวังต่อห้องสมุดวัด
แตกต่างกัน
5. พระภิกษุสามเณรที่มีสถานภาพต่างกัน มีความต้องการห้องสมุดวัด
แตกต่างกัน
6. พระภิกษุสามเณรที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคาดหวังต่อห้องสมุด
วัดแตกต่างกัน

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่

1.1 วัด จำนวนของวัดได้มาโดยวิธีสุ่มแบบ Stratified Random Sampling โดยแบ่งวัดออกเป็นสามประเภท แล้วจึงสุ่มตัวอย่างมาร้อยละ 50 ของแต่ละประเภท ได้จำนวนวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1.1.1 วัดที่มีการสอนพระปริยัติธรรม และมีห้องสมุดวัด
20 วัด

1.1.2 วัดที่มีการสอนพระปริยัติธรรม แต่ไม่มีห้องสมุดวัด
68 วัด

1.1.3 วัดที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด
6 วัด

1.2 จำนวนพระภิกษุสามเณร ได้มาโดยวิธีสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย Simple Random Sampling ตามประเภทวัด มีดังนี้

1.2.1 วัดที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด

จำนวนพระภิกษุสามเณรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีดังนี้

- เจ้าอาวาส 17 รูป
- พระที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุดวัด 20 รูป
- พระที่สอนพระปริยัติธรรมจำนวนร้อยละ 25 ของพระที่สอนพระปริยัติธรรม เป็นจำนวน 83 รูป
- พระภิกษุสามเณรทั่วไป สุ่มมาจำนวนร้อยละ 25 ของพระภิกษุสามเณรทั่วไป เป็นจำนวน 290 รูป

1.2.2 วัดที่มีการสอนพระปริยัติธรรม แต่ไม่มีห้องสมุดวัด จำนวนพระภิกษุสามเณรที่มีกลุ่มตัวอย่างมีดังนี้

- เจ้าอาวาส 39 รูป

- พระที่สอนพระปริยัติธรรม สุ่มมาจำนวน
ร้อยละ 25 ของพระที่สอนพระปริยัติธรรม

เป็นจำนวน 288 รูป

- พระภิกษุสามเณรทั่วไป สุ่มมาจำนวนร้อยละ
25 ของพระภิกษุสามเณรทั่วไป เป็นจำนวน
972 รูป

1.2.3 วัดที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรม แต่มีห้องสมุดวัด
จำนวนพระภิกษุสามเณรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีดังนี้

- เจ้าอาวาส 6 รูป

- พระที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุด
วัด 6 รูป

- พระภิกษุสามเณรทั่วไป สุ่มมาจำนวนร้อยละ
25 ของพระภิกษุสามเณรทั่วไป เป็นจำนวน
85 รูป

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

2.1.1 ประเภทของวัด คือ

- วัดที่มีการสอนพระปริยัติธรรม และมีห้องสมุดวัด
- วัดที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรม แต่มีห้องสมุดวัด

2.1.2 อายุของพระภิกษุสามเณร จัดแบ่งดังนี้ คือ

- ต่ำกว่า 20 ปี
- 20 ถึง 30 ปี
- 31 ถึง 40 ปี
- 40 ปีขึ้นไป

2.1.3 สถานภาพของพระภิกษุสามเณร คือ

- เจ้าอาวาส

- พระที่สอนพระปริยัติธรรม
- พระที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุดวัด
- พระภิกษุสามเณรทั่วไป

2.2 ตัวแปรตาม คือ

- 2.2.1 ความต้องการของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อห้องสมุดวัด
- 2.2.2 ความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อห้องสมุดวัด

3. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

3.1 แบบสัมภาษณ์สภาพห้องสมุด ใช้สำหรับวัดที่มีห้องสมุดเท่านั้น โดยสัมภาษณ์ด้วยตนเอง รวมทั้งสิ้น 23 ข้อ

3.2 แบบสอบถาม แยกออกเป็นสามตอน คือ

ตอนที่ 1 รายละเอียดส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ ชื่อวัดที่อยู่ สถานภาพที่ดำรงอยู่ และอายุ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของห้องสมุดวัดและความต้องการอ่านของพระภิกษุสามเณร เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า รวมทั้งสิ้น 45 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อห้องสมุดวัด เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า รวมทั้งสิ้น 47 ข้อ

4. การรวบรวมและจัดกระทำข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลกระทำในช่วงที่พระภิกษุสามเณรอยู่ในพรรษา ปี พ.ศ. 2524 เมื่อเก็บรวบรวมได้แล้ว ได้นำมาจัดกระทำดังนี้

4.1 นำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์ด้วยตนเองกับกลุ่มตัวอย่าง

4.2 นำแบบสอบถามไปให้กลุ่มตัวอย่างตอบ แล้วนำคืนวันไปรับคืนในภายหลัง

4.3 เก็บรวบรวมแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม สำหรับแบบสอบถามคัดเลือกฉบับที่ไม่สมบูรณ์ออก แล้วจัดประเภทตามลักษณะตัวแปร ปรากฏว่า

ในจำนวนแบบสอบถามที่ส่งไปทั้งหมด 2,173 ฉบับ ได้รับกลับคืน 2,009 ฉบับ และเมื่อคัดเลือกรุ่นที่ไม่สมบูรณ์ออกแล้ว คงเหลือ 1,806 ฉบับ

4.4 คำตอบจากแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม แบบเลือกตอบ คิดเทียบค่าเป็นร้อยละ เว้นแต่จะเป็นตัวเลข จึงใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย ส่วนคำตอบแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า ให้นำหนักแต่ละมาตราส่วนแกไขความในแต่ละขอย่อย จากนั้นน้อยที่สุด ไปจนถึงมากที่สุด โดยให้คะแนนจาก 1 ถึง 5 ตามลำดับ แล้วหาค่าเฉลี่ย โดยถืออัตราการแปรผลจากค่าเฉลี่ยของแต่ละรายการ ดังนี้

1.00 - 1.49 หมายความว่า น้อยที่สุด

1.50 - 2.49 หมายความว่า น้อย

2.50 - 3.49 หมายความว่า ปานกลาง

3.50 - 4.49 หมายความว่า มาก

4.50 - 5.00 หมายความว่า มากที่สุด

สำหรับคำตอบที่เป็นแบบให้จัดอันดับความสำคัญ ลำดับสำคัญที่สุดให้ 5 คะแนน รองลงมา คือ 4, 3, 2, 1 ตามลำดับ ในกรณีที่ได้จัดลำดับเพียง 4 ลำดับ ค่าสูงสุดจะเท่ากับ 4

4.5 หาค่าความสำคัญของแต่ละขอย่อยของพระภิกษุสามเณร โดยแยกตามกลุ่มประเภทของวัด สถานภาพ และอายุ

4.6 เปรียบเทียบความแตกต่างในความต้องการและความคาดหวังในแต่ละด้านของตัวแปรทุกกลุ่ม โดยใช้วิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบ One-Way Classification Design และใช้ q - statistic ทดสอบในกรณีที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 สภาพห้องสมุดวัด

1.1 อาคารสถานที่ ห้องสมุดวัด 16 แห่งจาก 26 แห่ง มีลักษณะเป็นอาคารเฉพาะ อีก 10 แห่ง มีลักษณะเป็นห้อง ๆ หนึ่งของกุฏิ หรืออาคารเรียนพระปริยัติธรรม บริเวณเนื้อที่ของห้องสมุดวัดที่เล็กที่สุด คือ ห้องสมุดวัดเทวราชกุญชร มีเนื้อที่ 13 ตารางเมตร ส่วนห้องสมุดวัดที่มี เนื้อที่มากที่สุดคือ ห้องสมุดวัดบวรนิเวศน์ มีเนื้อที่ 502.82 ตารางเมตร เนื้อที่ของห้องสมุดวัดส่วนใหญ่จะมีเนื้อที่ประมาณ 50 - 54 ตารางเมตร

1.2 ทรัพยากร ห้องสมุดวัดทุกแห่งมีโต๊ะ เก้าอี้ ตู้หรือชั้นหนังสือ ขนาดและจำนวนต่าง ๆ กัน มีจำนวนโต๊ะตั้งแต่น้อยที่สุดคือ 1 ตัว จนถึงมากที่สุด 12 ตัว ไม่มีห้องสมุดวัดใดที่มีทรัพยากรครบตามมาตรฐาน ห้องสมุดวัดที่มี ทรัพยากรมากเกือบครบได้แก่ ห้องสมุดวัดบวรนิเวศน์ ซึ่งขาดเฉพาะชั้นวางวารสาร แต่เพียงอย่างเดียว ส่วนห้องสมุดวัดอรุณราชวรารามขาดชั้นวางวารสารและ วัสดุสาร

1.3 หนังสือและเอกสาร ห้องสมุดวัดส่วนใหญ่มีหนังสือทาง ศาสนามากกว่าหนังสือประเภทอื่น ๆ ห้องสมุดวัดที่มีจำนวนหนังสือมากที่สุด คือ ห้องสมุดวัดบวรนิเวศน์ จำนวน 30,200 เล่ม ห้องสมุดวัดที่มีจำนวนหนังสือ น้อยที่สุด คือ ห้องสมุดวัดอินทวิหาร จำนวน 400 เล่ม จำนวนหนังสือ ส่วนใหญ่มีอยู่ระหว่าง 1,087 ถึง 1,770 เล่ม ห้องสมุดวัดที่มีหนังสือเป็น หมวดหมู่ครบทุกประเภท คือ ห้องสมุดวัดปทุมคงคา และห้องสมุดวัดอรุณราช- วราราม สภาพของหนังสือมีทั้งที่เป็นหนังสือใหม่ และหนังสือเก่าแต่อยู่ในสภาพ ที่ดี การได้มาของหนังสือส่วนใหญ่ได้มาจากการบริจาคและการจัดซื้อ มีห้อง สมุดวัด 10 แห่งที่ได้มาจากการบริจาคอย่างเดียว ห้องสมุดวัดส่วนใหญ่ไม่มี วารสารประจำ โดยเฉพาะห้องสมุดวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรม แต่มีห้องสมุดวัด ไม่มีห้องสมุดวัดใดเลยที่มีวารสารประจำ คำนหนังสือพิมพ์ รายวัน มีห้องสมุดวัดเจ็ดแห่งที่ไม่มีหนังสือพิมพ์รายวัน มีเพียงสองแห่ง คือ

ห้องสมุดวัดดวงแข และห้องสมุดวัดเทพราชกฤษณ์ ที่มีหนังสือพิมพ์ แต่ไม่มี
ประจำแน่นอน คือ แล้วแต่จะมีผู้ซื้อบริจาคให้

1.4 การบริการ ห้องสมุดส่วนใหญ่ คือ จำนวน 15 แห่ง
จัดเก็บหนังสือไว้แบบชั้นเปิด อีก 11 แห่งจัดเก็บหนังสือไว้แบบชั้นปิด ห้อง
สมุดส่วนใหญ่ไม่ได้มีการจัดหมวดหมู่หนังสือ มีห้องสมุดวัดเจ็ดแห่งที่จัดหมวดหมู่
หนังสือตามระบบทศนิยมของดิวอี้ มีห้องสมุดวัดสองแห่ง คือ ห้องสมุดวัดประยุร-
วงศาवास และห้องสมุดวัดเพลงวิบูลย์ มีการจัดหมวดหมู่โดยการแยกประเภท
หนังสือตามที่เห็นสมควร เหตุผลที่ไม่ได้จัดหมู่หนังสือเพราะขาดความรู้ทาง
บรรณารักษศาสตร์เป็นส่วนใหญ่

การให้บริการ ห้องสมุดวัดส่วนใหญ่เปิดบริการทุกวัน มีห้องสมุดวัด
เพียงแห่งเดียวที่บริการเฉพาะวันอาทิตย์ คือ ห้องสมุดวัดกันมาตุยาราม ส่วน
จำนวนชั่วโมงที่เปิดบริการในแต่ละวันนั้น มีตั้งแต่อย่างน้อยที่สุดวันละสามชั่วโมง
จนถึงมากที่สุดวันละ 12 ชั่วโมง โดยมีห้องสมุดวัด 14 แห่ง ที่กำหนดระยะเวลา
เวลาเปิดบริการที่แน่นอน ห้องสมุดวัดทุกวัดเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรยืม
หนังสือออกไปอ่านนอกห้องสมุดได้ โดยที่ห้องสมุดวัดส่วนใหญ่มิได้วางกฎเกณฑ์
ที่แน่นอน เกี่ยวกับจำนวนเล่มที่ยืมและระยะเวลาที่ยืม มีห้องสมุดวัดเพียง
เจ็ดแห่งที่กำหนดจำนวนเล่มและระยะเวลาในการให้ยืม

1.5 บุคลากรของห้องสมุดวัด ห้องสมุดวัดส่วนมากมีพระบรรณา-
รักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุดวัดเพียงวัดละหนึ่งคน ยกเว้นวัดปทุมคงคา และวัดอรุณ-
ราชวราราม ที่มีผู้ช่วยบริการห้องสมุดเป็นฆราวาสอีกคนหนึ่ง ส่วนใหญ่แล้วไม่
มีความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ มีห้องสมุดวัดสี่แห่งเท่านั้นที่พระบรรณารักษ์มี
ความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ ได้แก่ พระบรรณารักษ์ห้องสมุดวัดปทุมคงคา
ห้องสมุดวัดราชาธิวาส ห้องสมุดวัดสระเกศ และห้องสมุดวัดอรุณราชวราราม

1.6 ปัญหาและความต้องการ ปัญหาสำคัญที่สุดในการดำเนิน
งานห้องสมุดวัด คือ ขาดความรู้ในการดำเนินงาน และขาดงบประมาณในการ
ดำเนินงาน พระบรรณารักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุดวัดมีความต้องการให้มีผู้มีความรู้
ทางด้านห้องสมุดมาช่วยจัดห้องสมุดวัดและแนะนำความรู้ให้ห้องสมุดวัดนั้น ๆ
และต้องการให้มีการจัดอบรมวิชาบรรณารักษศาสตร์สำหรับพระภิกษุโดยเฉพาะ
วารสารบรรณศาสตร์ เมษายน 2526

ตอนที่ 2 ความต้องการและความคาดหวังที่มีต่อห้องสมุดวัดของพระ
ภิกษุสามเณรแต่ละสถานภาพที่มีอายุต่างกันในวัดแต่ละประเภท

ความต้องการและความคาดหวังที่มีต่อห้องสมุดวัด ได้ศึกษา 8 ด้าน
ด้วยกันคือ

- 1) ความคิดเห็นเกี่ยวกับห้องสมุดวัด
- 2) ความต้องการอ่านหนังสือทางศาสนา
- 3) ความต้องการอ่านหนังสือทั่วไป
- 4) ความคาดหวังด้านหนังสือและเอกสาร
- 5) ความคาดหวังด้านครุภัณฑ์
- 6) ความคาดหวังด้านการให้บริการของห้องสมุดวัด
- 7) ความคาดหวังด้านบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดวัด
- 8) ความคาดหวังด้านอาคารสถานที่

2.1 วัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด

2.1.1 พระที่สอนพระปริยัติธรรมที่มีอายุต่างกันในวัดประเภท
ที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด

ผลการวิเคราะห์หาเจตคติความคิดเห็น ความต้องการ และความคาดหวัง
ที่มีต่อห้องสมุดวัดของพระที่สอนพระปริยัติธรรมทุกกลุ่มอายุ ในวัดประเภทที่มีการ
สอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัดนั้น พบว่า โดยส่วนใหญ่แล้วมีค่าเฉลี่ยอยู่ใน
ระดับมากและปานกลาง เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรวมในแต่ละด้านของแต่ละกลุ่มอายุ

สรุปได้ว่า พระที่สอนพระปริยัติธรรมกลุ่มอายุ 20 - 30 ปี มีความ
ต้องการและความคาดหวังเกี่ยวกับห้องสมุดวัดสูงกว่าพระที่สอนพระปริยัติธรรม
กลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไปในทุก ๆ ด้าน

2.1.2 พระภิกษุทั่วไปที่มีอายุแตกต่างกัน ในวัดประเภทที่มี
การสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด

ผลการวิเคราะห์หาเจตคติของความคิดเห็น ความต้องการ และความ
คาดหวังที่มีต่อห้องสมุดวัดในด้านต่าง ๆ ของพระภิกษุทั่วไปทุกกลุ่มอายุ ในวัด
ประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด โดยส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ย

รวมอยู่ในระดับปานกลางถึงมากที่สุด เมื่อพิจารณาจากเฉลี่ยรวมในแต่ละด้าน
แต่ละกลุ่มอายุ

สรุปได้ว่า พระภิกษุทั่วไปกลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไปมีความต้องการและ
ความคาดหวังสูงกว่าพระภิกษุทั่วไป กลุ่มอายุน้อยกว่า

2.1.3 พระที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุดวัดที่มีอายุ
ต่างกันในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด

ผลการวิเคราะห์หาเฉลี่ยความคิดเห็น ความต้องการ และความคาด
หวังที่มีต่อห้องสมุดวัดในด้านต่าง ๆ ของพระที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์หรือผู้ดูแล
สมุดวัดทุกกลุ่มอายุ ในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด
พบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากและมากที่สุด เมื่อพิจารณาจาก
เฉลี่ยรวมในแต่ละด้านของแต่ละกลุ่มอายุ

สรุปได้ว่าพระที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุดวัดกลุ่มอายุ 40
ปีขึ้นไป มีความต้องการและความคาดหวังสูงกว่าพระที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์หรือ
ผู้ดูแลห้องสมุดวัด กลุ่มอายุน้อยกว่า

2.2 วัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด

2.2.1 พระที่สอนพระปริยัติธรรมที่มีอายุแตกต่างกัน ในวัด
ประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด

ผลการวิเคราะห์หาเฉลี่ย ความคิดเห็น ความต้องการ และความคาด
หวัง ที่มีต่อห้องสมุดวัดในด้านต่าง ๆ ของพระที่สอนพระปริยัติธรรมทุกกลุ่มอายุ
ในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด พบว่าโดยส่วนใหญ่
แล้วมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และมากที่สุด เมื่อพิจารณาจากเฉลี่ยรวมในแต่ละด้าน
แต่ละกลุ่มอายุ

สรุปได้ว่า พระที่สอนพระปริยัติธรรมในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติ-
ธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด กลุ่มอายุน้อยมีความต้องการและความคาดหวังสูงกว่า
พระที่สอนพระปริยัติธรรมกลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไป และพระที่สอนพระปริยัติธรรม
กลุ่มอายุ 20 - 30 ปี มีความต้องการและความคาดหวังเกี่ยวกับห้องสมุดวัด
สูงกว่าพระที่สอนพระปริยัติธรรมกลุ่มอายุสูงกว่าเป็นส่วนใหญ่

2.2.2 พระภิกษุทั่วไปที่มีอายุต่างกัน ในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด

ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ความคิดเห็น ความต้องการ และความคาดหวัง ที่มีต่อห้องสมุดวัดในคานต่าง ๆ ของพระภิกษุทั่วไปทุกกลุ่มอายุ ในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด พบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วอยู่ในระดับมาก และปานกลาง เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรวมในแต่ละคานแต่ละกลุ่มอายุ

สรุปได้ว่า พระภิกษุทั่วไปกลุ่มอายุ 31 - 40 ปี และ 40 ปีขึ้นไป มีความต้องการและความคาดหวังสูงกว่าพระภิกษุทั่วไป กลุ่มอายุ 20 - 30 ปี

2.3 วัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด

2.3.1 พระภิกษุทั่วไปที่มีอายุต่างกัน ในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด

ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ความคิดเห็น ความต้องการ และความคาดหวัง ที่มีต่อห้องสมุดวัดในคานต่าง ๆ ของพระภิกษุทั่วไปทุกกลุ่มอายุ ในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด พบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด จนถึงปานกลาง เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรวมในแต่ละคานแต่ละกลุ่มอายุ

สรุปได้ว่า พระภิกษุทั่วไปกลุ่มอายุ 20 - 30 ปี และ 31 - 40 ปี มีความต้องการและความคาดหวังเกี่ยวกับห้องสมุดวัดโดยส่วนมากสูงกว่าพระภิกษุทั่วไปกลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไป

2.3.2 พระที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุดวัด ในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด

ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็น ความต้องการ และความคาดหวัง ที่มีต่อห้องสมุดวัดในคานต่าง ๆ ของพระที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุดวัดทุกกลุ่มอายุในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด พบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด จนถึงปานกลาง เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรวมในแต่ละคานแต่ละกลุ่มอายุ

สรุปได้ว่า พระที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุดวัดกลุ่มอายุ 31 - 40 ปีขึ้นไป มีความต้องการและความคาดหวังเกี่ยวกับห้องสมุดวัดสูงกว่าพระที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุดวัดกลุ่มอายุ 20 - 30 ปี

ตอนที่ 3 ความต้องการและความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรที่มีสถานภาพต่างกันของวัดแต่ละประเภท

3.1 วัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด

ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยความคิดเห็น ความต้องการ และความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อห้องสมุดวัด ในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด จำแนกตามสถานภาพ ปรากฏผลว่า พระภิกษุสามเณรทุกสถานภาพมีความคิดเห็น ความต้องการ และความคาดหวังในด้านต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรวมในแต่ละด้านแต่ละสถานภาพ

สรุปได้ว่า สามเณรมีความต้องการและความคาดหวังเกี่ยวกับห้องสมุดวัดในแต่ละด้านน้อยกว่าพระภิกษุสถานภาพอื่น

3.2 วัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด

ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ความคิดเห็น ความต้องการ และความคาดหวังที่มีต่อห้องสมุดวัดในด้านต่าง ๆ ของพระภิกษุทั่วไปทุกสถานภาพ ในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรวมในแต่ละด้านแต่ละสถานภาพ

สรุปได้ว่า พระที่สอนพระปริยัติธรรมมีความต้องการและความคาดหวังเกี่ยวกับห้องสมุดวัดโดยส่วนใหญ่สูงกว่าพระภิกษุสถานภาพอื่น

3.3 วัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด

ผลการวิเคราะห์ค่าความสำคัญ ความคิดเห็น ความต้องการ และความคาดหวังที่มีต่อห้องสมุดวัดในด้านต่าง ๆ ของพระภิกษุทั่วไปทุกสถานภาพ ในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด พบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และปานกลาง เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรวมในแต่ละด้านแต่ละสถานภาพ

สรุปได้ว่า พระที่ทำหน้าที่บรรณาธิการหรือดูแลห้องสมุดวัดและพระภิกษุทั่วไปมีความต้องการและความคาดหวังเกี่ยวกับห้องสมุดวัดสูงกว่าพระภิกษุสถานภาพอื่น

ตอนที่ 4 ความต้องการและความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรในวัดแต่ละประเภท

ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยความต้องการและความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อห้องสมุดวัด จำแนกตามประเภทของวัด ปรากฏผลว่า

พระภิกษุสามเณรในวัดทุกประเภทมีความคิดเห็น ความต้องการ และความคาดหวังในด้านต่าง ๆ โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรวมในแต่ละด้านแต่ละประเภท พบว่า

ความคิดเห็นเกี่ยวกับห้องสมุดวัด พระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด เห็นความสำคัญของห้องสมุดวัดสูงสุด มีค่าเฉลี่ยรวม 4.47

ความต้องการอ่านหนังสือทางศาสนา พระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด มีความต้องการอ่านสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 3.82

ความต้องการอ่านหนังสือทั่วไป พระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด มีความต้องการอ่านสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 3.53

ความคาดหวังด้านหนังสือและเอกสาร พระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด มีความคาดหวังสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 3.91

ความคาดหวังด้านทรัพยากร พระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัดมีความคาดหวังสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 4.21

ความคาดหวังด้านการให้บริการของห้องสมุดวัด พระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด และวัดที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุด มีความคาดหวังสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 4.03

ความคาดหวังด้านบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุด พระภิกษุสาม
เณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด มีความคาดหวัง
สูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 4.37

ความคาดหวังด้านอาคารสถานที่ พระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่ไม่
มีการสอนพระปริยัติธรรม แต่มีห้องสมุดวัด มีความคาดหวังสูงสุด โดยมีค่า
เฉลี่ยรวม 4.49

สรุปได้ว่า พระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรม
และมีห้องสมุดวัด มีความต้องการและความคาดหวังสูงกว่าพระภิกษุสามเณรใน
วัดประเภทอื่น

ตอนที่ 5 ความต้องการและความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อ
ห้องสมุดวัด รวมทุกกลุ่มอายุ สถานภาพ และประเภทของวัด

ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ความคิดเห็น ความต้องการ และความคาด
หวังของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อห้องสมุดวัด ปรากฏผลดังนี้

5.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของห้องสมุดวัด ปรากฏว่า
พระภิกษุสามเณร เห็นความสำคัญของห้องสมุดวัดเรียงจากมากไปหาน้อยตาม
ลำดับค่าเฉลี่ยดังนี้

ความคิดเห็นเกี่ยวกับห้องสมุดวัดในระดับมากที่สุดได้แก่

- ห้องสมุดวัดมีจุดประ โยชน์ต่อพระภิกษุสามเณรเป็นอย่างมาก
สำหรับศึกษาค้นคว้าเพื่อเผยแผ่ศาสนาและสืบศาสนา (ค่าเฉลี่ย 4.62)
- วัดทุกวัดมีห้องสมุดวัดเพื่อใช้เป็นสถานที่เก็บรวบรวมคัมภีร์
พระไตรปิฎก และหนังสือต่าง ๆ อันเกี่ยวกับศาสนา (ค่าเฉลี่ย 4.61)
- ห้องสมุดวัดมีประโยชน์ต่อพระภิกษุสามเณรในการศึกษาทั้ง
ทางโลกและทางธรรม (ค่าเฉลี่ย 4.52)
- การดำเนินการห้องสมุดวัด ควรจะได้รับการสนับสนุนจาก
วัดและกรรมการศาสนาเป็นอย่างยิ่ง (ค่าเฉลี่ย 4.50)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับห้องสมุดวัดในระดับมาก ได้แก่

- ห้องสมุดวัดจะช่วยให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ทันต่อเหตุการณ์และสามารถใช้ความรู้นี้ประยุกต์หลักการหรือคำสอนทางพุทธศาสนาเผยแพร่แก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี (ค่าเฉลี่ย 4.52)

- ห้องสมุดวัดจะช่วยให้พระภิกษุสามเณรสามารถปรับปรุงตนให้มีความรู้กว้างขวางและทันสมัยอยู่เสมอ (ค่าเฉลี่ย 4.38)

- การจัดตั้งห้องสมุดวัด จะก่อให้เกิดประโยชน์เอนกประการต่อการศึกษาค้นคว้ากับการลงทุน (ค่าเฉลี่ย 4.25)

- ห้องสมุดวัดควรมีบรรณารักษ์ที่มีความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์เป็นผู้ดูแลดำเนินงาน และให้บริการ (ค่าเฉลี่ย 4.20)

- นอกจากหนังสือทางศาสนาแล้ว ห้องสมุดวัดควรมีหนังสือสาขาวิชาอื่น ๆ อีกด้วย (ค่าเฉลี่ย 4.09)

5.2 ความต้องการในการอ่านหนังสือศาสนา ปรากฏว่าพระภิกษุสามเณรมีความต้องการในการอ่านหนังสือศาสนาส่วนใหญ่ในระดับมาก ดังนี้

ประเภทหนังสือศาสนาที่มีความต้องการอ่านในระดับมาก ได้แก่

- หนังสือคัมภีร์ทางศาสนา เช่น พระไตรปิฎก พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก (ค่าเฉลี่ย 4.38)

- หนังสือประวัติพุทธศาสนา ประวัติพระสงฆ์ และพุทธสาวก (ค่าเฉลี่ย 4.35)

- หนังสือแบบเรียนธรรมะชั้นต่าง ๆ เช่น หนังสือนวโกวาท หนังสือคู่มือธรรมบาลีชั้นต่าง ๆ เฉลยธรรมะสนามหลวง หนังสือแปลบาลี (ค่าเฉลี่ย 4.15)

- พจนานุกรมทางศาสนา (ค่าเฉลี่ย 4.07)

- หนังสือพิธีทางศาสนา ศาสนพิธี หนังสือสวดมนต์ (ค่าเฉลี่ย 3.95)

- หนังสือเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับของพระสงฆ์ พระราชบัญญัติสงฆ์ (ค่าเฉลี่ย 3.89)

หนังสือที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาต่าง ๆ หลักคำสอนและพิธีกรรมของศาสนานั้น ๆ (คาเจลีย์ 3.81)

- วารสารด้านพุทธศาสนา (คาเจลีย์ 3.81)

- หนังสือพุทธศาสนสุภาษิต (คาเจลีย์ 3.79)

- หนังสือเกี่ยวกับวิปัสสนาธุระ (คาเจลีย์ 3.77)

- หนังสือชาดกต่าง ๆ เช่น เวสสันดรชาดก มลिनพญหา (คาเจลีย์ 3.71)

- หนังสือเกี่ยวกับความเชื่อในพระพุทธศาสนา เช่น นรกสวรรค์ พุทธปรัชญา เรื่องเกี่ยวกับชาติน้ำ ปรโลกภพ ไตรภูมิพระร่วง เทศน์พระมาลัย (คาเจลีย์ 3.63)

- หนังสือทางพุทธศาสนิกายต่าง ๆ (คาเจลีย์ 3.58)

ส่วนประเภทหนังสือศาสนาที่มีความต้องการอ่านในระดับปานกลาง คือ

- หนังสือนวนิยายอิงศาสนา เช่น เชิงผาหิมพานต์ ลีลาวดี (คาเจลีย์ 3.34)

- หนังสือเกี่ยวกับพระพุทธรูป พระเครื่อง-ตำนานพระพุทธรูป (คาเจลีย์ 2.85)

5.3 ความต้องการในการอ่านหนังสือทั่วไป ปรากฏว่าพระภิกษุสามเณรมีความต้องการในการอ่านหนังสือทั่วไป เรียงตามลำดับคาเจลีย์จากระดับมากไปหาน้อยได้ดังนี้

ประเภทหนังสือทั่วไปที่มีความต้องการอ่านในระดับมาก ได้แก่

- หนังสือที่อธิบายถึงการสร้างความเจริญแก่ชีวิต โดยการใช้ความสามารถของตนเอง วิธีปรับปรุงตัว และการเสริมสร้างบุคลิกภาพ เช่น หนังสือที่อธิบายถึงวิธีชนะทุกข์ สร้างสุข การกำจัดปมด้อย วิธีจงใจคนและวิธีครองใจคน (คาเจลีย์ 4.07)

- หนังสือเกี่ยวกับหลักภาษา ได้แก่ พจนานุกรมไทย พจนานุกรมอังกฤษ-บาลีมหาพจนานุกรม สันสกฤตพจนานุกรม แบบเรียนภาษาอังกฤษด้วยตนเอง เป็นต้น (คาเจลีย์ 4.04)

- หนังสือเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม
(ค่าเฉลี่ย 3.95)

- หนังสือที่เกี่ยวกับจิตวิทยาและการใช้หลักจิตวิทยาให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน (ค่าเฉลี่ย 3.88)

- หนังสือที่ให้ความรู้ทั่วไป ให้เกร็ดความรู้สั้น ๆ รวมกันในเล่มเดียว เช่น หนังสือความรู้รอบตัว สารานุกรม สารพันปัญหา (ค่าเฉลี่ย 3.83)

- หนังสือเกี่ยวกับการแพทย์ การพยาบาลและสุขวิทยา เช่น การป้องกันโรค การใช้ยารักษาโรค สุขวิทยาส่วนบุคคล (ค่าเฉลี่ย 3.78)

- หนังสือทางด้านจริยศาสตร์ เช่น การปฏิบัติในสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.74)

- หนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการศึกษา การเรียน การสอน หลักสูตรในโรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย (ค่าเฉลี่ย 3.67)

- หนังสือชีวประวัติบุคคลสำคัญ เช่น กษัตริย์และประมุขของประเทศ บุคคลสำคัญของโลก เป็นต้น (ค่าเฉลี่ย 3.65)

- หนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และอารยธรรมของประเทศต่าง ๆ (ค่าเฉลี่ย 3.60)

- หนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ เช่น การศึกษาด้วยตนเองสำหรับผู้ใหญ่ โรงเรียนผู้ใหญ่ (ค่าเฉลี่ย 3.58)

- หนังสือเกี่ยวกับชื่อสถานที่ ประวัติของสถานที่ต่าง ๆ และภูมิศาสตร์ของประเทศต่าง ๆ (ค่าเฉลี่ย 3.53)

ประเภทหนังสือทั่วไปที่มีความต้องการอ่านในระดับปานกลาง ได้แก่

- หนังสือที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับศิลปะ ศิลปะประจำชาติ และศิลปะแขนงต่าง ๆ (ค่าเฉลี่ย 3.46)

- หนังสือเกี่ยวกับกฎหมายอาญา กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ควรรู้ (ค่าเฉลี่ย 3.43)

- หนังสือปรัชญาต่าง ๆ เช่น ปรัชญาตะวันออก (ค่าเฉลี่ย 3.41)

- หนังสือเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ และประวัติรัฐธรรมนูญ (ค่าเฉลี่ย 3.40)

- หนังสือวรรณกรรมไทยประเภทร้อยแก้ว เช่น สี่แผ่นดิน ละครแห่งชีวิต (คาเจลีย 3.27)

- หนังสือวรรณกรรมไทยประเภทร้อยกรอง เช่น นิราศสุนทรภู่ เสือโคคำฉันท (คาเจลีย 3.11)

- หนังสือทางด้านเกษตรกรรม เช่น การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ (คาเจลีย 3.02)

ประเภทหนังสือทั่วไปที่มีความต้องการอ่านในระดับน้อย คือ

- หนังสือเกี่ยวกับการทำนาย พยากรณ์ เช่น การทำนายฝัน การทำนายลักษณะ การดูลายมือ (คาเจลีย 2.11)

5.4 ความคาดหวังเกี่ยวกับห้องสมุดวัด ในด้านหนังสือและเอกสาร ของพระภิกษุสามเณร เรียงตามลำดับคาเจลีย ดังนี้

- หนังสือในห้องสมุดวัดควรจัดหมวดหมู่ เพื่อสะดวกในการค้นคว้า (คาเจลีย 4.46)

- สภาพหนังสือในห้องสมุด ควรอยู่สภาพดี มีการซ่อมแซมหนังสือที่ชำรุดอยู่เสมอ (คาเจลีย 4.37)

- ห้องสมุดวัดควรมีหนังสือเกี่ยวกับศาสนาทุกประเภทและหนังสือที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย (คาเจลีย 4.24)

- ห้องสมุดวัดควรมีหนังสือที่เป็นหลักทางพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก มังคลัตถปิณี สังคีตถคา ปฐมสมโพธิกถา ฯลฯ ครบทุกเรื่อง (คาเจลีย 4.23)

- ห้องสมุดวัดควรมีวารสารทางศาสนาทุกฉบับ (คาเจลีย 4.07)

- ห้องสมุดวัดควรมีหนังสือพิมพ์รายวันด้วย (คาเจลีย 4.03)

- ห้องสมุดวัดควรจัดหาหนังสือที่ใหม่ ทันสมัย มาเพิ่มตลอดเวลา (คาเจลีย 3.99)

- หนังสือทางด้านพระพุทธศาสนาควรเน้นหนักทางด้านการศึกษาการสอนพระปริยัติธรรม (คาเจลีย 3.97)

- นอกจากหนังสือทางศาสนาแล้ว ห้องสมุดวัดควรมีหนังสือสาขาวิชาอื่น ๆ ด้วย (คาเจลีย 3.86)

- ห้องสมุดวัดควรจัดหาหนังสือที่ได้รับรางวัลดีเด่นเข้าไว้ในห้องสมุดด้วย (คาเจลีย์ 3.82)
- ทานต้องการให้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการเื้อหนังสือเข้าห้องสมุดด้วย (คาเจลีย์ 3.80)
- ห้องสมุดวัดควรตัดข่าวหรือภาพที่สำคัญรวบรวมไว้ (คาเจลีย์ 3.63)
- หนังสือสาขาวิชาอื่น ๆ ควรเป็นเรื่องที่ให้ความรู้อย่างกว้าง ๆ ทั่ว ๆ ไป ที่มีใช้หลักวิชาการที่ลึกถึง (คาเจลีย์ 3.58)
- นอกจากจะมีวารสารทางศาสนา ก็ควรมีวารสารทางวิชาการอื่น ๆ บาง เช่น วารสารการศึกษา วารสารการเกษตร (คาเจลีย์ 3.48)
- ห้องสมุดวัดควรเป็นแหล่งรวบรวมหนังสืองานศพด้วย โดยเฉพาะหนังสืองานศพของวัดนั้น ๆ (คาเจลีย์ 3.13)
- ห้องสมุดวัดควรมีหนังสือทางบันเทิงคดีด้วย (คาเจลีย์ 3.02)

5.5 ความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อห้องสมุดวัดด้านครุภัณฑ์ เรียงตามลำดับคาเจลีย์ มีดังนี้

- ควรมีโต๊ะ เก้าอี้ สำหรับนั่งอ่านในห้องสมุดด้วย (คาเจลีย์ 4.43)
- ควรมีแผนป้ายสำหรับติดข่าวใหม่ ๆ หรือเกร็ดความรู้ หรือแนะนำหนังสือที่น่าสนใจและหนังสือใหม่ด้วย (คาเจลีย์ 4.03)
- ควรจะมีชั้นวางนิตยสาร วารสารฉบับใหม่ และที่เก็บรวบรวมนิตยสาร วารสารฉบับเก่าด้วย (คาเจลีย์ 4.01)
- ควรมีที่วางหนังสือพิมพ์ไว้โดยเฉพาะ และมีชั้นเก็บหนังสือฉบับเก่าด้วย (คาเจลีย์ 4.00)
- ตู้และชั้นหนังสือในห้องสมุดวัด ควรเป็นแบบชั้นเปิด คือ สามารถที่จะหยิบอ่านได้เองตามความต้องการ (คาเจลีย์ 3.99)

5.6 ความคาดหวังพระภิกษุสามเณรที่มีต่อห้องสมุดวัดด้านการให้บริการของห้องสมุดวัด เรียงตามลำดับคาเจลีย์มีดังนี้

- ชั้นหนังสือทุกชั้น ควรมีป้ายบอกหมวดหมู่ติดไว้ และเห็นได้ชัดเจน (คาเจลีย์ 4.43)

ห้องสมุดควรติดป้าย อธิบายการใช้ห้องสมุดให้ชัดเจน (คาเจลีย์ 4.32)

- ห้องสมุดควรทำบัตรรายการให้กับหนังสือทุกเล่มที่มีอยู่ในห้องสมุด (คาเจลีย์ 4.25)

- ห้องสมุดควรเปิดบริการทุกวัน (คาเจลีย์ 4.63)

- ระยะเวลาในการยืมหนังสือ ไม่ควรต่ำกว่า 5 - 7 วัน (คาเจลีย์ 3.99)

- ห้องสมุดควรมีบริการตอบคำถามและช่วยคนคว้า (คาเจลีย์ 3.95)

- ควรที่จะจัดบริการแนะแนวการอ่าน การใช้ห้องสมุดและการค้นคว้า (คาเจลีย์ 3.92)

- ห้องสมุดควรมีประชาสัมพันธ์ข่าวสารความเคลื่อนไหวของห้องสมุดให้ทราบอยู่เสมอ (คาเจลีย์ 3.90)

- สามารถยืมหนังสือออกไปอ่านนอกห้องสมุดได้ (คาเจลีย์ 3.82)

- ควรมีบริการยืมระหว่างห้องสมุดด้วย (คาเจลีย์ 3.76)

- ห้องสมุดควรเก็บเลมวารสารลงเวลาเก็บไว้บริการ (คาเจลีย์ 3.59)

5.7 ความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อห้องสมุดวัดคานบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดวัด เรียงตามลำดับคาเจลีย์ มีดังนี้

- พระที่เป็นบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุด ควรเป็นผู้ที่สามารถให้คำแนะนำแก่ผู้ขอคำแนะนำหนังสือและแหล่งค้นคว้าต่าง ๆ ได้ (คาเจลีย์ 4.49)

- พระที่เป็นบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดควรเป็นผู้รักการอ่านและรู้เรื่องราวของหนังสือดี (คาเจลีย์ 4.46)

- พระที่เป็นบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดวัดควรมีความกระตือรือร้นในการให้บริการผู้ใช้ห้องสมุด (คาเจลีย์ 4.43)

- ผู้ที่จะเป็นบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุด ควรเป็นผู้ที่มีความรู้ทางคานบรรณารักษศาสตร์ (คาเจลีย์ 4.29)

- หอสมุดวัดที่ยังไม่มีบรรณารักษ์ ควรส่งพระเข้ามาอบรมความรู้ทาง
ด้านบรรณารักษศาสตร์ (คาเจลีย์ 4.25)

- บรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่หอสมุด ควรได้รับการเพิ่มพูนความรู้โดย
การเข้าอบรมทางบรรณารักษศาสตร์อยู่เสมอตามเวลาอันควร (คาเจลีย์ 4.22)

- พระที่จะมาอบรมเป็นบรรณารักษ์ ควรเป็นพระผู้มีแนวโน้มจะบวช
นาน (คาเจลีย์ 3.93)

- จำนวนบรรณารักษ์หรือผู้ช่วยหอสมุดวัด ควรมีอย่างน้อยอย่างละ
1 คน (คาเจลีย์ 3.87)

5.8 ความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อหอสมุดวัดด้านอาคารสถานที่
เรียงตามลำดับคาเจลีย์ดังนี้

- หอสมุดวัดควรมีความสะอาดและความเป็นระเบียบ (คาเจลีย์
4.54)

- หอสมุดวัดควรมีอากาศถ่ายเทสะดวก (คาเจลีย์ 4.53)

- สถานที่ตั้งหรืออาคารหอสมุดวัด ควรตั้งอยู่ในที่ ๆ ไปมาสะดวก
เป็นศูนย์กลางของวัด (คาเจลีย์ 4.42)

- หอสมุดวัดควรมีความสงบ ห่างไกลจากเสียงรบกวน (คาเจลีย์
4.42)

- พื้นที่ที่เป็นหอสมุด ควรมีความกว้างขวางพอเพียง (คาเจลีย์
4.30)

- ภายในหอสมุดวัดควรจัดและตกแต่งให้สวยงามและชวนดู (คาเจลีย์
4.03)

- หอสมุดวัดควรมีบริเวณเป็นมุมสำหรับบอภิปรายหรือดกเถียงกันได้
(คาเจลีย์ 3.31)

ตอนที่ 6 เปรียบเทียบความต้องการและความคาดหวังของพระภิกษุสามเณร
ที่มีต่อหอสมุดวัดในด้านต่าง ๆ แยกด้าน คือ ความคิดเห็นเกี่ยวกับหอสมุดวัด ความ
ต้องการอ่านหนังสือทางศาสนา ความต้องการอ่านหนังสือทั่วไป ความคาดหวังด้านหนังสือ
และเอกสาร ความคาดหวังด้านครุภัณฑ์ ความคาดหวังด้านการให้บริการของหอสมุดวัด

ความคาดหวังด้านบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดวัด และความคาดหวังด้านอาคารสถานที่ ผลการเปรียบเทียบปรากฏดังนี้

6.1 ความต้องการและความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อห้องสมุดวัดในวัดต่างประเภทกัน มีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ดังนี้

6.1.1 ความคาดหวังด้านครุภัณฑ์ พระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด มีความคาดหวังสูงกว่าพระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด และสูงกว่าพระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6.1.2 ความคาดหวังด้านบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดวัด พระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด มีความคาดหวังสูงกว่าพระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6.1.3 ความคาดหวังด้านอาคารสถานที่ พระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด มีความคาดหวังสูงกว่าพระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุด และสูงกว่าพระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ส่วนความต้องการและความคาดหวังอื่น ๆ นอกจากนี้ ไม่พบความแตกต่างระหว่างพระภิกษุสามเณรในประเภทวัดที่ต่างประเภทกัน

6.2 ความต้องการและความคาดหวังที่มีต่อห้องสมุดวัดของพระภิกษุสามเณรที่มีสถานภาพแตกต่างกัน

6.2.1 ในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด

6.2.1.1 เมื่อเปรียบเทียบตามสถานภาพพบว่า เจ้าอาวาสมีความต้องการอ่านหนังสือทางศาสนาสูงกว่าพระที่สอนพระปริยัติธรรมและสามเณร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ส่วนความต้องการและความคาดหวังด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ไม่พบความแตกต่างระหว่างพระภิกษุสามเณรที่มีสถานภาพแตกต่างกัน

6.2.1.2 เมื่อเปรียบเทียบตามกลุ่มอายุของแต่ละสถานภาพพบว่า

1) พระที่สอนพระปริยัติธรรมกลุ่มอายุแตกต่างกัน คือ กลุ่มอายุ 20 - 30 ปี และกลุ่มอายุ 31 - 40 ปี มีความคาดหวังด้านครุภัณฑ์สูงกว่าพระที่สอนพระปริยัติธรรมกลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ส่วนความต้องการและความคาดหวังด้านอื่น ๆ นอกจากนี้อะไม่พบความแตกต่างระหว่างพระที่สอนพระปริยัติธรรมที่มีกลุ่มอายุแตกต่างกัน

2) พระภิกษุทั่วไปกลุ่มอายุแตกต่างกัน ในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด ไม่พบความแตกต่างของความต้องการและความคาดหวังที่มีต่อห้องสมุดวัดในด้านต่าง ๆ

3) พระที่เป็นบรรณารักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุดกลุ่มอายุแตกต่างกันในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด ไม่พบความแตกต่างของความต้องการและความคาดหวังที่มีต่อห้องสมุดวัดในด้านต่าง ๆ

6.2.2 ในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุด

6.2.2.1 เมื่อเปรียบเทียบตามสถานภาพ พบว่า

1) พระที่สอนพระปริยัติธรรม และสามเณร มีความต้องการอ่านหนังสือทั่วไปมากกว่าเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2) พระที่สอนพระปริยัติธรรม พระภิกษุทั่วไป และสามเณร มีความคาดหวังด้านการให้บริการของห้องสมุดวัดสูงกว่าเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ส่วนความต้องการและความคาดหวังด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ไม่พบความแตกต่างระหว่างพระภิกษุสามเณรที่มีสถานภาพแตกต่างกัน

6.2.2.2 เมื่อเปรียบเทียบตามกลุ่มอายุของแต่ละสถานภาพ พบว่า

1) พระที่สอนพระปริยัติธรรมกลุ่มอายุแตกต่างกัน

ในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด ไม่พบความแตกต่างของความต้องการและความคาดหวังที่มีต่อห้องสมุดวัดในด้านต่าง ๆ

2) พระภิกษุทั่วไปกลุ่มอายุแตกต่างกัน ในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด ไม่พบความแตกต่างของความต้องการและความคาดหวังที่มีต่อห้องสมุดวัดในด้านต่าง ๆ

6.2.3 ในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด

6.2.3.1 เมื่อเปรียบเทียบตามสถานภาพ พบว่าพระภิกษุทั่วไปและพระที่เป็นบรรณารักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุดวัด มีความต้องการอ่านหนังสือทางศาสนามากกว่าเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ส่วนความต้องการและความคาดหวังด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ไม่พบความแตกต่างระหว่างพระภิกษุสามเณรที่มีสถานภาพแตกต่างกัน

6.2.3.2 เมื่อเปรียบเทียบตามกลุ่มอายุของแต่ละสถานภาพ พบว่า

1) พระภิกษุทั่วไปกลุ่มอายุแตกต่างกัน มีความคาดหวังแตกต่างกันในด้านต่อไปนี้

ความคาดหวังด้านครุภัณฑ์ พระภิกษุทั่วไปกลุ่มอายุ 20 - 30 ปี และกลุ่มอายุ 31 - 40 ปี มีความคาดหวังสูงกว่าพระภิกษุทั่วไปกลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ความคาดหวังด้านการให้บริการของห้องสมุดวัด พระภิกษุทั่วไปกลุ่มอายุ 31 - 40 ปี มีความคาดหวังสูงกว่าพระภิกษุทั่วไป กลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2) พระที่เป็นบรรณารักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุดวัดกลุ่มอายุแตกต่างกัน ในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด ไม่พบความแตกต่างของความต้องการ และความคาดหวังที่มีต่อห้องสมุดวัดในด้านต่าง ๆ

ตอนที่ 1 เกี่ยวกับห้องสมุดวัด

จากการศึกษาความต้องการและความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อห้องสมุดวัด พบว่า ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับห้องสมุดวัด พระภิกษุสามเณรล้วนแต่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับห้องสมุดวัดอยู่ในระดับมาก แสดงว่าพระภิกษุสามเณรเห็นถึงความสำคัญของห้องสมุด ตลอดจนประโยชน์ที่จะได้รับจากห้องสมุด และมีความต้องการให้มีห้องสมุดในวัดโดยการสนับสนุนจากทั้งทางวัดและทางกรรมการศาสนา มีบรรณารักษ์ที่มีความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์เป็นผู้ดูแลและดำเนินงานและให้บริการ มีหนังสือทั้งทางศาสนาและสาขาอื่น ๆ อีกด้วย แต่เมื่อได้พิจารณาถึงสภาพที่เป็นจริงของห้องสมุดวัดที่มีอยู่ปรากฏว่าส่วนใหญ่ไม่ได้นองความต้องการทางการศึกษาและการให้บริการของพระภิกษุสามเณร และยังเมื่อเปรียบเทียบกับสภาพมาตรฐานของห้องสมุดวัดเชิงกรรมการศาสนาได้กำหนดไว้เมื่อปี พ.ศ. 2511 แล้วทำให้เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า วัดที่มีห้องสมุดน่าจะต้องเร่งพัฒนาปรับปรุงกิจการด้านห้องสมุดวัดอย่างจริงจังมากขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นว่า ห้องสมุดวัดตั้งขึ้นมาอย่างมีจุดมุ่งหมาย และมีความพยายามที่จะให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายนั้นด้วย การพิจารณาเพื่อปรับปรุงนี้จำเป็นต้องพิจารณาจากความต้องการและความคาดหวังของพระภิกษุสามเณร เป็นสำคัญ เช่น ห้องสมุดวัดควรจัดหาหนังสือประเภทที่พระภิกษุสามเณรมีความต้องการอ่านไว้ในห้องสมุด และควรจัดดำเนินการให้เป็นไปตามความคาดหวังเช่นกัน รายละเอียดที่ควรพิจารณาขอแยกออกเป็น 6 ด้าน ดังต่อไปนี้

1.1 อาคารสถานที่ จากมาตรฐานห้องสมุดประจำวัดของกรรมการศาสนาที่แบ่งห้องสมุดวัดออกเป็นสี่ระดับ (ดูภาคผนวก เรื่องมาตรฐานห้องสมุดวัด) ห้องสมุดวัดในกรุงเทพมหานครอยู่ในระดับ 4 กล่าวคือ เป็นห้องสมุดวัดที่ตั้งอยู่ในวัดทั่วไปที่ไม่มีสำนักเรียนหรือเป็นวัดที่มีสำนักเรียน ซึ่งอาจจัดหาภูมิหรือศาลาที่ว่างและตั้งอยู่ในที่ที่เหมาะสมมาดัดแปลงเป็นห้องสมุดได้ตามความจำเป็น

จากการศึกษาพบว่า ห้องสมุดวัดมีลักษณะเป็นอาคารเฉพาะ 16 แห่ง เป็นห้อง ๆ หนึ่งของภูมิหรืออาคารเรียนพระปริยัติธรรม 10 แห่ง บริเวณเนื้อที่ของห้อง

สมุทวัดแต่ละวัดแตกต่างกันไปตามขนาดของวัด มีตั้งแต่ขนาดเล็กเพียง 13 ตาราง
 เมตร คือ หอสมุทวัดเขวราชฤทธิราช จนถึงขนาดใหญ่ 502.82 ตารางเมตร คือ
 หอสมุทวัดคิรินเวศน์ ซึ่งเมื่อเทียบค่าฐานนิยมของเนื้อที่หอสมุทแล้วจะอยู่ระหว่าง
 50 - 54 ตารางเมตร จากมาตรฐานของหอสมุทวัดของกรมการศาสนาถือว่า
 ควรมีเนื้อที่มากพอสำหรับเก็บหนังสือ เป็นที่อ่านหนังสือ เป็นที่ทำงานและให้บริการ
 ต่าง ๆ โดยขนาดของหอสมุทวัดควรมีเนื้อที่ประมาณ 25 ตารางฟุต หรือ 2.25
 ตารางเมตรต่อผู้อ่าน 1 คน และเมื่อรวมเนื้อที่สำหรับเก็บหนังสือ ที่ทำงานและให้
 บริการ หอสมุทวัดควรมีเนื้อที่อย่างน้อยที่สุดไม่น้อยกว่ามาตรฐานขั้นต่ำของหอสมุท
 ขนาดเล็ก คือ หอสมุทโรงเรียนประถมศึกษา ที่ด้านนักเรียนไม่เกิน 400 คนจะต้อง
 มีหอสมุทขนาดหนึ่งห้องเรียน ดังนั้นในวัดที่มีจำนวนพระภิกษุสามเณรไม่เกิน 400 คน
 เนื้อที่หอสมุทวัดจึงควรมีขนาดอย่างน้อยหนึ่งห้องเรียน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วขนาดหนึ่ง
 ห้องเรียนจะมีเนื้อที่ 54 หรือ 63 ตารางเมตร นอกจากนั้นจากการสำรวจปรากฏว่า
 พระภิกษุสามเณรมีความคาดหวังเกี่ยวกับเนื้อที่หอสมุทวัด ควรมีความกว้างขวางพอ
 เพียงในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพระภิกษุสามเณรต้องการให้หอสมุทวัดมีเนื้อที่
 กว้างขวางมาก แต่อาจเป็นไปได้ยากสำหรับวัดบางวัด เพราะเนื้อที่ของวัดเป็นส่วน
 หนึ่งที่จำกัดการขยายขยายเนื้อที่หอสมุทวัด นอกจากเนื้อที่หอสมุทแล้ว พระภิกษุสาม
 เณรยังคาดหวังด้านอาคารสถานที่ของหอสมุทวัดในระดับมากที่สุด ซึ่งเป็นสิ่งที่หอสมุท
 วัดสามารถดำเนินการให้เป็นไปตามที่คาดหวังได้ ในประเด็นที่หอสมุทวัดควรมีความ
 สะอาด ความเป็นระเบียบ และมีอากาศถ่ายเทสะดวก

1.2 ครุภัณฑ์ หอสมุทวัดส่วนมากมีครุภัณฑ์ไม่กี่ประเภท จะเห็นได้
 วาจากจำนวนหอสมุทวัดทั้งหมด 26 แห่ง หอสมุทวัด 24 แห่งไม่มีที่วางวารสาร
 หอสมุทวัด 18 แห่ง ไม่มีที่วางหนังสือพิมพ์ หอสมุทวัด 22 แห่ง ไม่มีตู้บัตรรายการ
 หอสมุทวัด 4 แห่ง ไม่มีตู้จุลสาร หอสมุทวัด 18 แห่ง ไม่มีเครื่องพิมพ์ดีด จำนวน
 โต๊ะเก้าอี้ของแต่ละหอสมุทวัดก็แตกต่างกันไปตามสภาพและเนื้อที่ของหอสมุทวัด ครุภัณฑ์
 ที่เป็นมาตรฐานของหอสมุททุกประเภทที่ควรมีอันได้แก่ โต๊ะ เก้าอี้ ชั้นหรือตู้ไว้หนังสือ
 โต๊ะรับจ่ายหนังสือ ชั้นวางวารสาร หนังสือพิมพ์ ตู้บัตรรายการ ให้ได้สัดส่วนเหมาะสม
 แก่การใช้ ความไม่พอเพียงและขาดความเหมาะสมของครุภัณฑ์ทำให้หอสมุทวัดส่วนใหญ่

อยู่ในลักษณะขาดความตั้งใจให้เข้าใช้ และไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ใช้ได้ พระภิกษุสามเณรมีความคาดหวังด้านครุภัณฑ์เกี่ยวกับเรื่องโต๊ะ เก้าอี้สำหรับนั่งอ่านในห้องสมุดในระดับมาก แต่ค่าเฉลี่ยของเก้าอี้ในห้องสมุดวัดมีเพียง 15.92 ที่ ซึ่งโดยสภาพแล้วควรมีไม่น้อยกว่า 20 ที่ ตามมาตรฐานขั้นต่ำของห้องสมุดขนาดเล็ก คือห้องสมุดโรงเรียนระดับประถมศึกษาที่ระบุไว้ว่า ควรมีอย่างน้อยสำหรับ 20 - 35 คน และห้องสมุดวัดควรเพิ่มจำนวนให้มากขึ้น เมื่อมีพระภิกษุสามเณรเพิ่มมากขึ้น เพราะถ้าห้องสมุดมีจำนวนที่นั่งมาก การที่ห้องสมุดจะถูกใช้เป็นที่อ่านหนังสือจะเพิ่มขึ้นด้วย สำหรับความคาดหวังเกี่ยวกับครุภัณฑ์ในระดับรองลงมา ได้แก่ ควรมีแผนป้ายสำหรับติดขาวใหม่ ๆ หรือเกร็ดความรู้ หรือแนะนำหนังสือที่น่าสนใจและหนังสือใหม่ ควรมีชั้นวางนิตยสาร วารสาร และชั้นวางหนังสือพิมพ์ เพราะฉะนั้นถ้าห้องสมุดวัดสามารถจัดหาได้ตามความคาดหวังและให้มีขนาดเหมาะสมแก่การใช้แล้ว ย่อมเพิ่มความสนใจแก่ผู้ใช้ห้องสมุดและจะอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้

1.3 หนังสือและเอกสาร ห้องสมุดวัดส่วนใหญ่มีหนังสือทางศาสนา มากกว่าหนังสือประเภทอื่น ๆ จำนวนหนังสือมีตั้งแต่ค่าสุด 400 เล่มไปจนถึง 130,200 เล่ม โดยห้องสมุดส่วนใหญ่จะมีหนังสืออยู่ระหว่าง 1,100 - 1,300 เล่ม สภาพของหนังสือส่วนใหญ่เป็นหนังสือเก่าแต่อยู่ในสภาพดี จำนวนหนังสือที่มีอยู่ส่วนใหญ่ได้มาจากการบริจาค ทำให้ไม่มีโอกาสเลือกหนังสือ หนังสือมีน้อยชื่อเรื่องและไม่ค่อยทันสมัย ห้องสมุดวัดที่พอมีหนังสือทันสมัย ได้แก่ ห้องสมุดวัดปทุมคงคา ห้องสมุดวัดประยุรวงศาวาส ห้องสมุดวัดเพลงวิปัสสนา และห้องสมุดวัดอรุณราชวราราม ในเรื่องเกี่ยวกับหนังสือใหม่ ปรากฏว่าพระภิกษุสามเณรมีความคาดหวังในระดับมากต่อการที่จะให้ห้องสมุดวัดจัดหาหนังสือใหม่ทันสมัยมาเพิ่มตลอดเวลา ซึ่งตามเกณฑ์มาตรฐานของกรมการศาสนากำหนดให้เพิ่มหนังสือขึ้นปีละ ร้อยละ 10 ของหนังสือที่มีอยู่ ดังนั้น ห้องสมุดวัดควรจัดหาหนังสือใหม่มาเพิ่มอยู่เสมอ และจะต้องคำนึงถึงคุณภาพควบคู่กับปริมาณด้วย เพราะห้องสมุดที่มีจำนวนหนังสือมากจะมีความดีในการใช้สูงและความดีในการใช้จะเพิ่มขึ้นตามปริมาณความทันสมัยของทรัพยากรห้องสมุด ห้องสมุดวัดจึงควรที่จะรวบรวมและจัดหาหนังสือประเภทต่าง ๆ ตามที่พระภิกษุสามเณรมีความต้องการในระดับมาก และที่ขาดไม่ได้คือ หนังสืออ้างอิงซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกห้องสมุดควรมี เพราะเป็นสิ่งจำเป็นต่อ

การศึกษา และเพื่อเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของห้องสมุดวัดที่กำหนดวัตถุประสงค์ไว้เพื่อส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งค่านักธรรมบาลีและระดับอุดมศึกษา

ด้านวารสารและหนังสือพิมพ์ ห้องสมุดวัดส่วนมากไม่สามารถจัดหาบริการได้ ห้องสมุดวัด 20 แห่ง ไม่มีวารสารประจำ ห้องสมุดวัด 9 แห่งไม่มีหนังสือพิมพ์ประจำ ทั้ง ๆ ที่วารสารและหนังสือพิมพ์จัดเป็นสิ่งพิมพ์ที่จะช่วยให้ผู้อ่านก้าวทันกับความเคลื่อนไหวและความเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก วารสารและหนังสือพิมพ์จึงมีความจำเป็นแก่ห้องสมุดทุกประเภท การขาดแคลนวารสารและหนังสือพิมพ์ในห้องสมุดวัดนี้ เมื่อพระภิกษุสามเณรไม่ได้อ่านและไม่รู้เรื่องทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน การพูดคุยหรือสนทนาธรรมหรือเทศน์กับประชาชนจึงไม่สัมพันธ์กับเรื่องปัจจุบัน ชาวบ้านจึงไม่อยากฟัง และจากการศึกษาก็พบว่า พระภิกษุสามเณรมีความต้องการอ่านวารสารค่านพุทธศาสนาในระดับมาก และมีความคาดหวังอย่างมากว่า ห้องสมุดวัดควรมีหนังสือพิมพ์รายวันด้วย ซึ่งถ้าห้องสมุดวัดสามารถจัดหาตามความต้องการและความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรแล้ว การดำเนินงานห้องสมุดวัดก็เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งห้องสมุดวัดในข้อ 2 และข้อ 5 ที่ระบุไว้ว่า "เพื่อส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีความรอบรู้ทันต่อเหตุการณ์ และสามารถนำไปใช้ในการศึกษาและเผยแผ่พุทธศาสนา" และ "เพื่อให้บริการทางข่าวสารและความรู้ต่าง ๆ ที่ทันต่อเหตุการณ์และความเคลื่อนไหวของศาสนาอื่นและของโลกปัจจุบัน"

1.4 การบริการ จากการศึกษการให้บริการของห้องสมุดวัดปรากฏว่า การให้บริการยังไม่เต็มที่เท่าที่ควรและไม่เอื้ออำนวยความสะดวกในการใช้ คือ มีห้องสมุดวัด 14 แห่งที่ไม่กำหนดเวลาเปิดห้องสมุดที่แน่นอนเพราะขาดเจ้าหน้าที่ประจำห้องสมุด และมีห้องสมุดวัด 11 แห่งที่จัดเก็บหนังสือไว้แบบชั้นปิด ห้องสมุดวัด 17 แห่ง ไม่มีการจัดหมวดหมู่หนังสือ ทำให้ไม่สะดวกในการค้นหาหนังสืออ่าน มีห้องสมุดวัด 19 แห่ง ที่ไม่ได้วางกฎเกณฑ์การยืมหนังสือ หนังสือห้องสมุดวัดจึงสูญหายอยู่บ่อย ๆ จากการที่ห้องสมุดวัดมีลักษณะดังกล่าวข้างต้น สืบเนื่องมาจากการขาดแคลนบุคลากร และพระที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์ไม่มีความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ งานบริการเป็นหัวใจของการดำเนินงานของห้องสมุด บริการที่สำคัญที่ห้องสมุดควรจะมี ได้แก่ การจัดหาและการจัดเตรียมหนังสือ วัสดุการอ่าน สำหรับสนองความต้องการของผู้ใช้

ห้องสมุดรวมทั้งให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการให้แกผู้ใช้
ใช้นั้น บรรณารักษ์เป็นตัวจักรกลที่สำคัญที่สุด พระที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์ที่มีความรู้ทาง
บรรณารักษศาสตร์ หรือได้รับการอบรมทางบรรณารักษศาสตร์เท่านั้นที่จะสามารถดำเนิน
กิจการห้องสมุดวัดให้ได้ดี ดังเช่น ห้องสมุดวัดปทุมคงคา ห้องสมุดวัดสระเกศ
ห้องสมุดวัดอรุณราชวราราม ห้องสมุดเหล่านี้อาคารไม่ใหญ่โตแต่ก็สามารถให้บริการ
ได้เป็นอย่างดี เริ่มตั้งแต่การเลือกหนังสือที่เหมาะสมตรงกับความต้องการของผู้ใช้
มีหนังสือที่มีประโยชน์ จัดหนังสือเป็นหมวดหมู่ จัดสถานที่ให้ผู้ใช้มีความสะดวกสบาย
จัดครุภัณฑ์พอเหมาะสมให้ความสะดวกในการเข้าใช้ ตลอดจนจัดบริการความสะดวก
สบายอื่น ๆ เช่น มีพัดลมและน้ำดื่มให้บริการ

1.5 บุคลากร มีห้องสมุดวัดสี่แห่งเท่านั้นที่พระที่เป็นบรรณารักษ์มี
ความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์ จากการศึกษาและสัมภาษณ์ปรากฏว่า หลายวัดที่
เคยมีห้องสมุด แต่ต่อมาได้ยุบหรือปิดไป หรือเสื่อมลง เพราะขาดผู้ที่ทำหน้าที่บรรณา-
รักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุดวัดที่มีความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์ เมื่อพระภิกษุบรรณารักษ์
รูปนั้นสึกออกไป และจากการศึกษาก็พบว่า ถ้าห้องสมุดวัดใดไม่มีพระที่ทำหน้าที่บรรณา-
รักษ์ที่มีความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์แล้ว การบริการของห้องสมุดวัดนั้นก็จะมี
ทั้งนี้เนื่องจากไม่เข้าใจในงานและหน้าที่ของบรรณารักษ์ห้องสมุดที่แท้จริง บรรณารักษ์
และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดวัดจะเป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้กิจการห้องสมุดวัดดำเนินไปได้ผลดี
และดึงดูดผู้ใช้ห้องสมุด ดังนั้นการจะพัฒนางานห้องสมุดให้เจริญก้าวหน้า สิ่งที่ต้อง
พัฒนาอันดับแรกสุดและสำคัญที่สุด คือ ผู้ที่จะเป็นบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดวัด
โดยวัดทุกวัดควรจัดให้พระภิกษุสามเณรในวัดที่จะทำหน้าที่นี้เข้าอบรมความรู้ทางบรรณา-
รักษศาสตร์ หรืออาจจะใช้วิธีขอความร่วมมือไปยังโรงเรียนหรือสถาบันที่มีการสอนวิชา
บรรณารักษศาสตร์ เพื่อส่งผู้เชี่ยวชาญทางด้านห้องสมุดหรือนักศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์
มาให้คำแนะนำ มาช่วยจัดตั้งห้องสมุด มาช่วยในการวิเคราะห์เลขหมู่ ทำบัตรรายการ
ดังเช่น ห้องสมุดวัดบวรนิเวศน์ได้รับความร่วมมือจากนักศึกษาบรรณารักษศาสตร์ มหา-
วิทยาลัยธรรมศาสตร์ภายใต้การนำของ อาจารย์ทองหยด ประทุมวงศ์ มาช่วยจัด
หมวดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการหนังสือเป็นประจำทุกวันเสาร์ การจัดตั้งห้องสมุดวัด
ปทุมคงคาก็ได้อาศัยบรรณารักษ์จากห้องสมุดมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมาช่วยให้คำแนะนำ

การจัดตั้งห้องสมุด 4 - 5 ครั้ง ห้องสมุดวัดอรุณราชวราราม ได้อาศัยครูบรรณารักษ์ จากโรงเรียนทวีธาภิเศกมาช่วยในกรให้เลขหมู่และจัดทำบัตรรายการ

1.6 ปัญหาและความต้องการ ปัญหาในการดำเนินงานห้องสมุด สืบเนื่องจากบุคลากรดังกล่าวแล้วในข้อ 5 ข้างต้น และเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยดีและได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย จึงควรมีคณะกรรมการบริหารงานห้องสมุดวัด เพื่อทำหน้าที่วางนโยบายของห้องสมุด และหาทางช่วยเหลือการดำเนินงานห้องสมุดวัด เช่น มีการจัดตั้งงบประมาณประจำให้แก่ห้องสมุดวัด พระมหาอัมพร อมฺพโร ได้กล่าวว่า "การจัดหาทุนเพื่อการนี้คงไม่มีปัญหาอะไร เพราะทางวัดมีความสามารถหาทุนสร้างโบสถ์ ศาลาการเปรียญ หรือเมรุเผาศพในราคาแพง ๆ ได้ ..."

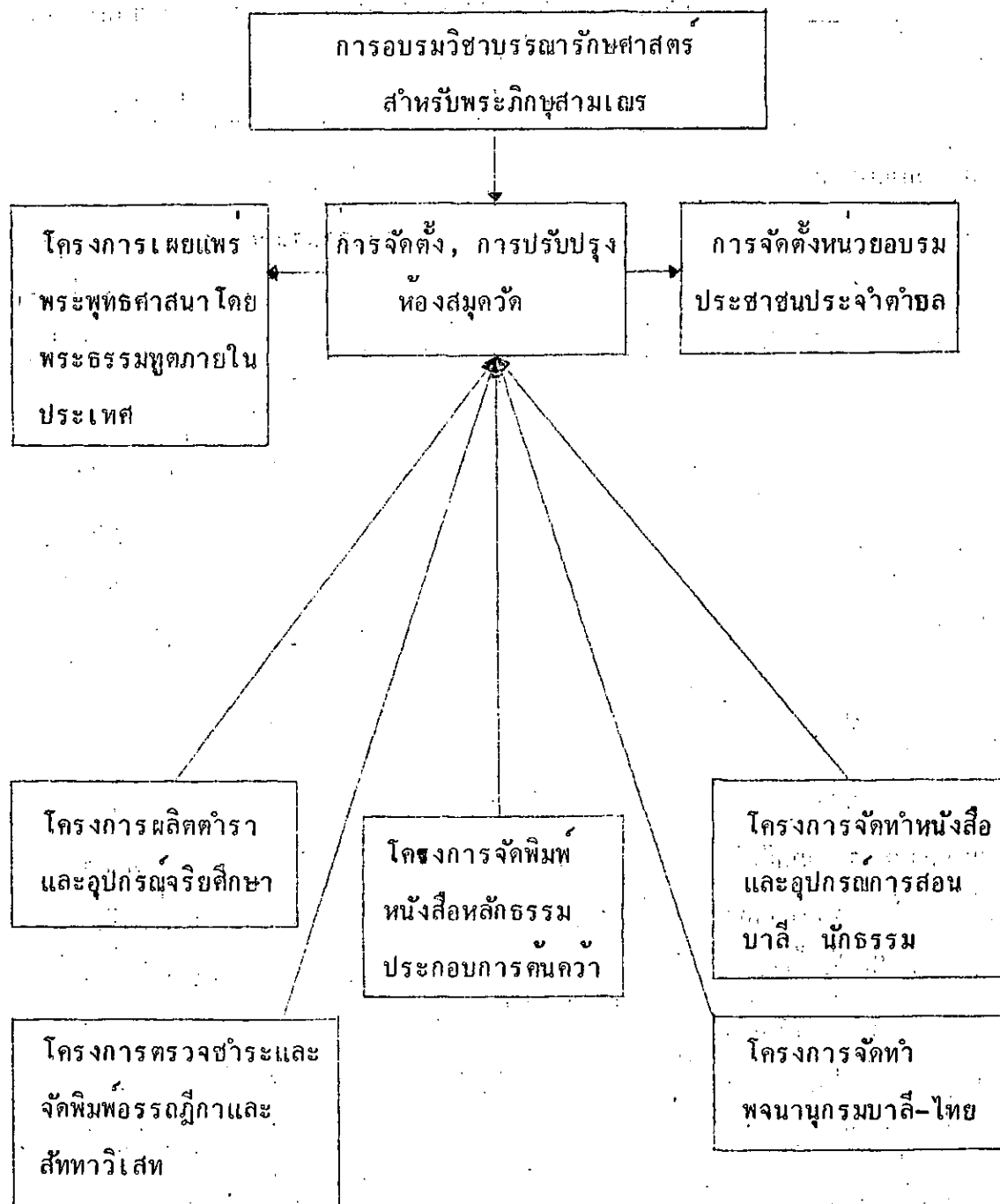
ส่วนความต้องการที่จะให้ผู้มีความรู้ทางด้านห้องสมุดมาช่วยจัดห้องสมุดและแนะนำความรู้ให้ห้องสมุดวัดนั้น ๆ ย่อมมีทางเป็นไปได้ โดยขอความร่วมมือและความช่วยเหลือไปยังภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเกร็ดราชวิทยาลัย หรือภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ หรืออาจขอความช่วยเหลือจากสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในด้านความต้องการให้มีการจัดอบรมวิชาบรรณารักษศาสตร์สำหรับพระภิกษุโดยเฉพาะ ทางกรมศาสนาควรจะฟื้นฟูจัดให้มีการอบรมวิชาบรรณารักษศาสตร์สำหรับพระภิกษุซึ่งที่เคยจัดมาแล้วในปี พ.ศ. 2511 และผลที่ได้จากการจัดอบรมนี้ก็จะประสานสัมพันธ์กับแผนงานและโครงการต่าง ๆ ของกรมการศาสนาดังนี้

- สนับสนุนโครงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยพระธรรมทูตในประเทศ ซึ่งโครงการนี้จะประสบผลสำเร็จก็ต่อเมื่อพระภิกษุที่ทำหน้าที่นี้ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในพระปริยัติธรรมลึกซึ้งและรู้ทันเหตุการณ์ปัจจุบัน จนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้มีส่วนสัมพันธ์กับสังคมปัจจุบัน การที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่นี้จะมีความรู้ และทำหน้าที่นี้ให้ได้ดี จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอ่านมาก และการที่ทางวัดมีห้องสมุดวัด มีหนังสือใหม่ทันสมัยบริการแก่พระภิกษุสามเณร ก็จะเป็นการช่วยให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ความสามารถ และมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตได้มากยิ่งขึ้น (สิริ เพ็ชรไชย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มณฑุช วิทย์ไพศาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่กองศาสนศึกษา เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2525)

- สนับสนุนการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล การจัดตั้ง

ห้องสมุดจะเป็นการสนับสนุนการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งการจัดตั้งหน่วยนี้ขึ้นมาก็เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้มีโอกาสอบรม แนะนำ ชี้แจงแก่ประชาชนในตำบลต่าง ๆ ที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตประจำวันได้ตามควรแก่สภาพ โดยอาศัยหลักธรรมเป็นเครื่องโน้มน้าวจิตใจ เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการดำเนินงานของหน่วยอบรมประจำตำบลนี้ และเป็นการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้มีบทบาทในการช่วยเหลือท้องถิ่นอย่างเต็มที่ พระภิกษุสามเณรที่จะทำหน้าที่นี้จะต้องมีความรู้กว้างขวางและทันสมัย และสามารถใช้ความรู้นี้ประยุกต์ให้เข้ากับหลักการหรือคำสอนทางศาสนาไปเผยแพร่แก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งห้องสมุดวัดสามารถสนองตอบและสนับสนุนได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นแหล่งความรู้ที่อยู่ใกล้และสะดวกสบายต่อการเข้าใช้ศึกษาค้นคว้าของพระภิกษุสามเณรเป็นอย่างดี

- โครงการจัดพิมพ์หนังสือหลักธรรมประกอบการค้นคว้า โครงการตรวจชำระและจัดพิมพ์วรรณคดีและสัททวาวิเสท โครงการจัดทำพจนานุกรมบาลี-ไทย โครงการผลิตตำราและอุปกรณ์จริยศึกษา และโครงการจัดทำหนังสือและอุปกรณ์การสอนบาลีนักธรรม (มาศพ พลไพรินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มนฤช วิทย์ไพศาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่กองแผนงาน กรมการศาสนา เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2526) โครงการดังกล่าวเหล่านี้จะช่วยสนองการจัดตั้งห้องสมุดวัดเป็นอย่างดี เพราะล้วนแต่เป็นโครงการที่จัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับศาสนาที่ห้องสมุดทุกแห่งควรมีไว้ทั้งนั้น และเป็นหนังสือที่พระภิกษุสามเณรในวัดทุกประเภทมีความต้องการอ่าน แผนงานและโครงการดังกล่าว สามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์

กับแผนงานและโครงการต่าง ๆ ของกรมการศาสนาเพื่อจัดให้มี

การอบรมวิชาบรรณารักษศาสตร์แก่พระภิกษุสามเณร

ตอนที่ 2 การศึกษาเปรียบเทียบความต้องการและความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อห้องสมุดวัด ผลการวิจัยพบว่า

2.1 ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับห้องสมุดวัด ปรากฏว่าไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างพระภิกษุสามเณรในทุกประเภทของวัด ทุกสถานภาพของวัดและทุกกลุ่มอายุในแต่ละสถานภาพ แสดงว่าพระภิกษุสามเณรในวัดทุกประเภท ทุกสถานภาพ และทุกกลุ่มอายุ เห็นถึงความสำคัญของห้องสมุดวัด และมีความต้องการให้มีการจัดตั้งห้องสมุดขึ้นในวัด โดยความร่วมมือกับกรมการศาสนาเหมือนกันทั้งหมด

2.2 ในด้านความต้องการอ่านหนังสือทางศาสนา

พระภิกษุสามเณรในวัดทุกประเภทมีความต้องการอ่านหนังสือทางศาสนาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่า พระภิกษุสามเณรในวัดทุกประเภทต้องการอ่านหนังสือทางศาสนาที่เหมือนกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการดำรงสมณเพศนั้น พระภิกษุสามเณรจะต้องศึกษาพระธรรมวินัย เพื่อเป็นแนวประพฤติปฏิบัติในขณะดำรงสมณเพศ และอาจเป็นเพราะการศึกษาของพระภิกษุสามเณรนั้นมีหลักสูตรเนื้อหาที่เป็นกฎเกณฑ์ที่พระภิกษุสามเณรทั่วไปต้องศึกษาเหมือน ๆ กัน

ในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด พบว่า เจ้าอาวาสมีความต้องการอ่านหนังสือทางศาสนามากกว่าพระที่สอนพระปริยัติธรรมและสามเณร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้นำและเป็นผู้บริหารทางศาสนาของวัดแต่ละวัด และเจ้าอาวาสมักเป็นผู้นำในการประกอบพิธีทางศาสนา ฉะนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องรู้และแตกฉานเกี่ยวกับศาสนาเป็นอย่างดี จึง สนัน ไชยานุกูล และ สังคม ชูชัย-ชยางกูร ได้เขียนวิเคราะห์ว่า เจ้าอาวาสนั้นมีความสำคัญ เป็นกลุ่มที่มีอำนาจ และมีหน้าที่ระบุไว้อย่างชัดเจน เป็นผู้นำทางศาสนาที่จะเป็นทั้งผู้สร้างและผู้ทำลายศรัทธาของประชาชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สวนา พรพัฒน์กุล เกี่ยวกับการศึกษาและการดำรงสมณเพศของสงฆ์ไทยที่พบว่า ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้อบรมสั่งสอนให้ความรู้ทั้งทางพระธรรมและทางวินัยสงฆ์นั้น 51.30 เปอร์เซ็นต์ คือ เจ้าอาวาส แต่ในกรณีที่พระที่สอนพระปริยัติธรรมในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัดมีความต้องการอ่านหนังสือทางศาสนามากกว่าเจ้าอาวาสนั้น อาจเป็นเพราะในการสอนนั้นสอนโดยยึดตำราเพียงเล่มใดเล่มหนึ่งเป็นหลักในการสอน ความจำเป็นในการอ่าน

หนังสือทางศาสนาโดยทั่วไปจึงมีน้อย ส่วนสามเณรซึ่งมีความต้องการอ่านหนังสือทางศาสนาอยู่นั้น อาจเป็นเพราะวัยเยาว์อยู่ ความสนใจเกี่ยวกับศาสนาจึงยังมีน้อย

ในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัดพบว่า พระภิกษุทั่วไป พระที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุดวัด มีความต้องการอ่านหนังสือทางศาสนามากกว่าเจ้าอาวาส แต่ไม่พบความแตกต่างของความต้องการอ่านหนังสือทางศาสนาระหว่างพระภิกษุทั่วไป พระที่เป็นบรรณารักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุดวัด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะในวัดประเภทนี้ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรม ภาระหน้าที่ของเจ้าอาวาสจึงเน้นไปทางด้านอื่น จึงไม่ได้มุ่งอ่านหนังสือทางศาสนา เพื่อใช้ในการสอน ส่วนพระภิกษุทั่วไป และพระที่เป็นบรรณารักษ์หรือผู้ดูแลห้องสมุดมีความต้องการอ่านหนังสือทางศาสนามากกว่า อาจเป็นเพราะเพื่อศึกษาเล่าเรียนทางพระปริยัติธรรมซึ่งถึงแม้ในวัดที่ตนจำพรรษาอยู่ไม่ได้สอนแต่อาจไปศึกษายังวัดอื่นที่เปิดสอนพระปริยัติธรรมก็เป็นได้

2.3 ในด้านความต้องการอ่านหนังสือทั่วไป ปรากฏว่าในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด พระที่สอนพระปริยัติธรรมและสามเณรมีความต้องการอ่านหนังสือทั่วไปมากกว่าเจ้าอาวาส ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเจ้าอาวาสเป็นทั้งผู้นำและผู้บริหารของวัด มีภาระหน้าที่ทั้งด้านการสอนและด้านอื่น ๆ มากกว่าพระภิกษุสถานภาพอื่น ๆ ความสนใจและความต้องการอ่านหนังสือทั่วไปจึงไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับภาระหน้าที่ของท่านมากนัก จึงมีน้อยกว่าพระที่สอนพระปริยัติธรรมที่จะต้องรู้กว้างขวาง และสามเณรที่เยาว์วัยและยังมีความอยากรู้อยากเห็นในเรื่องต่าง ๆ ส่วนพระภิกษุทั่วไปนั้นมีความต้องการอยู่ในระดับกลาง ๆ ของกลุ่มต่าง ๆ จึงไม่พบความแตกต่าง

2.4 ความคาดหวังด้านหนังสือและเอกสาร ปรากฏว่าไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของพระภิกษุสามเณรในวัดต่างประเภทกัน ของพระภิกษุสามเณรในแต่ละสถานภาพในวัดแต่ละประเภท และของพระภิกษุสามเณรทุกกลุ่มอายุในแต่ละสถานภาพ แสดงว่าพระภิกษุสามเณรในวัดทุกประเภท ทุกสถานภาพ และทุกกลุ่มอายุ มีความคาดหวังด้านหนังสือและเอกสารพอ ๆ กัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสภาพแวดล้อมของการดำรงสมณเพศในทุกวัดคล้ายคลึงกัน อีกทั้งระบบการเรียนหลักสูตรและวิธีสอนอาจไม่เอื้ออำนวยให้มีการค้นคว้ามากนัก ดังนั้นพระภิกษุสามเณรในวัดที่มี

การสอนพระปริยัติธรรมกับวัดที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมจึงมีความคาดหวังด้านหนังสือและเอกสารไม่แตกต่างกัน

2.5 ความคาดหวังด้านครุภัณฑ์ พระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรม มีห้องสมุดวัด มีความคาดหวังสูงกว่าพระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด และสูงกว่าพระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด พระภิกษุสามเณรที่เรียนหรือสอนพระปริยัติธรรมนั้นย่อมมีความต้องการใช้ห้องสมุดเพื่อศึกษา ค้นคว้า มากกว่าพระภิกษุสามเณรในวัดที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรม เมื่อมีความต้องการใช้ห้องสมุดมากกว่า ก็ย่อมต้องการที่จะได้รับความสะดวกในการใช้ เช่น เกี่ยวกับตู้หรือชั้นหนังสือที่ควรเป็นแบบชั้นเปิด เพราะเมื่อต้องการอ่านต้องการค้นคว้าก็สามารถไปหยิบอ่านได้เองตามต้องการ และเมื่อได้หนังสือตามต้องการก็ย่อมปรารถนาที่จะได้นั่งอ่านอย่างสะดวกสบาย มีโต๊ะเก้าอี้ในห้องสมุดอย่างพอเพียงกับผู้ใช้ เป็นต้น พระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัดจึงย่อมมีความหวังด้านครุภัณฑ์สูงกว่าพระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด เพราะจากสภาพเป็นจริงห้องสมุดวัดที่ผู้วิจัยได้ไปสำรวจและสัมภาษณ์ ห้องสมุดวัดส่วนใหญ่มีครุภัณฑ์ไม่พอเพียงและไม่ได้มาตรฐาน ฉะนั้นการคาดหวังของพระภิกษุสามเณรในวัดที่มีห้องสมุดก็ย่อมคาดหวังสูง และคาดหวังได้ถูกต้องมากกว่าพระภิกษุสามเณรในวัดที่ไม่มีห้องสมุด

ในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด พระที่สอนพระปริยัติธรรมกลุ่มอายุ 20 - 30 ปี และกลุ่มอายุ 31 - 40 ปี มีความคาดหวังด้านครุภัณฑ์สูงกว่าพระที่สอนพระปริยัติธรรมกลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพระที่สอนพระปริยัติธรรมกลุ่มอายุ 20 - 30 ปี และกลุ่มอายุ 31 - 40 ปี มีความต้องการเข้าใช้บริการของห้องสมุดวัดมากกว่าพระที่สอนพระปริยัติธรรมกลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไป เช่นเดียวกับในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด พระภิกษุทั่วไปกลุ่มอายุ 20 - 30 ปี และกลุ่มอายุ 31 - 40 ปี มีความคาดหวังด้านครุภัณฑ์สูงกว่าพระภิกษุทั่วไป กลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพระภิกษุกลุ่ม

อายุ 20 - 30 ปี และกลุ่มอายุ 31 - 40 ปี มีความต้องการเข้าใช้บริการของห้องสมุดมากกว่ากลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไป เมื่อมีความต้องการเข้าใช้ห้องสมุดมากกว่าก็ย่อมมองเห็นความไม่เพียงพอของครุภัณฑ์หรือสภาพครุภัณฑ์ที่ไม่อำนวยความสะดวกต่อการเข้าใช้ จึงมีความคาดหวังด้านครุภัณฑ์สูงกว่าผู้ที่เข้าใช้ห้องสมุดน้อยกว่า ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับห้องสมุดวัดของพระวิสุทธาธิปัตย์ เจ้าอาวาสวัดไตรมิตรที่กล่าวว่า พระผู้ใหญ่ ๆ มักไม่เข้าใช้ห้องสมุดวัด เพราะไม่สะดวกและตำรับตำราที่จะไปอ่านค้นคว้าส่วนใหญ่ก็มีเป็นของส่วนตัวที่ภักุของตนเอง (พระวิสุทธาธิปัตย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มณฑุณี วิทโยไพศาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วัดไตรมิตรวิทยาราม เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2524)

2.6 ความคาดหวังด้านการให้บริการของห้องสมุดวัด ในวัดที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุด พระที่สอนพระปริยัติธรรม พระภิกษุทั่วไป และสามเณร มีความคาดหวังด้านการให้บริการของห้องสมุดวัดสูงกว่าเจ้าอาวาส ทั้งนี้ เพราะพระที่สอนพระปริยัติธรรม พระภิกษุทั่วไป และสามเณร มีความต้องการอ่านมากกว่าเจ้าอาวาส (สืบเนื่องจากข้อ 2.3) เมื่อพระที่สอนพระปริยัติธรรม พระภิกษุทั่วไป และสามเณร มีความต้องการอ่านมาก ถึงแม้ในวัดที่ตนจำพรรษาอยู่ไม่มีห้องสมุด ก็อาจเป็นไปได้ที่ได้ไปใช้ห้องสมุดที่อื่น ๆ ดังนั้นความคาดหวังด้านการให้บริการของผู้ที่มีความต้องการอ่านมากกว่าก็ย่อมสูงกว่า

ในวัดที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด พระภิกษุทั่วไปกลุ่มอายุ 31 - 40 ปี มีความคาดหวังด้านการให้บริการสูงกว่าพระภิกษุทั่วไปกลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไป เหตุผลก็สอดคล้องต่อเนื่องกับข้อ 2.5 คือ ผู้ที่เข้าใช้ห้องสมุดมากกว่าย่อมมีความคาดหวังเกี่ยวกับห้องสมุดในค่านครุภัณฑ์ที่จะอำนวยความสะดวกต่อการใช้และการบริการตามที่ตนเองปรารถนาสูงกว่าผู้ที่ไม่ค่อยจะได้เข้าใช้ห้องสมุด คือ พระภิกษุทั่วไปกลุ่มอายุสูงกว่า แต่การที่ไม่พบความแตกต่างของความคาดหวังด้านการให้บริการระหว่างพระภิกษุทั่วไป กลุ่มอายุ 31 - 40 ปี กับกลุ่มอายุ 20 - 30 ปี ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากมีความต้องการด้านการให้บริการของห้องสมุดวัดพอ ๆ กัน

2.7 ความคาดหวังด้านบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดวัด พระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด มีความคาดหวัง

สูงกว่าพระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด ทั้งนี้ เพราะว่าการให้บริการเป็นหัวใจของงานห้องสมุด แต่การให้บริการจะดีหรือไม่เพียงไรขึ้นอยู่กับบรรณารักษ์ที่จะทำให้ห้องสมุดวัดสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมให้ได้ผลดีขึ้นได้ (พระมหาอมพร อมฺพโร 2516 : 29) บทบาทของบรรณารักษ์ในวัดที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมจึงมีน้อย ดังนั้นความคาดหวังของพระภิกษุสามเณรในวัดที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัดจึงสูงกว่า

2.8 ความคาดหวังด้านอาคารสถานที่ พระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด มีความคาดหวังด้านอาคารสถานที่สูงกว่าพระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด และสูงกว่าพระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับความเป็นจริงที่พระภิกษุสามเณรในวัดที่ไม่มีห้องสมุดนั้น อาจจะไม่เคยรู้ไม่เคยเห็นหรือเคยเข้าใช้ห้องสมุดมาก่อน จึงไม่อาจจะบอกความคาดหวังเกี่ยวกับอาคารสถานที่ห้องสมุดวัดได้ถูกต้อง และอีกประการหนึ่ง วัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัดนั้น ห้องสมุดวัดจะเป็นศูนย์รวมศูนย์กลางที่พระภิกษุสามเณรในวัดไปอ่านหนังสือศึกษาค้นคว้า แต่ในวัดประเภทที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัดโรงเรียนสอนพระปริยัติธรรมนั้นย่อมจะกว้างขวาง แด่นและเป็นศูนย์รวมมากกว่าห้องสมุด ดังนั้นพระภิกษุสามเณรในวัดประเภทที่ไม่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่มีห้องสมุดวัด จึงมีความคาดหวังด้านอาคารสถานที่สูงกว่าพระภิกษุสามเณรในวัดที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแต่ไม่มีห้องสมุดวัด และสูงกว่าพระภิกษุสามเณรในวัดที่มีการสอนพระปริยัติธรรมและมีห้องสมุดวัด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อทางวัด

- วัดทุกวัดควรมีการจัดตั้งห้องสมุดวัดขึ้น วัดที่มีห้องสมุดวัดอยู่แล้วก็ควรที่จะปรับปรุงห้องสมุดวัดให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้น สามารถสนองความต้องการและความคาดหวังของพระภิกษุสามเณร

- การดำเนินงานของห้องสมุด ควรจัดให้คณะกรรมการในการดำเนินงาน คณะกรรมการห้องสมุดวัดนี้อาจมีฆราวาสเข้าร่วมเป็นกรรมการด้วย ทั้งนี้เพื่อความสะดวกและคล่องตัวในการดำเนินกิจการบางประการของห้องสมุดวัด อาทิ เช่น เป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับทางวัดในการจัดหาทุนเพื่อดำเนินงานห้องสมุด หรือ การก่อสร้างอาคารห้องสมุดวัด

- ทางวัดควรตั้งงบประมาณประจำปีให้แก่ทางห้องสมุดในการดำเนินงาน โดยปันเงินส่วนหนึ่งจากเงินบริจาค หรือดอกผลของเงินที่ประชาชนบริจาคแก่ทางวัด เป็นประจำปีมาใช้ในการจัดหาหนังสือ เอกสาร และสิ่งพิมพ์ใหม่ ๆ เข้าห้องสมุด การแก้ปัญหาการขาดแคลนวัสดุ ครุภัณฑ์ หรือหนังสือ เอกสาร ตามที่ทางห้องสมุดวัดต้องการ อาจใช้วิธีการ "ทอดผ้าป่าหนังสือ" โดยทางห้องสมุดวัดจัดทำรายชื่อหนังสือ วารสาร สิ่งพิมพ์ หรือครุภัณฑ์ ที่ทางห้องสมุดวัดขาดแคลนหรือต้องการเพิ่ม แล้วให้มีการจองเพื่อจัดทอดให้แก่ห้องสมุดวัด

- คำนวณบุคลากรห้องสมุดวัด ถ้าทางวัดไม่สามารถจัดหาพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์มาดำเนินงาน การแก้ปัญหาในในระยะเริ่มแรกก็ควรคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่มีความรับผิดชอบที่จะมาทำหน้าที่ให้บริการได้อย่างสม่ำเสมอ และเป็นบุคคลที่รู้เรื่องราวเกี่ยวกับหนังสือดีพอสมควร รู้จักการลงทะเลเป็นน การจัดแบ่งหนังสือตามเนื้อหาอย่างง่าย ๆ เพื่อให้ผู้ใช้ห้องสมุดวัดสามารถหยิบหรือเลือกหนังสือได้สะดวกรวดเร็วตามความต้องการ ในระยะต่อมาก็ควรที่จะจัดส่งผู้ที่ทำหน้าที่บรรณารักษณ์ไปเข้ารับการอบรมความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ ที่ทางสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยจัดเปิดอบรมเป็นประจำทุกปี (หรือเข้ารับการอบรมความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ตามที่มีจัดขึ้นโดยหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาใดสถาบันการศึกษาหนึ่งจัดขึ้นสำหรับพระภิกษุสามเณร โดยเฉพาะ)

ห้องสมุดวัดควรจะมีการจัดกิจกรรมภายในห้องสมุดวัดที่นอกเหนือจากการบริการทั่วไป เช่น จัดนิทรรศการเผยแพร่หลักธรรมะ การจัดการพูดหรือบรรยายธรรมะ การแนะนำหรือสนทนาเกี่ยวกับหนังสือธรรมะ เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะต่อกรรมการศาสนา

- กรรมการศาสนาควรจะสนใจและให้การสนับสนุนต่อห้องสมุดตัวอย่างจริงจัง เช่น รื้อฟื้นหรือจัดตั้งหน่วยงานที่จะส่งเสริมทางด้านวิชาการและการเงินแก่ห้องสมุดวัดเหมือนกับที่เคยมีแผนกตำราและห้องสมุดเมื่อปี พ.ศ. 2506 - 2515

- กรรมการศาสนาควรเป็นสื่อกลางในการจัดหาทุนหาหนังสือให้แก่ทางห้องสมุดวัด โดยอาจขอความร่วมมือจากเอกชนหรือหน่วยราชการต่าง ๆ ที่มีการจัดพิมพ์หนังสือ เอกสารต่าง ๆ ที่เหมาะแก่พระภิกษุสามเณร จัดส่งไปให้ทางห้องสมุดวัดนั้น ๆ โดยตรงโดยที่ทางกรรมการศาสนาทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์เรื่องนี้ให้ หรือทางกรรมการศาสนาจะจัดหาหนังสือ เอกสาร โดยวิธีใดก็ตามแล้วจึงนำไปให้ทางห้องสมุดวัดเอง

- ควรจัดพิมพ์มาตรฐานห้องสมุดประจำวัด และคู่มือพระภิกษุบรรณารักษ์ออกเผยแพร่และแจกจ่ายออกไปให้ทั่วทุกวัด เพื่อให้การจัดตั้งและการดำเนินงานห้องสมุดได้มาตรฐานตามที่วางไว้

- กรรมการศาสนาควรจัดให้มีการอบรมวิชาบรรณารักษศาสตร์สำหรับพระภิกษุสามเณร โดยเฉพาะ

- ควรมีการติดตามผลการจัดตั้งหรือดำเนินงานห้องสมุดวัดเป็นระยะ ๆ โดยจัดส่งผู้เชี่ยวชาญทางด้านห้องสมุด หรือการจัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจด้านห้องสมุดวัดไปให้คำปรึกษาแนะนำให้แก่ห้องสมุดวัด

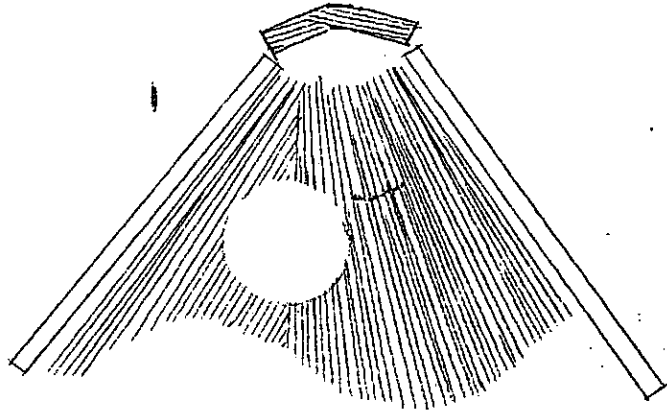
3. ข้อเสนอแนะต่อสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

- เปิดการอบรมความรู้ด้านบรรณารักษศาสตร์แก่พระภิกษุสามเณร โดยเฉพาะ

- จัดทำคู่มือหรือเอกสารการดำเนินงานห้องสมุดวัดแจกจ่ายแก่วัดต่าง ๆ

- จัดส่งเจ้าหน้าที่ของสมาคมไปให้คำปรึกษาในการจัดตั้งและการดำเนินงานแก่ห้องสมุดวัดต่าง ๆ

Lib-Sci
v6n2p47

ระบบและบริการสารนิเทศสมัยใหม่ 4/5 การจัดการระบบและบริการสารนิเทศ*

โดย พอลลีน แอธเธอร์ตัน**

ลมูล รัตตากร แปล***

4.5 ข่ายงานสารสนเทศระดับชาติและระดับนานาชาติ

ในปัจจุบันนี้ แหล่งสนเทศและบริการสารนิเทศกระจายไปอย่างมากมาย

* แปลจาก Pauline Atherton. Handbook for Information System and Services. (ch. 3) Paris, United Nation Educational, Scientific and Cultural Organization, 1977.

** พอลลีน แอธเธอร์ตัน ศาสตราจารย์ทางบรรณารักษศาสตร์ แห่งคณะ
สนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยชิคาโก สหรััฐอเมริกา

*** ลมูล รัตตากร ป.ม., กศ.บ., M.A. (Library Science) Doctor
of Library Science, รองศาสตราจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน

มหาศาลตามหน่วยงานต่าง ๆ หอสมุดและศูนย์เอกสาร การใช้กันวันจะยุ่งยากและ
ซับซ้อนยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างเช่น จากหนังสือ Bibliotecas Especializadas Bra-
sileiras เฉพาะบราซิลประเทศเดียว มีหอสมุดเฉพาะถึง 808 แห่งในปี
ค.ศ. 1969 การกระจายกระจายเช่นนี้ จำเป็นต้องมีศูนย์รวมในระดับชาติ (หรือ
ระดับนานาชาติ) ที่จะวางแผนงานเป็นระบบหรือข่ายงาน ภาคที่ 2 (ตอนที่ 2) ของ
หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงเรื่องข่ายงานนี้โดยละเอียดบ้างแล้ว อุปสรรคในการมีข่ายงาน
ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 1 (ตอนที่ 1) สำหรับบทนี้ (ตอนนี้) จึงจะกล่าวเฉพาะหน้าที่และ
บริการของข่ายงานดังกล่าว ไม่ว่าข่ายงานนั้นจะเป็นข่ายงานระดับชาติ ระดับภูมิภาค
หรือ ระดับนานาชาติ โครงสร้างของข่ายงานจะแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงเนื่องจากเหตุผล
หลาย ๆ ประการก็ตาม ในที่นี้จะอธิบายถึงข่ายงานเหล่านั้นแต่เฉพาะในส่วนที่พอจะเป็น
ไปได้ ตลอดจนหน้าที่และบริการของข่ายงานนั้น ๆ เพราะเนื้อที่จำกัด

ความคิดที่จะมีข่ายงานมาช่วยสนับสนุนบริการสารนิเทศเป็นความคิดที่มีมานาน
แล้ว ตัวอย่างสองตัวอย่างที่สนับสนุนคำกล่าวนี้นี้ได้แก่การยืมในระหว่างหอสมุด (In-
ter - library Loan) และการทำบัตรรายการรวมกัน (Centralized Cata-
logging) ซึ่งจะมีอยู่ทั่วโลก สิ่งนี้จึงถือว่าเป็นความคิดใหม่ ได้แก่ความสนใจอย่าง
กว้างขวางในการปรับปรุงการปฏิบัติงานเท่าที่เป็นไปได้ โดยการประสานงานกันระหว่าง
ระบบและบริการสารนิเทศกับหอสมุดทั้งหลาย

ข่ายงานดังกล่าวมีความหมายกว้างขวางกว่าการที่หอสมุดสองแห่ง หรือ
ศูนย์สารนิเทศสองแห่งรวมมือกัน โดยการติดต่อกันโดยสม่ำเสมอ ซึ่งมักจะเป็นเรื่องที่ต้อง
ทำงานซ้ำ ๆ กัน หรือให้บริการอย่างเดียวกันเท่านั้น ความคิดในเรื่องข่ายงานสะดุดตา
สะดุดใจก็เพราะสามารถทำให้บริการดีขึ้นเป็นอย่างมาก และประหยัดเงินได้อย่างมากมาย

การวางแผนและการตั้งข่ายงานเป็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการ กลุ่มที่มีบริการ
สารนิเทศหลาย ๆ กลุ่มต่าง ๆ กัน จะต้องมาร่วมกันทำงาน มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน จัดหา
แหล่งทรัพยากรหรือบุคลากร เงิน เครื่องจักรกล ทักษะในทฤษฎีและการจัดการเพื่อ
ดำเนินการในข่ายงานนั้น ๆ ข่ายงานและองค์การของข่ายงาน ทำให้เกิดความต้องการ

บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้จัดตั้งระบบ นายหน้า ผู้จัดการขายงานและผู้อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไม่มีกฎจากภายนอกใด ๆ ที่จะมาตัดสินว่าใครควรเป็นผู้เริ่มก่อตั้ง และใครเป็นผู้ปฏิบัติการเกี่ยวกับขายงานสนเทศนั้น ๆ การที่จะมีข้อเรียกร้องใด ๆ จากภายนอกเป็นเรื่องของความต้องการของระบบขายงานและผู้ให้บริการขายงานนั้น ความดีในเรื่องนี้ตกอยู่กับคำเรียกร้องให้บริการขายงานของชุมชนที่ใช้สนเทศ ไม่ว่าคำเรียกร้องนั้นจะมาจากในท้องถิ่น จังหวัด ภาค ประเทศ หรือนานาชาติ ก็ตาม

4.5.1 องค์ประกอบของขายงานสนเทศ

มีองค์ประกอบสำคัญ ๆ สิบสองประการที่ยอมรับกันว่าเป็นประโยชน์ต่อการจัดตั้งขายงานอย่างมีระเบียบและวางแผนไว้อย่างรอบคอบ

ก) โครงสร้างของหน่วยงาน ซึ่งช่วยให้เกิดความรับผิดชอบทางการเงิน และกฎหมาย มีการวางแผนและการวางนโยบาย ทั้งนี้ต้องการข้อมูลผูกมัด ข้อตกลงเรื่องวิธีปฏิบัติและจุดประสงค์รวมกัน

ข) การพัฒนาทรัพยากรร่วมกัน ได้แก่การจัดหารวมกัน และการเสริมสร้างทรัพยากรในประเทศให้แข็งแกร่ง ให้วัสดุที่ใช้แล้วกลับมาใช้ได้อย่างเดิมอีก

ค) จุดรวมที่เหมือนกันที่จะดำเนินบทบาทเรื่องความชำนาญเฉพาะด้าน และโครงร่างทางภูมิศาสตร์

ง) กลุ่มผู้ใช้พื้นฐานที่เหมือนกัน และสามารถมอบหมายความรับผิดชอบที่จะให้บริการสารสนเทศแก่ทุกศูนย์ในขายงานนี้ได้

จ) ระดับบริการเหมือนกันในอันที่จะบริการให้ตรงกับความต้องการพื้นฐานของกลุ่มผู้ใช้ ตลอดจนความต้องการพิเศษของบุคคลเหล่านั้น และสามารถกระจายบริการเหล่านั้นแก่หน่วยต่าง ๆ ในขายงานเดียวกันได้ ควรมีการ "แนะแหล่งสนเทศ" และ "ส่งต่อ ๆ กันไป" ทั้งเอกสาร ข้อมูล และสนเทศ

ฉ) จัดตั้งระบบสื่อสารซึ่งจะเป็นลักษณะการสนทนา และวางรูปแบบให้สามารถรับทั้งข่าวสารและเอกสารที่ต้องการได้ทุกระดับของการปฏิบัติการ

ข) รหัสของข่าวสารที่เป็นมาตรฐานอย่างเดียวกันที่สามารถเข้าใจกันได้ในระหว่างศูนย์ต่าง ๆ ในชายงานเดียวกัน

ข) บรรณานุกรมส่วนกลางที่สามารถทราบตำแหน่งแหล่งที่ของเรื่องที่ต้องการภายในชายงานนี้ได้

ฅ) ความสามารถในการสับเปลี่ยนเพื่อการติดต่อกับชายงานอื่นได้ และมีทางสื่อสารใดหลายทางที่สุดในชายงานเดียวกัน

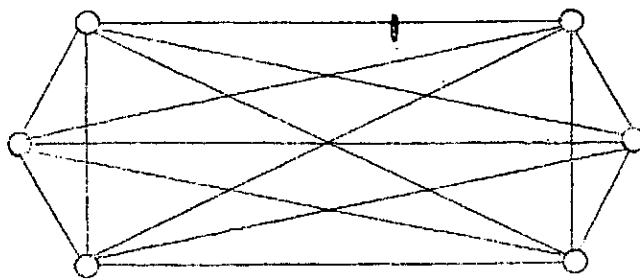
ญ) ภูมิในการเลือกความมีสิ่งใดจะมารวมอยู่ในชายงานนี้ได้อย่างไร

ฎ) เกิดการประเมินค่าและวิธีการประเมินค่าซึ่งได้รับจากผู้ใช้และผู้ปฏิบัติงานเอง และสื่อในการประเมินค่าของชายงานและมีการปรับปรุงเพื่อให้ได้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานเฉพาะด้านมากที่สุด

ฎ) โครงการฝึกอบรมซึ่งจะให้ความรู้แก่ผู้ใช้และผู้ปฏิบัติงานในระบบ รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับนโยบายและวิธีดำเนินการด้วย

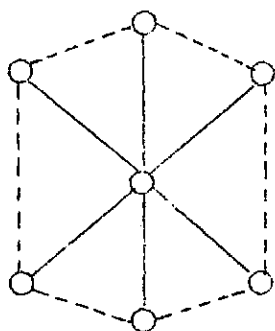
4.5.2 โครงสร้างของชายงานสนเทศ

โครงสร้างของชายงานหรือขั้นตอนภายในหน่วยงานเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากเพราะมีผลต่อการสื่อสารและการไหลเวียนของข่าวสาร รูปต่าง ๆ ต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างต่าง ๆ ที่อาจเป็นไปได้ แต่ละจุดแทนศูนย์ต่าง ๆ ภายในชายงาน (เช่น ห้องสมุด หรือศูนย์สนเทศที่มารวมอยู่ในชายงาน) และแต่ละเส้นแทนการเชื่อมโยงของการสื่อสาร จะให้เห็นว่ามีการเชื่อมโยงใดบ้างและแต่ละศูนย์มีการสื่อสารกับหน่วยอื่น ๆ อย่างไรบ้าง สิ่งเหล่านี้ขั้นตอนต่าง ๆ ภายในชายงานหนึ่ง ๆ จะบ่งบอกไว้ ในรูป 4.5.2 ก มีการเชื่อมโยงสืบทอดเส้นระหว่างหกลำดับ ไม่มีศูนย์ใดที่เป็นศูนย์รวมในการสื่อสารนี้

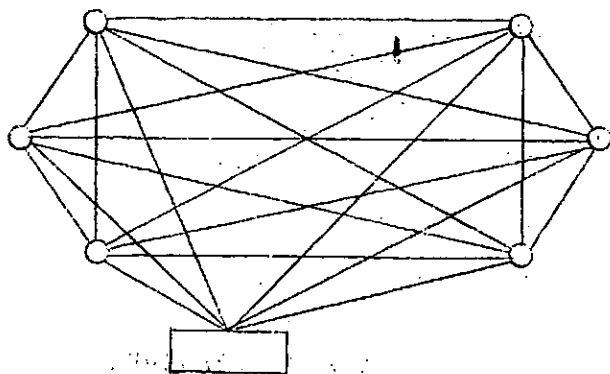
รูป 4.5.2 ก ข่ายงานทางอ้อม

ในทางตรงกันข้าม รูปต่อไปแสดงให้เห็นโครงร่างตรงซึ่งศูนย์หกแห่งติดต่อถึงกัน โดยผ่านศูนย์รวมศูนย์หนึ่ง จากนั้นจึงมีช่องทางหกทางเชื่อมต่อกันในข่ายงานนี้

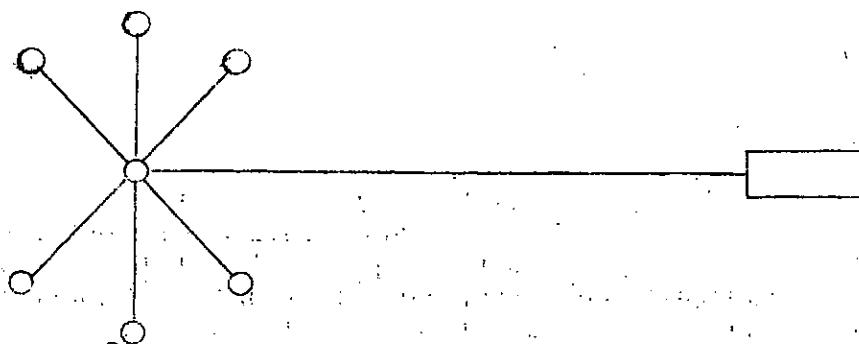

รูปที่ 4.5.2 ก ข่ายงานตรง

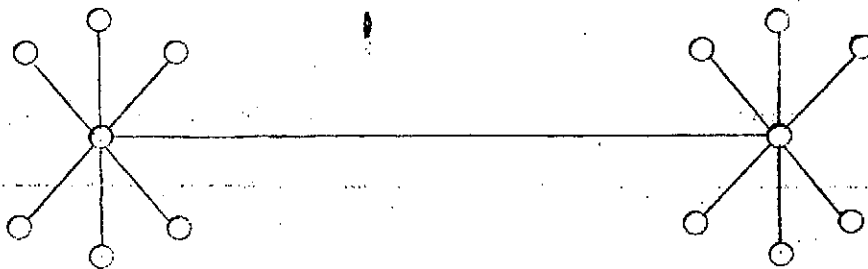
ในทำนองเดียวกัน ถ้าข่ายงานที่มีศูนย์รวมหกแห่งซึ่งเป็นทางอ้อมประสงค์จะติดต่อกับศูนย์ที่ทำงานเฉพาะด้านหนึ่งด้านใด เช่น ศูนย์บรรณานุกรมเฉพาะเรื่องหรือศูนย์การคนควา จะต้องการช่องทางทั้งหมดสิบเอ็ดทางในข่ายงานหนึ่ง ๆ หรืออีกนัยหนึ่ง การสื่อสารจะกระทำโดยตรงเสมอ ไม่ต้องการตัวกลางใด ๆ

รูปที่ 4.5.2 ก ข่ายงานทางอ้อมที่รวมศูนย์เฉพาะเรื่องไว้ด้วย
ในข่ายงานตรงแห่งหนึ่ง ๆ สามารถติดต่อกับศูนย์เฉพาะเรื่องใดโดยทาง
เจ็ดทาง ดังแสดงไว้ในรูปที่ 4.5.2 ง นี้

รูปที่ 4.5. 2 ง ข่ายงานตรงที่รวมศูนย์เฉพาะเรื่องไว้ด้วย
ในขณะที่จะเริ่มจัดตั้งข่ายงานระดับชาติ หรือระดับภูมิภาค อาจมีความจำเป็น
จะต้องเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่คล้ายคลึงกันนี้ในประเทศอื่น ๆ ด้วย ตัวอย่างเช่น
ข่ายงานสองข่ายงานของศูนย์สารนิเทศหกแห่งอาจมีช่องทางติดต่อกันเพียงสิบสามทาง
หากใช้โครงสร้างดังเสนอไว้ในหน้าต่อไป

รูปที่ 4.5.2 จ การติดต่อระหว่างข่ายงานตรงทั้งสองข่าย

โครงร่างของข่ายงานประเภทใดจึงจะเป็นโครงร่างที่ดีที่สุด? มีเรื่องใดบ้างที่จะต้องพิจารณาโดยรอบคอบในการออกแบบหรือวางแผนโครงร่างข่ายงาน? โครงร่างต่าง ๆ นั้นจะประเมินค่าได้อย่างไร? คำถามเหล่านี้ ตลอดจนเรื่องอื่น ๆ หาอ่านได้จากหนังสือสองเล่ม คือ

Reynolds, Michael M. (ed.) Reader in Library Cooperation.

, Englewood, col. Microcard Edition. 1972.

Waite, Dawid P. Library Networks, Book 1. Reading, Mass.,

Information Dynamics Corp., 1972.

ตาราง 4.5.2 ต่อไปนี้ จะช่วยให้เห็นลักษณะของบริการสารนิเทศในหน่วยงานต่าง ๆ กัน ซึ่งอาจช่วยในการเลือกโครงร่างของข่ายงานบริการสารนิเทศระดับชาติ หรือ ระดับภูมิภาคได้

ตาราง 4.5.2 เปรียบเทียบลักษณะของบริการสารสนเทศในหน่วยงาน

ประเภท	บริการสารสนเทศในมหาวิทยาลัย	บริการสารสนเทศในงานอุตสาหกรรม	บริการสารสนเทศของรัฐบาล
1. สถานที่	ปกติจะอยู่ในที่เดียวกัน ทั้งบุคคล และเครื่องอำนวยความสะดวก จะรวมอยู่ในที่เดียวกัน	ถ้าใช้ระบบกระจายอำนาจ จะแยกเป็น หลายแผนก อยู่ในที่ต่าง ๆ กัน	อาจจัดเป็นภูมิภาค
2. สิ่งที่น่าสนใจ	การศึกษา (รักษา ส่ง วิเคราะห์กระจาย) การเรียนในระดับสูง ย้ำในด้านการศึกษาที่มีพื้นฐานกว้างขวาง เพื่อว่าแต่ละบุคคล จะเป็นประโยชน์แก่มหาวิทยาลัยและแกสังคม	ถ้าใคร มีโครงการ บริการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะให้แต่ละบุคคล มีประโยชน์ต่อหน่วยงานของตนมากขึ้น โครงการเหล่านี้ จัดเฉพาะบุคคลในหน่วยงานเท่านั้น	บริการ
3. บุคลากร	นิสิต นักศึกษา (ทั้งก่อนและหลังจบปริญญาเอก) นักการศึกษา นักวิจัย ติดต่อกับบุคคลที่จะให้คำปรึกษาได้อย่างกว้างขวาง โดยไม่คิดมูลค่า	ไม่มีนิสิต นักศึกษา มี นักวิจัย นักเทคนิค ฝ่ายผลิตและผู้เชี่ยวชาญการตลาด และอื่น ๆ	ไม่มีนิสิต นักศึกษา มีนักวิจัย นักอุตสาหกรรม ช่างนา ช่างสวน
4. ความสะดวกอื่น ๆ	มีผู้เชี่ยวชาญ มีหอสมุดขนาดใหญ่และศูนย์คอมพิวเตอร์	กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ น้อยลง หอสมุด เป็นลักษณะห้องสมุดเฉพาะมากขึ้น	มีผู้เชี่ยวชาญ มีหอสมุดขนาดใหญ่

ตาราง 4.5.2 เปรียบเทียบลักษณะของบริการสารสนเทศในชาชงาน (ต่อ)

ประเภท	บริการสารสนเทศในมหาวิทยาลัย	บริการสารสนเทศในงานอุตสาหกรรม	บริการสารสนเทศของรัฐบาล
5. ผลงาน	ทั่วโลกมาใช้ประโยชน์ได้	มักจะให้บริการแก่บุคคลภายใน แต่อาจรวมถึงทะเบียนลิขสิทธิ์ และสิ่งพิมพ์ที่เขียนขึ้นเพื่อผลกำไรด้วย	มีบ้าง
6. การเงิน	แหล่งที่มาของเงินมีความแตกต่างกันไป โดยกว้าง ๆ ได้ บางครั้งรัฐบาลก็ให้การอุดหนุนมหาวิทยาลัยและอุตสาหกรรม ในบางครั้งเงินของฝ่ายอุตสาหกรรมก็ให้การสนับสนุนมหาวิทยาลัยด้วย	เป็นการยากที่จะกล่าว	มีบ้าง
7. ความยืดหยุ่น	มีมากที่สุด	มีบ้าง	มีบ้าง

4.5.3 หน้าที่บางประการของชาชงาน

คำว่า การจัดหาพร้อมกัน (co-operative acquisition) ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางนั้น เคยใช้สำหรับการรวมกันทำงานด้านการจัดหาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสนเทศ เริ่มต้นจากระยะเริ่มแรกในการเลือกหนังสือห้องสมุดต่าง ๆ มารวมกันเป็นชาชงานในการจัดซื้อ เป็นผลให้มีการเป็นเจ้าของรวมกัน และใช้ประโยชน์ร่วมกัน

บางที เรื่องสำคัญที่สุดในการจัดการรวมกัน อันเป็นผลประโยชน์ระยะยาวและ
เด่นชัด คือการรับจัดซื้อและจัดเก็บวัสดุภายในกลุ่มห้องสมุดและศูนย์สนเทศเฉพาะ
เรื่อง ๆ ไป ทรัพยากรเหล่านี้ก็จะได้มาใช้ร่วมกัน ตัวอย่างที่ดีตัวอย่างหนึ่งได้แก่
การตกลงร่วมกันระหว่างประเทศทั้งสี่ในแหลมสแกนดิเนเวีย ที่เรียกกันว่าแผน
แซนด์เคีย (Sandia Plan) นัยหนึ่งของข้อตกลงเช่นนี้ คือการยืมวัสดุที่มีอยู่ระหว่าง
ห้องสมุดเหล่านั้น ผู้เป็นเจ้าของวัสดุโดยมากมักจะเป็นผู้ที่ถือวัสดุเหล่านั้นมา

ในแถบคาริบเบียนตะวันออก ศูนย์การยืมหรือทรัพยากรรวมนี้จัดขึ้นที่หอสมุด
ภูมิภาคคาริบเบียน (Caribbean Regional Library) สำหรับงานซึ่งมีราคา
แพง ยากและเป็นสารคดีทางเทคนิค ห้องสมุดในเกาะเล็ก ๆ ของหมู่เกาะน้อย
ทั้งแปดรายงานมาว่าได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรรวมนี้มาก ต่างเห็นว่าการ
ดังกล่าวทั้งเร็วและประหยัดกว่าที่ต่างห้องสมุดต่างจะไปซื้องานที่ต้องการเอง

ทฤษฎีที่เป็นประโยชน์อีกทฤษฎีหนึ่งของการรวมกันสร้างทรัพยากรห้องสมุด
รวมกัน คือการให้และรับสิ่งพิมพ์แลกเปลี่ยนระหว่างกัน การแลกเปลี่ยนนี้อาจใช้
วิธีหนึ่งวิธีใดในสองวิธีคือ เป็นการแลกเปลี่ยนโดยตรงระหว่างห้องสมุดด้วยกันเอง
หรือจากแลกเปลี่ยนทางอ้อมโดยผ่านศูนย์กลาง ศูนย์หนังสือแห่งชาติอังกฤษ (The
British National Book Centre) และ การแลกเปลี่ยนหนังสือแห่งสหรัฐ
อเมริกา (The United States Book Exchange) เป็นศูนย์กลางศูนย์ในบรรดา
การแลกเปลี่ยนสามสิบห้าชาติที่รายงานโดยยูเนสโก ซึ่งทำงานด้านการแลกเปลี่ยน
ระหว่างชาติอย่างกว้างขวาง ยูเนสโกเสนอแนะว่าแต่ละชาติควรมีศูนย์ระดับชาติ
เพื่ออำนวยความสะดวกในเรื่องนี้

การแลกเปลี่ยนสิ่งพิมพ์ระดับนานาชาติสามารถเป็นสื่อกลางในการรวบรวม
ศูนย์สนเทศและห้องสมุดสำคัญ ๆ ระดับภูมิภาคได้ ภายในรายงานของการประชุม
เกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนสิ่งพิมพ์ระหว่างชาติ (The International Exchange
of Publications) ซึ่งยูเนสโกเป็นผู้จัดใน ค.ศ. 1958 มีข้อตกลงระหว่าง

ชาติที่จะให้หอสมุดแห่งชาติของประเทศที่กำลังพัฒนาด้านเศรษฐกิจจัดตั้ง ศูนย์สนเทศ
ระดับภูมิภาคจำนวนหนึ่ง ที่มีหนังสืออ้างอิงสำคัญ ๆ หนังสือบรรณานุกรมและสาระ
สังเขป โดยการแลกเปลี่ยนระหว่างกันที่มีอยู่ในประเทศต่าง ๆ เหล่านี้

โครงการยูนิซิสต์ (UNISIST Programme) ของ ยูเนสโก มีแนวโน้ม
ในการแลกเปลี่ยนระดับนานาชาติ ยูเนสโกจะเป็นแกนกลางที่ประเทศที่กำลังพัฒนา
จะใช้ประโยชน์จากสนเทศทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นอย่างมาก ในการพัฒนา
ประเทศของตน หนังสือและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ อันเป็นพาหะสำคัญประการหนึ่งของสนเทศ
จะเผยแพร่ไปอย่างไม่จำกัดเพียงกันทั่วโลก การแจกจ่ายป็นนี้เห็นได้ชัดจากตัวเลข
ต่อไปนี้ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการแจกจ่ายประมาณ 500,000 ถึง 700,000 เล่ม ของ
ห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่เผยแพร่ไปทั่วโลก หนึ่งแห่งในออสเตรเลีย หนึ่งในแอฟริกา
หนึ่งแห่งในตะวันออกกลาง สี่แห่งในแอฟริกาใต้ สิบเจ็ดแห่งในเอเชีย ห้าสิบ
สามแห่งในยุโรปตะวันออก หกสิบหกแห่งในยุโรปตะวันตกและเจ็ดสิบเจ็ดแห่งใน
อเมริกาเหนือ

งานสำคัญของชาวยงาน จะลงรายการไว้ในสหบัตร (Union Catalogue)
หน่วยงานสนเทศแต่ละแห่งจะรับผิดชอบในการส่งสนเทศที่ทำรายการแล้วไปยังสำนัก
งานของชาวยงาน จึงเป็นรายการของวัสดุที่ตนได้รับ

ในปัจจุบันนี้มีการจัดตั้งหน่วยประสานงานกันในเรื่องบริการทางเทคนิคขึ้น
อย่างรวดเร็ว มุ่งรวมการส่งหนังสือในรูปแบบต่าง ๆ การทำรายการ และการ
เตรียมหนังสือเข้าชั้น เรียกกันว่า Centralized Processing หรือ
Regional Processing

อาจเป็นไปได้ที่จะจัดหาวัสดุ ทำรายการและเตรียมให้พร้อมที่จะเข้าชั้น
โดยจ้างบุคคลภายนอกดำเนินงานอยู่ในสำนักงานของชาวยงาน ข้อได้เปรียบข้อหนึ่ง
ในบรรดาข้อได้เปรียบอื่น ๆ ซึ่งผู้ที่อยู่ในชาวยงานนี้เสนอมา คือการใช้ประโยชน์
จากเวลาของผูรวมงาน ใช้เครื่องจักรกลราคาแพงและใช้เครื่องมือด้านบรรณา-

นุक्रमในการทำการรายการอย่างมีประสิทธิภาพ มาตรฐานของการเตรียมหนังสือให้ยืม และการทำการรายการจะเพิ่มขยายยิ่งขึ้น เมื่อมีการจัดทำสัทธิบัตรของทรัพยากรของ ห้องสมุดในข่ายงานเป็นผลพลอยได้ของการปฏิบัติการ อาจจะไม่เป็นการประหยัด เงินเมื่อมีการลงทุนซื้อครุภัณฑ์เป็นเงินจำนวนมาก แต่ทุกคนควรจะได้ประโยชน์จากการให้บริการต่อประชาชนได้ดีกว่าในการใช้เงินเท่าเดิม การที่ผู้ร่วมงานระดับ ชาติผลัดงานประจำวง ก็สามารถบริการประชาชนและขยายกิจกรรมอื่น ๆ ได้มากขึ้น

ปัญหาสำคัญคือการใช้เวลาในการปฏิบัติงานให้รวดเร็วได้พอ เพื่อว่าศูนย์ แต่ละแห่งจะได้รับหนังสือที่พร้อมจะออกบริการได้โดยไม่ล่าช้าและทำให้บรรดาศูนย์ ต่าง ๆ ในข่ายงานได้รับวัสดุซึ่งใช้วิธีการเดียวกันหมดแทนที่จะต่างคนต่างมีวิธีการ ของตนแตกต่างกันออกไปเช่นแต่ก่อน

การเก็บทรัพยากรไว้ด้วยกัน เป็นทางหนึ่งที่เราเสนอแนะกันมา ซึ่งห้องสมุด วิจัย สามารถทำได้โดยใช้เงินเพียงจำนวนน้อย เก็บรักษา และจัดหามาใช้นาน ๆ ครั้ง แต่ก็ยังเป็นวัสดุที่ใช้ในงานวิจัยอย่างมีคุณค่ายิ่ง

ความจริงที่เติบโตที่น่าสนใจประการหนึ่งของการจัดเก็บวัสดุรวมกันและ สร้างทรัพยากรรวมกัน คือการพัฒนาโครงการรวมกันในการจัดเก็บวัสดุจุลรูป (Microform) อันจะช่วยลดความต้องการในแง่ที่จะทำให้เกิดประหยัดเงินค่าใช้จ่าย ในศูนย์จัดเก็บวัสดุไปได้ วิธีนี้ใช้ได้ดีเป็นพิเศษในเรื่องการจัดเก็บหนังสือพิมพ์ซึ่งใช้ กันมากที่สุด

ตัวอย่างหนึ่งของการจัดเก็บรวมกันและโครงการที่คล้าย ๆ กัน เขามาสู่ สหรัฐอเมริกา ได้แก่ ในปี ค.ศ. 1949 มีห้องสมุดวิจัยสิบแห่งรวมตัวกันเป็นบริษัท ห้องสมุดรวมแห่งตะวันตกกลาง (The Mid - West Inter - Library Corpo- ration) ภายหลังเปลี่ยนเป็นศูนย์ห้องสมุดวิจัย (The Center for Research Libraries หรือ CRL) จุดมุ่งหมายใหญ่ในการสร้างศูนย์นี้ ก็เพื่อบำบัดการ จัดเก็บและบริการ โดยยึดหลักว่าวัสดุเหล่านั้นจะเป็นวัสดุที่เคยใช้ในการวิจัย แต่

ขณะนี้ไม่ได้ใช้บ่อยนัก จุดมุ่งหมายรองลงมา คือการสนับสนุนนโยบายการสร้าง
ทรัพยากรร่วมกันในสาขาหนึ่งสาขาใด โดยเฉพาะด้านและแสวงหาบริการทางบรรณานุกรม
ร่วมกันเท่าที่จะทำได้ ศูนย์ห้องสมุดวิจัยจัดเก็บทรัพยากรสี่ประเภท เช่น นวัตกรรมที่
ได้รับความเห็นชอบของห้องสมุดสมาชิกมาจัดเก็บไว้ที่ศูนย์ชั่วคราว เป็นต้น ศูนย์
มีสิทธิ์ที่จะปฏิเสธไม่รับวัสดุที่ห้องสมุดสมาชิกให้มา โดยมากศูนย์จะรับวัสดุนั้น ๆ
หากเป็นสิ่งที่ห้องสมุดสมาชิกไม่ได้มีอยู่อย่างกว้างขวาง กับเป็นสิ่งที่มีความต้องการวิจัย
ในภูมิภาคนั้น และเป็นที่ใช้กันน้อย

ห้องสมุดสมาชิกของศูนย์ ห้องสมุดวิจัย เป็นผู้เลือกวัสดุมาโดยมีเกณฑ์คัดเลือก
บางประการกำหนดไว้ และเป็นผู้จ่ายเงินค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ใช้ในกระบวนการจัดให้
วัสดุนั้นได้ย้ายมาอยู่ที่ศูนย์ ส่วนศูนย์ก็จะจ่ายค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ของวัสดุทั้งหมด ยกเว้น
ประเภทที่ย้ายมาฝากไว้ชั่วคราว การบันทึกของห้องสมุดสมาชิกเกี่ยวกับรายการวัสดุ
ที่มาเก็บไว้ในศูนย์ มักจะบันทึกไว้อย่างไม่เป็นล่ำเป็นสัน ส่วนการบันทึกของศูนย์ก็
จะบันทึกเฉพาะหนังสือขาด และสิ่งพิมพ์ที่ทำรายการแล้วเท่านั้น วัสดุที่มีคุณลักษณะ
ดังกล่าว จะมีประมาณสิบเปอร์เซ็นต์ของทรัพยากรทั้งหมดของศูนย์ ในระยะหลัง ๆ
จะมีผู้ส่งมาเก็บนาน ๆ ครั้งและมีจำนวนน้อยลงกว่าปีแรก ๆ มาก

การกระจายข้อมูล เป็นหน้าที่อีกประการหนึ่งที่จะจัดทำได้ในหน่วยงาน
ในส่วนที่เป็นศูนย์กลางของหน่วยงาน หรือศูนย์กระจายข้อมูลทั่วโลก ควรจะกระทำ
หน้าที่ดังต่อไปนี้คือ

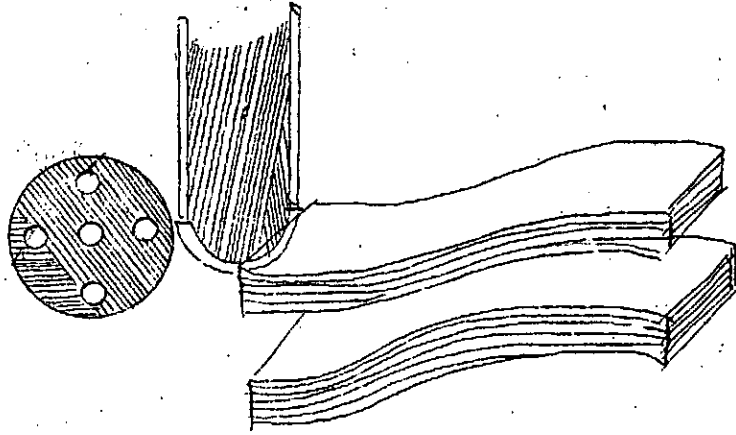
- ก) เก็บผลงานทั้งหมดที่ผลิตออกมา (เช่น การรวมเล่ม แมกเนติกเทป เป็นต้น) ของศูนย์ประเมินค่าข้อมูลในสาขาวิชาต่าง ๆ
- ข) รวบรวมและจัดเก็บข้อมูลที่สำคัญและมีคุณภาพ
- ค) เผยแพร่ข้อมูลไปยังผู้ใช้ตามคำขอ
- ง) แลกเปลี่ยนสารสนเทศที่จำเป็นผ่านหน่วยงานจากศูนย์การกระจายข้อมูล
ท้องถิ่นในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง
- จ) จัดหาสารสนเทศที่จำเป็นเกี่ยวกับศูนย์และแหล่งข้อมูล

โปรดติดตามอ่านตอนต่อไปในฉบับเดือน กรกฎาคม ค.ม. 2526

ณรงค์ ป้อมบุบผา "แหล่งสนทนไทยศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เฉพาะ
กรณีศูนย์เอกสารอีสาน สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
วิทยาเขตมหาสารคาม" วารสารบรรณศาสตร์ 6(1) : 60 - 69
เมษายน 2526

สาระสังเขป : ศูนย์เอกสารอีสาน สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-
วิโรฒ วิทยาเขตมหาสารคาม เป็นแหล่งสนทนไทยศึกษาในขอบข่ายของ
ภาคอีสาน (อีสานศึกษา) ศูนย์นี้ได้จัดตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 และใช้
วิธีการจัดหาทุกรูปแบบเท่าที่จะสามารถกระทำได้ วัสดุที่เก็บรวบรวมไว้นั้น
มีทั้งเอกสารที่เป็นต้นฉบับ เอกสารและบทความที่ได้จากการถ่ายสำเนาจาก
แหล่งต่าง ๆ วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง ของจำลอง ไมโครฟิล์มที่ถ่ายจาก
เอกสารและหนังสือ ใบบาน สไลด์ และเทปบันทึกเสียง เป็นต้น ในการ
บริการศูนย์ได้เปิดให้ผู้สนใจเข้าชมและเข้าใช้ได้ตลอดเวลาทำการของสำนัก
หอสมุดกลาง

ศัพท์กรรม : ศูนย์เอกสารอีสาน ; อีสานศึกษา - แหล่งและบริการ

แหล่งสนทนาศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
เฉพาะกรณีศูนย์เอกสารอีสาน สำนักหอสมุดกลาง
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตมหาสารคาม

โดย ณรงค์ ป้อมบุบผา *

วิ ต ถุ ป ร ะ ส ง ค์ แ ล ะ ที่ ม า

แหล่งสนทนาศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นับเป็นความภาคภูมิใจ
อย่างหนึ่งของชาวอีสานที่จะเก็บสะสมข้อสนเทศที่มีลักษณะชี้เฉพาะของชนชาวอีสาน
ไว้เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาทำความเข้าใจ และนำมาใช้เป็นพื้นฐานที่จะพัฒนา
ใช้ประโยชน์ตามวิถีชีวิตของชาวอีสานทั้งหมด ในปัจจุบันแหล่งสนทนาศึกษาภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือมีอยู่หลายหน่วยงานและมีทั้งที่เป็นองค์กร ในส่วนราชการและ
ในส่วนของผู้ประชาชนทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต ที่เล็งเห็นความสำคัญของการสะสม

* ณรงค์ ป้อมบุบผา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตมหาสารคาม และปฏิบัติ
หน้าที่บรรณารักษ์หัวหน้าฝ่ายเทคนิควิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการหนังสือของสำนัก
หอสมุดวิทยาเขต

ข้อสนเท่ห์อีสาน ยกตัวอย่างได้แก่ศูนย์ศิลปและวัฒนธรรมประจำจังหวัดต่าง ๆ ที่มีมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยครู ก็จะมีแหล่งสนเทศดังกล่าวนี้อยู่ในมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยครูนั้น ๆ และมีหน่วยงานอื่นดำเนินงาน เก็บสะสมข้อสนเทศไทยศึกษาอีกหลายคอหลายแห่ง

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตมหาสารคาม ได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการจัดตั้งแหล่งสนเทศไทยศึกษาในขอบข่ายของภาคอีสาน จึงได้สนับสนุนให้สำนักหอสมุดกลางประจำวิทยาเขตริเริ่มจัดตั้งโครงการศูนย์เอกสารอีสานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 สาเหตุสำคัญของการจัดตั้งโครงการดังกล่าว พอสรุปได้เป็น 2 ประเด็น คือ

1. โดยหน้าที่หลัก 4 ประการ ของมหาวิทยาลัยนั้น นอกจากจะทำการสอนแล้ว การศึกษาวิจัย การบริการชุมชน และการทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรมของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งของภูมิภาคท้องถิ่น นับเป็นหน้าที่หลัก 3 ประการ ที่มหาวิทยาลัยดำเนินการร่วมกันและเอื้อต่อกันมาโดยตลอด โดยจัดทำในขีดความสามารถที่มีอยู่ แม้จะเป็นการคอยเป็นคอยไปก็ตาม มหาวิทยาลัย โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักหอสมุดกลาง ศูนย์ศิลปและวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก ภาควิชาศิลปและวัฒนธรรม ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ ภาควิชาและคณะที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ ตลอดจนชุมนุมชมรมต่าง ๆ ของนิสิตต่างก็ได้ช่วยกันดำเนินงานต่อเนื่องและเอื้อต่อกันตลอดมา

2. ในการศึกษาวิจัยที่ชี้เฉพาะหรือในระดับสูง มักจะมีนักวิชาการทั้งภายในและภายนอกประเทศแวะเวียนไปเยี่ยมชมและร้องขอข้อสนเทศไทยศึกษา (อีสานศึกษา) จากมหาวิทยาลัยอยู่เป็นประจำ ดังนั้น การเริ่มก่อตั้งศูนย์เอกสารอีสาน จึงเป็นจุดสำคัญที่จะรวมข้อสนเทศไทยศึกษา (อีสานศึกษา) ให้เป็นระบบและมีระเบียบวิธีในการเก็บสะสมและให้บริการผู้สนใจ ในระยะแรกได้เก็บสะสมวัสดุตีพิมพ์ทุกรูปแบบ และเริ่มสะสมวัสดุไม่ตีพิมพ์เมื่อขีดความสามารถของศูนย์สูงขึ้น ในปัจจุบันมีวัสดุตีพิมพ์และไม่ตีพิมพ์เป็นจำนวนมากไว้ให้ผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้าตามความต้องการ

1. การจัดหา ศูนย์เอกสารอีสานใช้วิธีจัดหาทุกรูปแบบเท่าที่โอกาส ก ำ
ลังเงินและความสามารถของบุคลากรจะอำนวย นับตั้งแต่การเสาะหาจากท้องถิ่นถึง
บางครั้งได้อาศัยนิสิตที่อยู่ในชุมชนนั้น ๆ เป็นหัวหอกในการพุ่งเข้าสู่ชุมชนที่เป็นทั้งตัว
บุคคลและสถานที่จริง มีการจัดประกวดเอกสารอีสานที่มีคุณค่าและหายาก การสำรวจ
หนังสือ บทความจากวารสารและสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ภายในสำนักหอสมุดกลางของวิทยาเขต
และหอสมุดอื่น ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสนเทศที่ต้องการ นอกจากนี้ศูนย์เอกสารอีสานยัง
ตระหนักว่า ข้อสนเทศอีสานศึกษาจะมีอยู่ในสถาบันต่าง ๆ ทั่วไป จึงสำรวจและ
เก็บข้อสนเทศจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ สยามสมาคม หอสมุดแห่งชาติ หอเอกสาร
ประเทศไทย (สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) และแห่งอื่น ๆ
ที่กำหนดอยู่ในโครงการ

ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2526) ศูนย์เอกสารอีสาน สำนักหอสมุดกลาง มหา-
วิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม มีวัสดุประเภทและชนิดต่าง ๆ ที่เป็นข้อสน-
เทศไทยศึกษา (อีสานศึกษา) ไว้ให้ผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้าเป็นจำนวนมาก ดังแสดง
ในตารางต่อไปนี้

ที่	ประเภท ชนิด และรายการ	จำนวน	
		เรื่อง/ชิ้น/ ฉบับ/มวน	หนา/ภาพ/ผูก (ประมาณ)
1.	บทความที่สำรวจและถ่ายเอกสารจาก วารสารและหนังสือพิมพ์ที่หอสมุดมีบริการ	1,227	12,270
2.	เอกสารเรียงศูนย์ขออนุญาตถ่ายจากแหล่ง ต่าง ๆ เช่นหอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุ แห่งชาติ สยามสมาคม หอเอกสาร		

ที่	ประเภท ชนิด และรายการ	จำนวน	
		เรื่อง/อื่น/ ฉบับ/มวน	หน้า/ภาพ/ผูก (ประมาณ)
	ประเทศไทย ฯลฯ	1,000	50,000
3.	เอกสารต้นฉบับศึกษาคุณค่าเฉพาะเรื่อง	924	46,200
4.	วิทยานิพนธ์	155	15,500
5.	หนังสือและตำรา	610	122,000
6.	ของจำลอง	503	-
7.	ไมโครฟิล์ม	34	-
	ถ่ายจากเอกสารสิ่งพิมพ์	-	30,802
	ถ่ายจากหนังสือผูก (ใบลาน)	-	703
8.	สไลด์	88	3,520
9.	เทปเสียง	470	-

2. ระบบเก็บและระบบค้น ขอสันเทศไทยศึกษาที่ศูนย์เอกสารอีสานเก็บสะสมไว้หลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นวัสดุสิ่งพิมพ์และวัสดุไมใช่สิ่งพิมพ์ การเก็บและการค้นจึงทำในหลายลักษณะ กล่าวคือ

2.1 วัสดุที่มีรูปร่างเหมือนของจริงหรือคล้ายของจริง ศูนย์ไม่มีจุดมุ่งหมายในกรเก็บสะสมของจริงล้วน ๆ (แบบพิพิธภัณฑหรือศูนย์ศิลปและวัฒนธรรม) แต่มุ่งจะเก็บของจำลองที่เหมือนของจริงเพื่อประหยัดเนื้อที่ วัสดุประเภทนี้จะเก็บเป็นหมวดหมู่ตามเนื้อเรื่อง จัดแผนป้ายแสดงให้เห็นไว้ตอน ส่วนประกอบ และประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน โดยเพียงแค่มองดูก็สามารถเข้าใจได้ จึงเหมาะสำหรับการชมเพื่อความเข้าใจและความเพลิดเพลินเป็นสำคัญ

2.2 การเสนอขอสันเทศสัน ๆ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) โดย

ทั้งแสดงไว้เป็นหมวดหมู่ตามเนื้อเรื่อง เป็นการแนะนำและชี้แนะด้วยข้อความสั้น ๆ (Brief) สำหรับผู้สนใจที่ต้องการศึกษาค้นคว้าให้ลึกยิ่งขึ้นจะใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจเลือกก่อนที่จะยอมเสียเวลาค้นหาตัววัสดุที่มีรายละเอียดแท้จริงมาศึกษาต่อไป

2.3 การจัดเก็บและการค้นในระบบหัวเรื่อง ใช้สำหรับการเก็บสะสมเอกสารสิ่งพิมพ์ที่เป็นปึกเป็นแผ่นซึ่งโดยส่วนใหญ่นั้นมาจากหลายแห่งดังกล่าวแล้วในตอนจัดหา การให้หัวเรื่องจะชี้เฉพาะลงไปถึงชุมชนท้องถิ่นที่มีข้อสนเทศเหล่านั้น

2.4 ใช้ระบบเลขหมู่แบบทศนิยมของคิวอี้และบัตรรายการครบชุด เป็นระบบที่ใช้สำหรับเอกสารสิ่งพิมพ์ที่เป็นเล่ม เพื่อให้ต่อเนื่องสัมพันธ์กับ สหบัตร (Union Catalog) ของสำนักหอสมุดกลางประจำวิทยาเขต และห้องสมุดอื่น ๆ การใช้ระบบบัตรรายการนี้รวมทั้งวัสดุไมตีพิมพ์จึงเชื่อมโยงกับระบบของฝ่ายวัสดุไมตีพิมพ์ของสำนักหอสมุดกลางเองด้วย

โดยสรุปเกี่ยวกับระบบเก็บและระบบค้นก็คือ จะคำนึงถึงทั้งผู้ที่มีความสนใจในระดับพื้นฐานที่ต้องการชมเพื่อความเพลิดเพลินหรือต้องการความเข้าใจและซาบซึ้งเป็นการส่วนตัวเรื่อยไปจนถึงระดับผู้สนใจที่จะศึกษาค้นคว้าและวิจัยในระดับสูง ทั้งนี้ อาจเป็นชาวไทยหรือชาวต่างประเทศก็ได้

3. การเผยแพร่และบริการ ขณะนี้นับว่าศูนย์เอกสารอีสานยังอยู่ในระยะก่อสร้างตัว การเผยแพร่และการบริการจึงยังอยู่ในขอบเขตจำกัด เนื่องจากการเผยแพร่จำเป็นต้องใช้ทุนจำนวนมากเพื่อประมวล วิเคราะห์ และผลิตสื่อ ดังนั้นในปัจจุบัน การบริการที่ให้อยู่เป็นประจำก็คือ เปิดให้ผู้สนใจเข้าชมและใช้ได้ตลอดเวลาทำการของสำนักหอสมุดกลาง

โครงการที่จะดำเนินการต่อไป

1. อันดับแรกก็คือ การพัฒนาตัวศูนย์เอกสารอีสานเองให้มีขีดความสามารถในแนวตั้ง (ลึก) พอที่จะให้บริการแก่ผู้สนใจได้ทุกระดับ นั่นคือศูนย์จะต้องทุ่มเททุกอย่างที่มี (น้อยอยู่แล้วดังจะกล่าวไว้ในข้อปัญหาในตอนต่อไป) ให้กับทุกงาน นับตั้ง

แต่การจัดหา (เสาะหา) การจัดระบบเก็บและค้น ตลอดจนการเผยแพร่และบริการ เป้าหมายในระยะใกล้ก็คือ การจัดพิมพ์บรรณทัศน์ ออกวารสารเพื่อพิมพ์บทความ ตลอดจนจัดทำหนังสือเล่ม (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) การเผยแพร่ โครงงาน (Model) วิชาชีพในชุมชนและภูมิภาคอีสาน การขยายขอบเขตเพื่อเสาะหาข้อสนเทศ เช่น การเกษตรจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สถาบันหรือศูนย์หรือหน่วยเกษตรกรรม ในภูมิภาค เป็นต้น

2. พัฒนาโครงการเสริม ทั้งนี้เพื่อขยายขอบเขตและขีดความสามารถใน แนวนอน (กว้าง) โดยเป้าหมายระยะใกล้ได้แก่ การเร่งดำเนินการตามโครงการ พกษศาสตร์อีสานที่จะปลูกต้นไม้อันเป็นที่ประจักษ์ท้องถิ่นของชาวอีสาน พร้อมทั้งเก็บ สะสมข้อสนเทศเกี่ยวกับพืชนั้นในทุก ๆ รูปแบบ โครงการบริการวิชาชีพที่จะเก็บข้อ เสนอเกี่ยวกับอาชีพของชาวอีสานไว้เพื่อการเรียนรู้ ค้นคว้าศึกษาและวิจัย

3. สร้างขบวนการร่วมมือระหว่างแหล่งสนเทศไทยศึกษา (อีสานศึกษา) โครงการนี้หากมองอย่างผิวเผินแล้ว น่าจะทำให้โดยง่ายเพราะเป็นเรื่องภายในภูมิ- ภาคนั้น แต่เมื่อลงมือทำก็คาดว่าจะพบกับปัญหาและอุปสรรคมากมาย เพราะแหล่งสนเทศ แต่ละแห่งต่างก็มีลักษณะมีจุดมุ่งหมายที่เฉพาะของตนเอง แม้จะมีส่วนที่ร่วมกันหรือคล้าย คลึงกันคือเก็บข้อสนเทศเพื่อการเผยแพร่ แต่หลายแห่งเริ่มงานด้วยแรงคลั่งใจส่วนตัว มุ่งที่จะเผยแพร่ข้อสนเทศเฉพาะขอบเขตที่ตนต้องการเท่านั้น ระบบในการเก็บและค้น มักจะเป็นไปตามความจำเป็นของตนเองเมื่อบุคคลอื่นหรือหน่วยงานอื่นต้องการใช้ข้อสนเทศเหล่านั้นบางก็ต้องสอบถามจากตัวบุคคล ไม่ค่อยมีระบบระเบียบที่เป็นวิทยาศาสตร์ จึงสามารถเรียนรู้เพื่อใช้ร่วมกันได้ การสร้างขบวนการร่วมมือดังกล่าวหมายความว่าความรวม ห่งแหล่งสนเทศไทยศึกษา (อีสานศึกษา) ภายในมหาวิทยาลัยเอง อันได้แก่ศูนย์เอกสาร อีสาน (สำนักหอสมุดกลางและภาควิชาบรรณารักษศาสตร์) ศูนย์ศิลปและวัฒนธรรมภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นฝ่ายเก็บสะสมข้อสนเทศที่เป็นของจริงหรือของทำเทียมเลียน แบบในยุคหลัง (ภาควิชาศิลปและวัฒนธรรมเน้นแกน โดยมีบุคลากรของมหาวิทยาลัยจาก หลายคณะหลายภาควิชาร่วมดำเนินการ) ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ ทั้ง 2 แหล่งนี้เป็นแหล่งของข้อสนเทศในรูปการแสดงและการละ- เล่นด้วย นอกจากนี้ก็มีภาควิชาชีววิทยาและภาควิชาคหกรรมศาสตร์ (จากคณะวิทยาศาสตร์)

ร่วมกับภาควิชาภูมิศาสตร์ (จากคณะสังคมศาสตร์) ที่จะร่วมดำเนินงานตามโครงการ
พฤกษศาสตร์อีสาน และภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว (จากคณะศึกษาศาสตร์)
ที่จะรวมในโครงการบริการวิชาชีพอีสาน

ส่วนแหล่งสนทนาไทยศึกษา (อีสานศึกษา) ภายนอกมหาวิทยาลัยก็ได้แก่ศูนย์
ศิลปและวัฒนธรรมที่มีประจำอยู่ทุกจังหวัด ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมขอนแก่นของมหาวิทยาลัย
ขอนแก่น รวมทั้งแหล่งสนทนาของบุคคลอีกหลายแห่ง (ตัวอย่างเช่นแหล่งสะสมวัตถุ
โบราณ ณ วัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีพระอริยานุวัตร เขมจารี ปริญา
การศึกษาศาสตรบัณฑิตศึกษาคึกคัก เป็นองค์กรรวบรวม)

แนวในการสร้างข่ายงานร่วมมือระหว่างแหล่งสนทนาไทยศึกษา (อีสานศึกษา)
ดังกล่าวอาจกำหนดให้เห็นชัดได้ดังนี้

3.1 จัดทำทำเนียบนามแหล่งสนทนาไทยศึกษา (อีสานศึกษา) เพื่อเสนอ
ชื่อหน่วยงาน สถานที่ตั้ง ชื่อบุคลากรผู้รับผิดชอบ และขอบเขตงานที่ทำ ให้ผู้สนใจได้ทราบ

3.2 แลกเปลี่ยนทะเบียนและรายละเอียดของข้อเสนอแนะแต่ละแห่งมีอยู่
ทั้งนี้อาจเป็นบรรณานุกรม บรรณานิติน์ รายการบัตร รูปภาพ สไลด์ หรืออื่น ๆ พร้อมกับ
ร่วมกันสร้างระบบเก็บและระบบค้นให้เป็นศาสตร์ที่สามารถใช้ร่วมกันได้

3.3 จัดทำระเบียบบริการเพื่อใช้ร่วมกัน ทั้งเพื่อให้ผู้สนใจสามารถใช้
ประโยชน์ได้ในทุกแหล่งสนทนา

3.4 สร้างระบบสื่อสารและสร้างข่ายงานค้นและบริการให้เชื่อมโยง
ตรวจสอบกันได้ในระหว่างแหล่งสนทนาด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย
ในการตรวจค้นและตัดสินใจ

ปัญหาในการพัฒนาและดำเนินงาน

สำหรับแหล่งสนทนาที่เริ่มก่อตั้งตั้งแต่ศูนย์เอกสารอีสานหรือแหล่งสนทนาอื่น ๆ
ดังกล่าวมาแล้วนั้น มักจะมีปัญหาซึ่งเป็นอุปสรรคในการพัฒนาและดำเนินงานอยู่มาก
มาก ปัญหาที่จะกล่าวต่อไปนี้มีมักเป็นเหตุและเป็นผลร่วมกันและกันจนยากที่จะกล่าวให้แน
นอนลงไปว่าควรจะแก้ปัญหาคิดก่อน สรุปได้ดังนี้

1. ขาดบุคลากรประจำแหล่งสนเทศ รวมทั้งขาดผู้ชำนาญการด้านสนเทศศาสตร์ อาจกล่าวได้ว่า ทุกแหล่งสนเทศดังกล่าวแล้ว ทางก็ดำเนินงานด้วยบุคลากรที่มีงานประจำอยู่แล้วทั้งสิ้น เช่น เป็นครูอาจารย์ผู้สอน เป็นบรรณารักษ์ผู้ทำงานห้องสมุดเต็มเวลา เป็นพระซึ่งมีกิจของสงฆ์เป็นประจำอยู่แล้ว ฯลฯ ยิ่งกว่านั้น บุคคลกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าวทางก็ทำงานให้แหล่งสนเทศด้วยใจรักและลงมือทดลองดู มิได้ศึกษามาทางค่านนี้แต่อย่างไร

ศูนย์เอกสารอีสาน ใช้บุคลากรของสำนักหอสมุดกลาง ซึ่งสำนักหอสมุดกลางก็ใช้อาจารย์จากภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ ของวิทยาเขตจำนวน 5 คน ซึ่งทั้งหมดจะต้องสอน ทำงานห้องสมุด และดำเนินงานของศูนย์เอกสารอีสานไปพร้อม ๆ กัน

2. ขาดเงินทุนดำเนินงาน ทั้งการก่อตั้งแหล่งสนเทศ การพัฒนาหน่วยงานและการสนับสนุนงานข้างเคียง ข้อเสนอที่ใดมาอีกจะต้องอาศัยเงินทุนส่วนตัวของบุคคล หรือมีเงินนั้นก็ต้องใช้เงินในหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งสิ้น การมีงบประมาณเป็นของตนเองย่อมเป็นผลดีต่อการดำเนินงานอย่างแน่นอน แต่จะใ้งบประมาณมาจากที่ใดนั้นนับเป็นสิ่งยากยิ่งในปัจจุบัน

ศูนย์เอกสารอีสานไม่มีงบประมาณเป็นของตนเองเลย จะต้องใช้งบประมาณของสำนักหอสมุดกลางทั้งสิ้น

3. ความเข้าใจในระบบงานมีอยู่ในวงแคบ ผู้ที่มีโอกาสเข้ามาศึกษาและคลุกคลีเป็นเวลานานเท่านั้นจึงจะเห็นคุณค่าของการมีแหล่ง สอนเทศไทยศึกษา การให้การสนับสนุน โดยบุคคลหรือหน่วยงานอื่นจึงมีขอบเขตไม่กว้างขวางดังต้องการ

4. ขาดความร่วมมือและส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างแหล่งสนเทศด้วยกัน ปัญหานี้นับได้ว่าเป็นปัญหาพื้นฐานสำหรับทุกหน่วยงานของเมืองไทยเรา ซึ่งน่าจะแก้ไขได้โดยง่ายแต่ก็มักจะไม่ง่ายดังหวัง แหล่งสนเทศที่เป็นปีกแผ่นแล้วควรจะหาทางส่งเสริมสนับสนุนแหล่งสนเทศที่เพิ่งเริ่มก่อตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเทคนิคการดำเนินงานด้านสนเทศศาสตร์

5. ขาดแหล่งเงินทุนสนับสนุน บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะเร่งรัดการแสวงหาแหล่งเงินทุนที่จะสนับสนุนแหล่งสอนเทศไทยศึกษาในทุกภาค (รวมทั้ง

อิสานศึกษาด้วย) ทั้งจากแหล่งเงินทุนภายในประเทศและจากต่างประเทศ ทั้งยัง
ควรพึงเล็งช่วยเหลือแหล่งสนเทศในภูมิภาคเป็นพิเศษ เพราะมักจะเป็นแหล่งที่ขาด
แคลนในทุก ๆ ด้าน แต่มีข้อสนเทศให้ติดตามเสาะหาและสะสมอยู่มากมาย

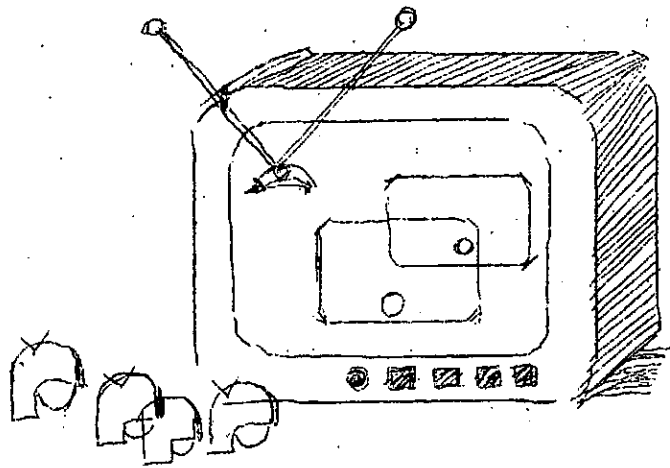
มิด, เกรอรี่ "วีดีโอเท็กซ์ : วิธีการใหม่ในการแนะนำความรู้เรื่องห้องสมุด"

วารสารบรรณศาสตร์ แปลโดย วีระ สุภากิจ 6(2) : 70 - 77

เมษายน 2526

สาระสังเขป : วีดีโอเท็กซ์ เทคโนโลยีใหม่ทางการสื่อสารโดยการเก็บข้อมูลไว้ในคลังข้อมูล ผู้ใช้สามารถเรียกข้อมูลมาสู่เครื่องรับปลายทางซึ่งเป็นจอภาพที่อาจคัดแปลงจากโทรทัศน์ธรรมดาทั่วไปได้ โดยผ่านทางสายโทรศัพท์หรือสายเคเบิล โดยระบบนี้ ได้มีการนำมาทดลองใช้ในการแนะนำความรู้เรื่องห้องสมุดในประเทศแคนาดา อย่างไรก็ตาม วีดีโอเท็กซ์ก็มีจุดอ่อนที่จะต้องแก้ไขหลายประการ เช่น การค้นหาข้อมูลไม่สะดวกเมื่อมีข้อมูลจำนวนมาก ปัญหาค่าใช้จ่ายที่สูง และการเสนอข้อมูลบนจอรับภาพแต่ละครั้งซึ่งเสนอได้โดยจำกัด

ศัพท์กรรชน : วีดีโอเท็กซ์

วิดีโอเท็กซ์ : วิธีการใหม่ในการแนะนำความรู้เรื่องห้องสมุด
 วา

เขียนโดย เกอร์รี่ มีค*

แปลโดย วีระ สุภากิจ**

วิดีโอเท็กซ์เป็นเครื่องมือชนิดใหม่อย่างหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทอย่างรวดเร็ว
 ต่อเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร ทำให้บุคคลต่าง ๆ เข้าถึงข้อมูลที่เก็บไว้ในคอมพิวเตอร์ได้
 โดยใช้เครื่องรับ-โทรทัศน์ที่ดัดแปลงเพียงเล็กน้อย หรือเครื่องรับที่ทำขึ้น
 โดยเฉพาะและคำสั่งพื้นฐานอีก 1 ชุด ในปัจจุบันระบบวิดีโอเท็กซ์กำลังได้รับการ
 พัฒนาอย่างแข็งขันในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก แม้วาระบบนี้จะมีข้อแตกต่างที่สำคัญ

* แปลจาก Meek, Gerry. VIDEOTEX : A New Approach to Library Instruction. Paper presented at the Third International Conference on User Education, The University of Edinburgh, 1983, 11p.

** วีระ สุภากิจ กศ.บ., กศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์) หัวหน้าฝ่าย
 วัสดุไม่ตีพิมพ์ สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

อยู่บ้าง แต่โดยพื้นฐานแล้วจะมีหลักการพื้นฐานอย่างเดียวกัน คือข้อมูลจะถูกเก็บไว้ในคลังข้อมูลกลางและส่งไปยังผู้ใช้โดยทางโทรศัพท์ สายเคเบิลหรือการกระจายเสียงในโครงข่าย ที่เครื่องรับจะมีเครื่องแปลรหัสอยู่ด้วย หรือสร้างไว้ในเครื่องรับเพื่อช่วยให้ผู้ใช้สามารถเรียกและรับข้อมูลที่ต้องการได้ เครื่องแปลรหัสนี้จะแปลคำสั่งรหัสซึ่งรับจากคอมพิวเตอร์ออกมาเป็นข้อความหรือภาพให้ไปปรากฏบนจอ ถ้าผู้ใช้ต้องการเรียกข้อมูลใดที่ต้องการจากคลังข้อมูลกลาง ก็เพียงแต่กดคีย์หรือปุ่มควบคุมเพื่อส่งสารไปยังคอมพิวเตอร์ทางสายสื่อสาร เช่น ทางสายเคเบิลแบบที่มีแกนรวมหรือสายโทรศัพท์ เครื่องคอมพิวเตอร์จะส่งข้อมูลที่ถูกรวบรวมกลับไปทางเดียวกันโดยไปปรากฏบนจอเครื่องรับของแต่ละคน

ในประเทศแคนาดา สหพันธ์ฝ่ายการสื่อสาร (Federal Department of Communications - DCC) โดยศูนย์วิจัยการสื่อสารซึ่งเป็นหน่วยงานของสหพันธ์ได้พัฒนาการสื่อสารอย่างแข็งขันในช่วงหลายปีที่ผ่านมาเพื่อพัฒนาระบบวิดีโอเท็กซ์ซึ่งรู้จักกันในชื่อว่า Telidon เมื่อเปรียบเทียบกับระบบวิดีโอเท็กซ์อื่น ซึ่งใช้การแสดงข้อมูลแบบอักษรลายเส้น (alphamesaic type) โดยใช้ลักษณะอักษรตัวเลข (alphanumeric characters) และลายเส้นจำนวนจำกัดจำนวนหนึ่ง แต่ระบบ Telidon ใช้การแสดงข้อมูลโดยใช้อักษรเรขาคณิต เช่น จุด เส้น ส่วนโค้ง วงกลม สี่เหลี่ยมมุมฉาก รูปหลายเหลี่ยม ทั้งใช้แบบรูปเดี่ยวและผสมผสานกันทำให้ได้ภาพสีที่มีคุณภาพสูงมาก ส่วนต่าง ๆ เหล่านี้เก็บไว้ในคลังข้อมูลกลางและส่งไปยังเครื่องรับโดยผ่านรหัสลายเส้นอย่างง่าย หรือรหัสปกติที่เรียกว่า Picture Description Instruction (PDI'S) แป้นรหัสปกตินี้จะเรียกข้อมูลที่ต้องการ และสามารถกำหนดขนาดและรูปร่างของส่วนต่าง ๆ ของภาพที่จะปรากฏบนจอภาพได้ ผลก็คือจะได้ภาพที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพสูง ทำให้ Telidon แสดงภาพลายเส้น เช่น แผนภูมิ ภาพวาด แผนที่ และคำอธิบายที่มีรายละเอียดชัดเจนกว่าระบบวิดีโอเท็กซ์อื่น ๆ

ตั้งแต่มีการทดลองสาธิต Telidon เมื่อปี ค.ศ. 1978 ทำให้ความเป็นไปได้ในการใช้เทคโนโลยีนี้เพื่องานอื่น ๆ ถิ่นหน้าต่อไป จากจุดนี้ได้เชื่อมต่อไปยังปัจจุบันจึงได้มีการทดลองเกี่ยวกับเทคโนโลยีด้านนี้หรือที่ถิ่นหน้าขึ้นไปอีกใน 10 จังหวัด

ของแคนาดา และมีการติดตั้งในห้องดินนอกเขตดังกล่าวจำนวนหนึ่งเพื่อทดสอบการปฏิบัติงานและประสิทธิภาพของระบบ

ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1982 ห้องสมุดมหาวิทยาลัยวอเตอร์ลู ซึ่งได้เริ่มการทดลองมาก่อนหน้านี้แล้ว 1 ปี โดยผ่านทาง National Library of Canada กับ Computer Communications Group (CCG) แห่ง Trans Canada Telephone System (TCTS) ซึ่งการทดลองนี้เรียกว่า iNET (Intelligent Network) Gateway Trial วัตถุประสงค์ทั่วไปในการเข้าร่วมการทดลองนี้ก็เพื่อทดสอบประสิทธิภาพการใช้เทคโนโลยีใหม่ทางการสื่อสารในห้องสมุดเพื่อปรับปรุงบริการต่าง ๆ ของห้องสมุด ได้มีการวางโครงการย่อยเฉพาะเรื่องขึ้นจำนวนหนึ่ง เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพ เช่น การเชื่อมต่อระหว่างห้องสมุด การพัฒนาและทดสอบชายงานเพื่อหาวิธีการที่สะดวกและง่ายในการติดต่อกับห้องสมุดอื่น หรือแหล่งข้อมูลทางการค้า หาข้อมูลทางบรรณานุกรมและการส่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เข้าสู่ชายงาน ในบรรดาโครงการย่อยที่กล่าวมานี้ มีโครงการหนึ่งซึ่งจะกล่าวถึงในบทความนี้ที่วางแผนไว้เพื่อทดสอบคุณค่าของการใช้เทคโนโลยีวีดีโอเท็กซ์ในการปฐมนิเทศการใช้ห้องสมุด และเพื่อการสอน

เมื่อได้ตัดสินใจที่จะดำเนินโครงการย่อยในขอบข่ายดังกล่าว งานเบื้องต้นก็คือออกแบบและเตรียมเรื่องที่จะจำเป็นสำหรับใส่ลงไปในคอมพิวเตอร์เพื่อการทดลอง งานเหล่านี้กระทำโดยบรรณารักษ์เกี่ยวกับการสร้างแบบข้อมูลปลายทางของวีดีโอเท็กซ์ขึ้นเป็นพิเศษ โดยจัดระบบเพื่อสร้างและจัดการเนื้อหาและภาพหลายเส้นซึ่งประกอบด้วยไมโครคอมพิวเตอร์ที่ใช้งานบันทึกข้อมูล 1 เครื่อง เครื่องแปลรหัสจอภาพ 2 จอ คีย์บอร์ด ASCII 1 เครื่อง ชุดกราฟฟิกพร้อมอุปกรณ์การเขียนสำหรับวาดภาพ และกล้องถ่ายวีดีโอ 1 กล้อง เครื่องติดต่อปลายทางพิเศษนี้จึงเป็นชุด Software ที่สมบูรณ์และเพียงพอที่มีประสิทธิภาพในการสร้างภาพและเนื้อหา รวมทั้งการติดต่อกับ ชุดพิเศษนี้ถูกเพิ่ม ๆ รู้สีกว่าน่าเกรงขาม แต่ความจริงแล้วผู้ใช้ชอบระบบดังกล่าวมาก และปรากฏว่าเรียนรู้ได้ง่ายและทำให้บรรณารักษ์สามารถสร้างเนื้อหาได้มากมายในเวลาอันสั้น

เมื่อสร้างแบบเนื้อหาเสร็จเรียบร้อยแล้ว เนื้อหาจะถูกถ่ายลงบนจานบันทึก และส่งไปยังคอมพิวเตอร์ทดลองซึ่งอยู่ทางออกไปจากมหาวิทยาลัย การเปลี่ยนแปลงและการปรับปรุงเพื่อการใช้ได้ดำเนินไปในทำนองเดียวกันในเวลาต่อมา

ด้วยการทำเช่นนี้ ข้อมูลเกี่ยวกับห้องสมุดเกือบ 360 หน้าหรือรอบก็ได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ทดลองขั้นแรก ข้อมูลในหน้าต่าง ๆ เหล่านี้ออกแบบขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน เช่น เพื่อให้ผู้ใช้คุ้นเคยกับห้องสมุดซึ่งจะเป็นข้อมูลที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับที่ตั้งของห้องสมุดในบริเวณมหาวิทยาลัย ชั่วโมงบริการ รายละเอียดเกี่ยวกับบริการต่าง ๆ หมายเลขโทรศัพท์ แผนผังชั้นต่าง ๆ รูปร่างของตึกหอสมุด ฯลฯ เป็นต้น และเพื่อส่งเสริมการใช้ห้องสมุดและบริการพิเศษต่าง ๆ ที่ห้องสมุดจัดขึ้น ซึ่งได้รวมข้อมูลเกี่ยวกับบริการสำหรับผู้พิการ สิ่งพิมพ์พิเศษในห้องหนังสือหายาก บริการอ้างอิงและบริการยืมระหว่างห้องสมุด ไมโครฟอร์มที่สำคัญ บริการหาข้อมูลทางสาย (on-line search services) ฯลฯ รวมลงไปด้วย นอกจากนี้ ยังใช้ชุดการสอนต่าง ๆ เกี่ยวกับความรู้พื้นฐาน เช่น วิธีใช้บัตรรายการ วิธีใช้บัตรวารสาร วิธีจัดหนังสือพิเศษให้ยืมชั่วคราว และสิ่งพิมพ์รัฐบาล และหัวข้ออื่น ๆ อีกหลายอย่าง สุดท้าย ยังมีจดหมายข่าว (newsletter) เพื่อให้ผู้ใช้รู้เรื่องราวที่เกิดขึ้น รายชื่อวัสดุที่ห้องสมุดจัดหามา เครื่องมืออ้างอิงใหม่ ๆ การเปลี่ยนแปลงนโยบายและประกาศที่สำคัญของห้องสมุด ข้อมูลทั้งหมดนี้จะถูกบันทึกลงไว้ทั้งหมด

ข้อมูลนี้จัดเรียงภายในคลังข้อมูล (database) สำหรับการทดลองตามลำดับชั้น คู่มือการใช้สร้างขึ้นในรูปแบบภูมิแบบต้นไม้ เพื่อนำผู้ใช้ให้ค้นหาไปตามลำดับหน้าที่กำหนดไว้เป็นชุด ๆ โดยเริ่มจากเรื่องทั่ว ๆ ไปจนถึงเรื่องเฉพาะ ผู้ใช้ที่ต้องการใช้วิธีอื่นแทนที่จะใช้วิธีง่าย ๆ แต่เป็นวิธีที่ค่อนข้างช้าและไม่มีประสิทธิภาพนี้ ผู้ใช้ก็สามารถระบุสิ่งที่ต้องการในคลังข้อมูลได้ โดยพิมพ์หมายเลขหน้าของส่วนเฉพาะที่ต้องการหรือหน้าในคู่มือ ตามกุญแจคำ (keyword) ที่กำหนดไว้ เพื่อให้ผู้ใช้เข้าถึงข้อมูลที่เก็บไว้ในคลังข้อมูลได้ง่ายและสะดวกได้จัดเครื่องติดต่อพร้อมด้วยแป้นกด (keyboards) ไว้ให้ ซึ่งในช่วงทดลองนี้ได้จัดไว้ใกล้ ๆ โต๊ะสอบถามในห้องสมุดต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยและในห้องสมุดประชาชนในท้องถิ่น

ในขณะที่เขียนบทความนี้ ยังไม่ได้มีการประเมินผลการทดลองที่ทำการประเมินผลจะกระทำโดยเก็บข้อมูลจากผู้ใช้และจากคณะเจ้าหน้าที่ห้องสมุดโดยใช้แบบสัมภาษณ์ นอกจากนี้ คอมพิวเตอร์ซึ่งใช้ในการนี้ได้บรรจุโปรแกรมไว้ให้เก็บและบันทึกรายละเอียดที่สำคัญเกี่ยวกับสถิติการใช้ด้วย เป็นที่หวังว่าเมื่อการทดลองก้าวหน้าขึ้น ผู้ใช้จะสามารถบันทึกคำวิจารณ์และปฏิกิริยาต่อการดำเนินการนี้ และขอเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงโดยบันทึกลงไปในเครื่องรับได้โดยตรง

อย่างไรก็ตาม มีหลายสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัด คือนักศึกษาและคณะเจ้าหน้าที่ที่จะชอบวิธีการนี้ พวกเขาเห็นว่า วิธีนี้เข้าใจง่ายและใช้ง่าย และเป็นทางเลือกในการเรียนรู้โดยวิธีการสอน ปฐมนิเทศที่แตกต่างไปจากวิธีปกติ พวกเขารู้สึกพอใจต่อภาพหลายเส้นที่มีสีสันและประสบการณ์ใหม่ในการใช้แป้นกดเพื่อหาข้อมูลให้ปรากฏบนจอ ระบบนี้ยังทำให้ผู้เรียนก้าวหน้าไปตามความสามารถของตน และยังสามารถทบทวนส่วนต่าง ๆ ได้ตามที่ต้องการ ระบบนี้ยังเป็นวิธีใหม่ที่สามารถสนองความต้องการ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับห้องสมุดสำหรับผู้ใช้งานมากที่อยู่ห่างไกลรวมทั้งผู้พิการด้วย นอกจากนี้เทคโนโลยีนี้ยังน้อยก็ได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพด้านการสร้างสรรค์และการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งทุก ๆ สำนักงานและบ้านเรือนในชุมชนที่อยู่ในขอบข่ายบริการของห้องสมุดจะเข้าถึงได้ วิธีการนี้เป็นวิธีการเสนอข้อมูลข่าวสาร วิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพมาก ซึ่งยังไม่เคยมีมาก่อน และเป็นวิธีที่เพิ่งเริ่มต้นโดยการศึกษาของบรรณารักษ์และบุคคลอื่น ๆ

ข้อสังเกตที่น่าสนใจก็คือ เมื่อได้พัฒนามาถึงขั้นนี้แล้ววิธีโอเท็กซ์ก็ยังไม่สามารถใช้เสริมกลวิธีการสอนแบบชั้นอื่นที่ เครื่องคอมพิวเตอร์ช่วยสอนแบบอื่น ๆ สามารถกระทำได้อีกหรือแม้แต่วิธีสอนรูปแบบต่าง ๆ ที่เคยใช้กันมา ข้อเสียเปรียบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในการใช้เทคโนโลยีนี้เป็นสื่อการสอนก็คือ วิธีค้นหาตามแผนภูมิแบบต้นไม้เป็นแบบดั้งเดิม ซึ่งระบบวิธีโอเท็กซ์ปัจจุบันนี้ใช้อยู่ เพราะแม้ว่าจะใช้ง่ายแต่ดูเหมือนว่าจะไม่ประสบผลมากเท่าที่ควร โดยเริ่มแรกเมื่อปรากฏว่าข้อมูลพื้นฐานมีเพิ่มมากขึ้นและแทนที่จะช่วยผู้ใช้กลับทำให้เกิดอุปสรรคระหว่างผู้ใช้กับข้อมูลที่กำลังหาอยู่ เพราะฉะนั้นสิ่งที่จำเป็นก็คือ วิธีการใช้ที่มีประสิทธิภาพมากกว่านี้ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการได้โดยตรงและสะดวกยิ่งขึ้น

ข้อสำคัญที่พึงพิจารณาพอ ๆ กันก็คือปัญหาค่าใช้จ่าย ในขณะที่ราคาอุปกรณ์
วีดีโอเท็กซ์เริ่มลดลง แต่ก็ลดลงในอัตราที่ช้ากว่าที่หลาย ๆ คนได้คาดไว้มาก
และยังคงราคาสูงพอสมควร ถึงแม้ไม่ได้รับการสนับสนุนโดยโครงการทดลอง INET
จัดหาให้ห้องสมุดของเราคงจะไม่สามารถพัฒนาการใช้วิธีการนี้โดยใช้ทรัพยากร
ของเราเอง ค่าใช้จ่ายเริ่มแรกในการจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นจะต้องรวมค่าใช้จ่าย
ที่ใช้จริงในการจัดการเพื่อการใช้ด้วย เช่น การออกแบบ การใส่ข้อมูล การบำรุง
รักษาและการปรับปรุงเนื้อหา ข้อมูลวีดีโอเท็กซ์ให้ทันสมัยขึ้นโดยตัวของมันเองแล้ว
จะต้องใช้เวลาอย่างมากและเป็นงานที่ต้องทำอย่างจริงจัง คำถามที่เกิดขึ้นก็คือจะมีห้อง
สมุดกี่แห่งที่จะสมัครใจหรือสามารถรับค่าใช้จ่ายเหล่านี้ได้ในช่วงที่ภาวะทางการเงิน
บีบบังคับห้องสมุดทุกประเภทกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน เช่นเดียวกับนักการศึกษา
อื่น ๆ อีกมากมาย เราต้องเผชิญกับสถานการณ์นี้ในขณะที่เราตระหนักถึงความ
จำเป็นที่จะเปลี่ยนไปใช้ระบบเทคโนโลยีใหม่ แต่ก็สามารถหาเงินมาใช้เพื่อการนี้
ได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

นอกจากนั้น บางคนได้พิจารณาว่าเทคโนโลยีที่มีความใหม่เป็นอย่างมาก
ในตัวมันเองนั้น จะมีบางสิ่งบางอย่างที่ไม่มีประโยชน์ ดังที่มีผู้เขียนท่านหนึ่งเมื่อ
เร็ว ๆ นี้เขียนว่า "วีดีโอเท็กซ์เป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งในโลกใหม่ของการสื่อ
สาร แม้ว่าจะมีการเรียกร้องของผู้ที่นับถือศรัทธาแต่โลกนี้ก็ยังไม่เป็นที่รู้จัก เทคโนโลยี
นี้ยังไม่ได้พิสูจน์และส่วนใหญ่ก็ยังไม่มีความต้องการมัน" นี่คือสื่อใหม่ที่ยังอยู่
ในระยะแรกของการพัฒนาโดยจะมีอนาคต เช่นเดียวกับความเป็นไปได้ที่จะนำมา
ใช้ทางการศึกษา ยังคงอยู่ในขั้นของการถกเถียง และยังไม่มีความชัดเจน ๆ ที่กำหนด
ขึ้นแน่นอนเพื่อใช้แม้แต่กับสิ่งพื้นฐาน เช่น การออกแบบและการวางรูปแบบ สิ่งจำ
เป็นก็คือวิธีการพิมพ์แบบใหม่ซึ่งต้องพัฒนาควบคู่กับจอรับภาพ (video screen)
โดยเฉพาะ เพื่อใช้แทนรูปแบบแสดงข้อมูลที่มีอยู่ จึงน่าเบื่อหน่ายเมื่อใช้เป็นเวลา
นาน และดูเหมือนว่าวิศวกรผู้ออกแบบได้ออกแบบขึ้นโดยคำนึงถึงแต่ด้านเทคนิคยิ่ง
กว่าความต้องการของคนทั่วไป กล่าวให้ตรงจุดก็คือสิ่งที่ท่านต้องการจากชุดวีดีโอ-
เท็กซ์คือรูปแบบใหม่ในการบันทึก สิ่งในทางกลับกันก็คือต้องมีรูปแบบใหม่ในการ
เขียนถึงปัจจุบันยังอยู่ในขั้นพัฒนา

ข้อเสียเปรียบประการสุดท้ายอีกอย่างหนึ่งในการใช้วิดีโอเท็กซ์เป็นเครื่องมือสอน คือปริมาณจำกัดของข้อมูลที่สามารถแสดงบนจอในขณะใดขณะหนึ่ง เช่น เมื่อใช้เครื่องรับโทรทัศน์ของอเมริกาเหนือ สามารถแสดงข้อมูลบนจอได้อย่างมากครั้งหนึ่ง 20 บรรทัด ๆ ละ 40 ตัวอักษร ในทางปฏิบัติ ลักษณะที่ปรากฏและเป็นแบบแผนที่เสนอเพื่ออ่านนั้นก็ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ทั้ง ๆ ที่ข้อมูลที่นำเสนอมีขีดจำกัด นอกจากนั้น จอภาพของวิดีโอเท็กซ์ยังบรรจุคำได้น้อยกว่าหน้ากระดาษพิมพ์ที่ใช้กันทั่ว ๆ ไปมาก และมีข้อเสียอีก คือ สามารถแสดงได้ครั้งละ 1 หน้า การใช้ตัวย่อแมจะเป็นสิ่งที่ดีและในบางกรณีจะเป็นที่น่าพอใจก็ตาม แต่ยังมีข้อมูลบางประเภทและรูปแบบในการสอนบางอย่างซึ่งไม่สามารถใช้ได้เมื่อใช้ขนาดหน้าพิมพ์ที่จำกัดเช่นนี้

อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีนี้ก็นับว่าเป็นสิ่งที่น่าตื่นตะลึงอย่างหนึ่งจริง ๆ เพราะสามารถ เปลี่ยนเครื่องรับโทรทัศน์ธรรมดาให้เป็นเครื่องมือรับข้อมูล การสอนที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงข้อมูลและบริการได้อย่างไม่จำกัด โดยเพียงกดปุ่มเท่านั้น ดังนั้นแม้ว่ายังมีข้อจำกัดต่าง ๆ ในปัจจุบัน แต่หากที่ดังกล่าวก็ยังคงอยู่ สิ่งที่น่าประหลาดใจคล้ายเหมือนกันก็คือในขณะที่ผู้ใช้และสังคมของเราที่เรานับถืออยู่เริ่มเร่งรีบไปสู่อนาคต ห้องสมุดทั้งหลายและบริการที่จัดไว้ก็จะต้องเร่งรัดไปตามแนวทางนี้เช่นกัน

สรุปโดยสั้น ๆ เป็นความจริงที่น่าพิศวงที่ว่าแม้อารอบ ๆ ตัวเราจะมีการวิวัฒนาการทางการสื่อสารและเทคโนโลยีเกิดขึ้นอย่างมากมาย การสอนส่วนใหญ่ก็ยังคงดำเนินไปตามแบบเดิมอย่างที่เคยเป็นมา วิดีโอเท็กซ์จะเปลี่ยนแปลงเรื่องนี้ได้ในทางใดบ้างคงต้องคอยดูกันต่อไป ดังที่ผู้เขียนท่านหนึ่งเสนอแนะไว้ว่า "ความสำเร็จของวิธีการสอนใด ๆ ไม่ว่าจะมีพื้นฐานทางเทคโนโลยีหรือไม่ โดยหลักเบื้องต้นแล้วไม่ขึ้นอยู่กับระบบหนึ่งระบบใดโดยเฉพาะ (ไม่ว่าจะเป็นคำสตราจารยหรือเครื่องรับ) แต่ขึ้นอยู่กับคุณภาพของสิ่งที่เสนอ ประสิทธิภาพในการจัดการ ลักษณะที่น่าเสนอและการสนใจ ตลอดจนทักษะของผู้เรียนเองด้วย"